

קונטרס

הגדה של פסח

שנאמרו על ידי

כ"ק אדמו"ר שליט"א

מהאלמין

הוצאה שני'

*

ה'תשנ"ז

בלתי מוגה

הוצאת אור יחזקאל

ברוקלין, נוא יארק יע"א
שנת תשנ"ז לפ"ק

הקדמה

בעזה"ש"ת

הקדמת המעתיקים והמוציאים לאור

- א -

ברוך המקום ברוך הוא, אשר חבלים, היינו שנים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה (כמאחז"ל מדרש שוחר טוב תהלים ט"ז) נפלו לנו בנעימים, לנו התלמידים, חברים מקשיבים, אשר בצל כ"ק עט"ר שליט"א אנו חוסים, ולקחנו על שכמנו להוציא לאור לתועלת הרבים, כבקשת טובים וידידים, לחזק הברכים, באמרים היקרים, מאירות כספירים, ח"ב על ויקרא, במדבר, דברים ומועדים, אשר להם זכינו, בימי עלומינו, ויראו עינינו, וישמח לבנו, ותגל נפשינו, באור חדש אשר לנו האיר, בתורה ועבודה אור המאיר, מדי שבת בשבתו ומועד כהלכתו.

משימה כבידה נטלנו על שכמנו להעתיק הני מרגניתא טבין דמתאמרין בבי מדרשא מפי רבינו שליט"א, אף כי יודעים אנחנו שלא הגענו כלל לידי מדה זו, להיות דולה ומשקה מתורת עט"ר שליט"א לאחרים. אולם בכל זאת אמרנו אל לבנו לא נמנע הטוב - ואין טוב אלא תורה - ולא נחזיק טיבותא לנפשינו לבד. ומדי עסקינו בהעתקת וסידור החידושי תורה אשר רשמנו לעצמינו מפי השמועה, אמרנו להנות בהם בני אדם ולזכות את הרבים.

לפעמים לא יכלנו להעתיק הדברים כראוי, ובודאי לא ירדנו תמיד לעומק המכוון, והוא דבר המצוי תמיד, שא"א לקלוט כל הדברים מפאת סיבות שונות. אי לזאת בקשתנו שטוחה לפני כל לומד ומעיין שאם ימצא איזה טעות וגמגום בלשון או שגלוקה בחסר ויתר, לא יאשים אותנו וידון אותנו לכף זכות, ובפרט אם ימצא איזו שגיאה וטעות הדפוס, שכבר אמר נעים זמירות ישראל "שגיאות מי יבין".

- ב -

מצאנו לנכון להביא כאן דברים ששמענו מעט"ר שליט"א בנוגע לחדש חידושי תורה וקביעתם בספר:

בספר חסידים (סימן תק"ל) כ' שהקב"ה גוזר מי יהי' חכם, ומה חכמתו וכו' וכמה ספרים יעשה, יש שגוזר עליו שיעשה ספר אחד או שנים וכו' וכל מי שגילה לו הקב"ה דבר ואינו כותבה ויכול לכתוב הרי גוזל מי שגילה לו כי לא גילה לו אלא לכתוב וכו' עכ"ל.

נראה להסביר מדוע חידושי תורה שהאדם מחדש הוא במקום קרבן, בהקדם דברי הראשית חכמה שער הקדושה פ"ד, שכתב וז"ל: כמו שצריך לפרות ולרבות במין הגשמי, כן צריך שיפריה וירבה גם ברוחני ולא יהי' שכלו שכל עקר שאינו מוציא פירות, ואל זה כווננו במאמר ודלא מוסיף יסיף, שלא יהי' אדם לומד היום מה שלמד אתמול ונמצא עוסק כל ימיו בהלכה אחת ואין בידו שום חידוש, ואם ח"ו אינו מוסיף כדי להוציא פירות, דומה לעץ יבש שאינו עושה פרי וכורתים אותו, מפני שאין בו כל תועלת ולא יצלח לשום דבר, רק יהי' לבער עכ"ל.

ובספר נשמת אדם פירש מה שאמר הכתוב פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם, ר"ל כי עיקר פרי צדיק הוא בתורה שנקרא "עץ חיים" כי מוליד חידושים בתורה והם הם עיקר תולדותיו באשר תולדות הגופניות אינם רק דברים ארציים, שאין להם תנועה עצמית רק השל"ת נותן בהם נשמה ורוח ויהי' לנפש חי', לא כן המה תולדות התורה, אם הוא מוליד דבר רוחני, נותן נפש רוח ונשמה למלאך, וזה שאמר ולוקח נפשות חכם, כי הוא מוליד נפשות רוחניות.

- ג -

מובא בזה"ק שעל ידי חידושי תורה בוראים רקיעים חדשים, כל מלה דמתחדש באורייתא עביד רקיע חדא.

ועיין מהר"ם שיף ליקוטי אגדה שמפרש הפסוק "האזינו השמים ואדברה", היינו השמים שנעשו ממה שאדברה, "ותשמע הארץ", ולאיזה ארץ אני אומר, "אמרי פי", שנעשית מאמרי פי, ולפי"ז לא המדרש עיקר, היינו "עקר" שלא יהי' המדרש עקר שאינו מוליד, רק יוליד בשכלו חידושים בתוה"ק.

עיין בבעל הטורים על הפסוק (דברים ז') לא יהי' בך עקר ועקרה, בגימטריא בדבר"י תור"ה, והוא כמו שאדם מצוה לפרות ולרבות, כן מצוה שיהי' תורתו עושה פרי, היינו שיחדש חידושי תורה וזה פרי, וכמו שהדין דמי שיש לו בן שאינו מוליד אינו יוצא מצות פו"ר, כן בד"ת ג"כ מי שחלק לו השי"ת בבניה וזכה לחדש חידושי דאורייתא עליו לתת זרע לזרוע להולידה ולהצמיחה, שדברי חידושו בהתורה המה פרו, שגם המה יעשו פרי ויולידו תולדות בהתורה, וזה א"א זולת אם ישלח דברו על פני תבל, ואז התלמידים לומדי תורה הבאים אחריו בידם לדלות תושי' ומזימה ממעין גנו, לחדש בסיבתו חידושי תורה, וזה יהי' כל פרו אשר ח"ו לא ישבות מעיינו, וכנחלים נטיו וכגנות עלי נהר ילכו יונקותיו עד עולם, ובזה לא יהי' עקר בדברי תורה, זולת יוליד ויצמיח פרי ישוה לו לטובה, עכ"ד.

ולפי"ז שהחידושי תורה שאדם מחדש הוא פרו, ואם העלם על מזבח הדפוס הרי הם בניו הרוחניים יובן שפיר שהחידושי תורה הם במקום קרבן, דבכל עת הרי הוא כאלו מקריב קרבן, דהא החידושין הם לנגד עיניו לעולם, לו ולכל העולם עד עולם.

- ד -

בגמרא יבמות (דף צ"ו) בשם ר"י א"ר וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמות, אלא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע יה"ר שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז, דאמר ר"י משום רשב"י כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר ע"כ. וכאלו בעל המימרא אומר אז דבר זה בעצמו, וכאלו לא ביטל מלימוד תורה גם בעולם העליון.

וכן מצינו בזוהר הק' בפ' ויחי (דף רל"ז) שבקש ר' יצחק מר' יהודה דכד תימא מילי דאורייתא ומתדכר מאינן מלין דאנא אמינא דתימא משמי בגין לאדכרא שמי ע"כ. ויובן שע"ז נחשב כאלו בעל המימרא אומר בעת ההוא דבר זה בעצמו, ממילא נחשב כאלו מקריב אז הקרבן ע"י חידושו.

- ה -

ידוע דברי הרמב"ם ז"ל בסוף הל' מזוזה שכתב: שאין לך דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולמים עי"ש. וכדי לבוא לידי הכרה וידיעה זו הי' מחסדו הגדול לתת לנו התורה והמצות, וכמו שכתב הרמב"ן בפרשת בא וזל"ק: וכוונת כל המצות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו והוא כוונת היצירה שאין לנו טעם אחר ביצירה ואין לעליון בתחתונים חפץ מלבד זה שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו עי"ש. וכן כתב הרמב"ם בספר המצות מצוה ר"ט, שעיקר היות בריאת אדם היא מפני החכמה כדי שיכיר בוראו, עי"ש.

העולה מזה שהתורה הקדושה מאירה עיני האדם להכיר האמת ולידע ולהודיע שכל העולם ומלואו וכל הצלחתה וכל עושרה וכל כבודה וכל תענוגה הכל הוא הבל ורעות רוח וכחלום יעוף עובר ולא קיים "בין לילה הי' ובין לילה אבד".

ובזוה"ק פ' ויחי (דף רכ"ג ע"ב) איתא תניא אמר ר' אלעזר אפילו אי בר נש קיים אלף שנין ההיא יומא דאסתליק דמי לי' כאלו לא אתקיים בר יומא חד עכ"ל.

וכבר צווח שלמה המלך ע"ה "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש", ואמרו רבותינו ז"ל תחת השמש אין יתרון בעמלו, אבל למעלה מן השמש שהיא התורה הקדושה יש יתרון, שהוא עמל קיים ונצחי שהוא מודיע לו את קונו ואת בוראו אשר בשבילה בא לעוה"ז, והוא הוא אשר חי וקיים לנצח ולנצח נצחים ועומד לעולם ולעולמי עולמים.

- 1 -

מובא באלשיך הקדוש שיש תקנה להעלות כל מה שלמד לבחינת לשמה אף שלא הי' בכוונה רצוי' כמו דקי"ל דשם שלא נכתב בקדושה מעביר עליו בקולמוס ומקדש, כ"כ כל תורה שלא למד לשמה יתפלל להשי"ת שיעלם ויקדשם לשמה ובזה יתוקן שיהי' הכל למפרע לשמה.

המהר"ל מפראג ז"ל בהקדמת ספרו תפארת ישראל מפרש שתפלת דוד המלך ע"ה אגורה באהלך עולמים, שביקש שיהי' לו זכות שישפיע תורה לאחרים. וע"ז אמר "יהיו לרצון אמרי פי", שיהיו מקבלים את דבריו, ובמדרש יהיו לרצון אמרי פי, שיעשו לדורות ואל יהיו קורין בהם כקורא בספר וכו', רק יהיו קורין בהם ונוטלין שכר כנגעים ואהלות. ולכך אמר יהיו לרצון אמרי פי אל הבריות והגיון לבי לפניך, ר"ל כל הלבבות דורש השי"ת וידעת שכוונתי לשם ה' ולכך ידריך אותי בדרך אמת, ה' צורי וגואלי, כלומר, כיון שאתה יצרתני אין אתה מואס ביצוריק, ואם מעשי גרמו להרחיק אותי, הרי אתה גואלי מכל דבר אף כי רחקתי, עד שאינו לרצון בכל התפלה, אל מי שאינו מואס בשפלים ואינו מרחיק שיהי' רחוקים, שיהיו לרצון אמרי פי לפני כל ויורני דרך אמת ויסעדני בימין צדקו נצח אמן עכ"ל.

- 2 -

המהרש"א בח"א (ב"ב י' ע"ב) אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, כתב וז"ל: כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא בכתבת היד אשר על כן נקראו החכמים סופרים עכ"ל. ובפשטות זה עולה על מי שעוסק בתורה מחדש חידושים הן בשמעתתא הן באגדתא וכוונתו בזה לעשות קשוטין לאורייתא לשם יוצרו, ואף שלא כיון האמת בכולם, מ"מ הוא עכ"פ יגע בתורה וקב"ה חדי בפלפולא.

יהא רעוא מן קדם שמיא כאשר זכינו לסדר ולהעתיק את תורת אלקים חיים מעט"ר שליט"א, כן יחינו ויקיימנו לשמוע וללמוד לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת,

ומאן יהיב לן נגרא דפרזלא ונשמעינך, ולאורו נסע ונלך
לקבל פני משיח צדקנו ומלכנו בראשינו בב"א.

תלמידי המתאבקים בעפר רגליו הטהורים

ספר
דברי תורה
הגדה של פסח

- א -

בענין שם "הגדה"

- א -

הנה כל האמירות שאנו אומרים בליל סדר של פסח נקרא הגדה של פסח, ויש לבאר הענין שנקרא הגדה של פסח ולא סדר של פסח וכדומה, מהו ענין ההגדה.

הנה האבודרהם כתב דענין "הגדה" הוא על שם הכתוב והגדת לבנך (המוזכר בפסחים דף קט"ו).

ואפשר לבאר בהקדם מ"ש בזה"ק (פרשת וארא) שאז בגלות מצרים היתה בחינת הדיבור שלמעלה בגלות. ומבאר הצמח צדק זצ"ל (אור התורה סידור) דגילוי אלקות בעולם קשור עם דיבורו ית', וכמו שמצינו שלעתיד לבוא, כאשר כבודו ית' יהי מלא כל הארץ, נאמר "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", הרי שהתגלות כבודו ית' בעולם מכונה בשם "פי ה' דיבר". והמצב של העלם והסתר אורו ית' בעת גלות מצרים הי' משום שדיבורו ית' הי' בהעלם, וביציאת מצרים, שאז נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה, שוב נתגלתה בחינת דיבורו יתברך, ולכן חוגגים את יציאת מצרים בכל שנה ושנה ע"י "והגדת לבנך", זכירת יציאת מצרים בהגדה ודיבור דוקא, עכתו"ד.

והנה ידוע דפס"ח הוא מלשון "פיסוח ודילוג", שאפשר לכל אחד מישראל לפסוח אל הקדושה בפעם א', שלא בהדרגה, כמובא כבר בדברינו (שנת תשנ"ה) בשם הרה"ק ר'

ברוך ממעזיבוז זי"ע עה"פ (שמות י"ב) ופסח ה' על הפתח, שהקב"ה פסח אז על הפת"ח שצריכים בני ישראל לפתוח תחילה "כחודו של מחט" (כדאיתא במדרש שיר השירים רבה ה,ג), וזהו ענין הפס"ח שאפשר לפסוח אל הקדושה בפעם אחת ואין צריכים לעלות בהדרגה.

- ב -

ועפ"ז יבואר לן ענין שנקרא הגד"ה, שהוא מלשון המשכה, כאמרם "גו"ד אסיק" (כדאיתא בסוכה דף ד' ע"ב), והכוונה בזה להמשיך לבנות בני אדם, אף הפשוטים ביותר, לעבודת השי"ת, וזהו גוד אסי"ק, שצריכים להמשיך אותם למעלה עליונה ברוחניות, וגוד אחי"ת, שכדי שיוכל להמשיך אותם אליו ולקרבם עי"ז לעבודת השי"ת, צריך להנמיך את עצמו (בבחי" אחית) אליהם, כדי שיכנסו דבריו באזני השומעים.

- ג -

וזהו הענין שנקרא הגד"ה של פסח, דעיקר האמירה הוא להמשיך לבות בני אדם לעבודת השם, ע"ד הכתוב והגד"ת לבנך, שצריך להגיי"ד ולהמשיך את לב הבן לעבודת השם. והזמן המוכשר ביותר לזה הוא בחג הפסח, שרומז לפ"ה ס"ח, לדבר אליהם ולקרבם לעבודת השי"ת.

וזהו ענין הדיבור שהיה בגלות, וכן הוא כעת בגלות האחרון שאנו עומדים בו, שגם היום הדיבור הוא בגלות, ע"י שאין אנו מדברים די הצורך עם אנשים אחרים שאין יודעים כלום מדרך העבודה, לקרבם לדרך התורה ועבודת השי"ת.

- ד -

וזהו ענין קדש ורחץ, שצריכים לקד"ש אנשים אחרים ולרחצ"ם מעוונותיהם, וכן כל שאר הסימנים של ליל הפסח מורים על זה. כרפ"ס מובא בספרים ע"ש ס' פר"ך, פר"ך היינו בפה רך (סוטה דף י"א ע"ב), ולזה לוקחים כרפ"ס לרמז לנו שצריכים אנו לדבר בפה רך עם אנשים כאלה שאין יודעים כלום, יחץ מגיז, צריכים לשבור הדיבורים לדבר רק

מעניני תורה ועבודת השי"ת, ולא בדברים בטלים, **רחצה מוציא מצה**, שירחוץ את עצמו מתאוות הגשמיות שנדבקים בו כל השנה, ועי"ז יוציא את הניה"ק בחי' **מוציא מצה**, וכל זה רומז שאנו צריכים לעורר את בני"א הפשוטים שיתעלו בלילה זו, וזהו ישאר להם על כל השנה, ודו"ק.

- ה -

עוד אפשר לפרש באופן אחר קצת ענין הגד"ה, שצריכים לדבר אליו ולהמשיך את לבו (מלשון "גוד אסיק" כנ"ל) לאביו שבשמים, ולעורר אותו שיהא גי"כ בבחינת פ"ה ס"ח, שיתפלל להקב"ה שיעלהו מבור שאון מטיט היון, ושיזכה גם הוא להתקרב אל הקדושה, שגם הוא יהי בבחינת מגי"ד.

- ב -

עוד בענין הנ"ל

- א -

יש לבאר ענין שנקרא **הגדה** של פסח, עפימ"ש בספר דודאים בשדה פרשת ואתחנן, דעיקר גלות השכינה הוא שעולם הדיבור הוא בגלות, וז"ל, נודע בשם הבעש"ט, כי עיקר גלות השכינה הוא שעולם הדיבור הוא בגלות. ונראה לי להסביר הענין, כי **המלך** בביתו מראה ממשלתו ומלכותו, **ועיקר הגילוי על ידי הדיבור**, כי מי יודע מחשבתו, וגם הקול אין מגלה רצון המלך, רק עי"י הדיבור, אבל כשהמלך הוא נע ונד במדינה בודאי אינו מראה בדרך כחו וממשלתו ומלכותו, נמצא במחשבה אין חילוק בדרך או בביתו, כי אף בדרך יכול להיות מחשבתו גודל רוממותו ומלכותו רק שאינו מגלה מלכותו בדיבורו. וזה עיקר הגלות שלו שאינו מגלה דיבורו, והבן, עכ"ל.

אמנם בפס"ח שהוא פ"ה סח, הרי העיקר הוא שיפתח פיו כדי שעי"ז נצא מהגלות, כי עיקר עבודתינו בפסח הוא לעורר את הגאולה העתידה ב"ב, ובפסח נותן הקב"ה לאדם כח גילוי הדיבור בבחינת "שכינה מדברת מתוך גרונו", דעי"י

הדיבור יוצאה השכינה הקדושה מגלותה. וזהו ענין הסדר שנצטוונו להגיד ולדבר, כדי שיצא הדיבור מהגלות, וזהו סדר לכל השנה כמ"ש בספה"ק בית אהרן (להרה"ק מקארלין זי"ע) דע"כ נקרא ליל זה בשם "סדר", שהוא סדר להתנהגות האדם במשך כל ימות השנה, וע"י סדר הזה שאנו מוציאים את הדיבור מהגלות, נזכה ממילא לגאולה השלימה ב"ב.

- ב -

וע"כ נקרא בשם הגד"ה, דבאמצע תיבת הגד"ה יש אותיות ג' ד', שהוא ר"ת גלות דיבור, דכעת הדיבור הוא בגלות, והי ראשונה רומזת להי מוצאות הפה, דעיקר עבודתנו בליל זה הוא לדבר ולהגיד בהי מוצאות הפה, כדי שיצא הדיבור מהגלות, וה"א אחרונה רומז להי של תיבת ה'אדם, ע"ש הכתוב (דברים ח' ג') "כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם", דחיות "האדם" הוא ע"י שמוציא מפיו דיבורים להקב"ה, כי עיקר חיותו של האדם הוא הדיבור כמאה"כ (בראשית ב' ז') ויהי האדם לנפש חיה, ותרגומו "לרוח ממללא". וזהו ממוצא פי ה' יחיה האדם.

- ג -

ולזה רומזת הה"א האחרונה של תיבת הגדה, שהוא ה"א של תיבת האד"ם, דע"י יתקיים על כל מוצא פי ה' יחיה האדם, ומה כתיב אחריו (דברים שם, ז'-י') "כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה וגוי ואכלת ושבעת וברכת את ה"א על הארץ הטובה אשר נתן לך", דכשתוציא הדיבור מהגלות ע"י ההגדה בליל זה, ותקיים ענין של ממוצא פי ה' יחיה האדם, ממילא נזכה לקיום היעוד כי ה"א מביאך אל ארץ טובה וגוי, דקאי על הגאולה העתידה בב"א.

- ג -

סימני הסדר

קדש ורחץ

- א -

יש לפרש הכוונה, קדש, על ידי שיקבל על עצמו בכל רגע שיש לו זמן, המצוה של ונקדשתי באמת, בדי מיתות בית דין וכו' כמובא בצעטיל קטן, אז ורחץ, יזכה לרחוץ עצמו מכל עוונותיו.

- ב -

עוד יש לפרש סימני הסדר, "קדש" - אם האדם רוצה להתקדש לפני הקב"ה, העצה היחידה היא, "ורחץ", שירחוץ אנשים אחרים, כמו שאמר הרבי מבאר זצ"ל, וכמובא בספר אמרי פנחס להרה"ק ר' פנחס מקאריץ זי"ע, שהבעל שם טוב הקדוש זי"ע צוה לכל חסידיו לתקן העולם. ושאל אותו הרבי מבאר, הלא יצא שכרו בהפסדו, שבשעה שהוא עוסק בתיקון נפשות יכול הוא בעצמו להכשל בכמה וכמה מכשולים, כידוע שהשטן מקטרג בדרך, וכשרוחץ את חבירו מתלכלך בעצמו. על זה ענה לו הבעש"ט זי"ע: משל למטאטא שמנקים בו הבית, בשעה שמנקה הוא מתלכלך, מה עושים? מנקים המטאטא וממשיכים לנקות הבית. כך האדם המטהר את אחרים, אמנם מתלכלך באמת קצת, אבל נותנים לו כוח מן השמים שיוכל להתגבר, להטהר ולהתקדש בחזרה עוד יותר מקודם.

לענין זה מרמזים כל עניני הסדר:

ורחץ - מובא בזוה"ק ביה אנא רחיץ, מלשון בטחון. ומרמז בעל ההגדה, דאם תקדיש כל זמנך לרחוץ אחרים מגילוליהם ומשיקוציהם, שמא תאמר, מה יהיה עם הבנים שלי, מתי אעשה גם אנוכי לביתי? על זה אמר שתסמוך על הקדוש ברוך הוא, ביה אנא רחיץ, והשי"ת ישלם לך שכרך

מדה כנגד מדה, כמו שהתעסקת בזיכוי בני הקב"ה, כמו כן יעסוק הוא ית' בזיכוי בניך.

כרפס - כמו שאתה מטבל במשקה את הכרפס שיש בו צד מרירות, כמו כן תטבול במימי הטהרה אנשים שנותרו מהקדושה ויש בהם קצת מרירות, תקרב אותם להקדושה ויטבלו במימי הטהרה.

יחץ - שתחצה את זמנך חציו לה' וחציו לכם (ביצה ט"ו ע"ב) ותקרב עוד אנשים להשי"ת.

מגיז - רחצה - תגיד לאנשים אלו שירחצו עצמם קצת מגשמיותם, שעל ידי זה יוכלו להתקרב להקב"ה, כי לא די במה שאתה מתרומם בעצמך.

מוציא - תוציא אנשים מהקליפות ותכניסם אל הקדושה.

כורך - כמו שכורכים מצה ומרור ביחד, כמו כן תכרוך עצמך עם הרשע שיש בו בחינת מרירות ותקרבו אל הקדושה, לקיים מה שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו, שהקב"ה רוצה שני הבחינות, הן בחי' מצה והן בחי' מרור, שכולם יתקרבו אליו יתברך.

וזהו כוונת שאלת הרשע, רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו, רצונו לומר שאין אתם צריכים לזכות אנשים אחרים, די אם אתם עוסקים "לכם", ולא לו, עם אנשים אחרים, למה לכם לזכות את הרשעים שיתקרבו להשי"ת. לזה אמר בעל ההגדה, ואף אתה הקהה את שיניו, כי פס"ח היינו פ"יה סת, ועיקר כוח הפה הוא לעורר אחרים בפיו, ומכיון שהוא אינו מחזיק בשיטה זו, ע"כ הקהה את שיניו דייקא.

צפון - מנהג ישראל שמניחים לתינוקות לחטוף האפיקומן, והם מצניעים אותו עד שעת אכילת אפיקומן, ואין מחזירין אותו עד שיבטחו שיתנו להם מה שמבקשים (ח"י, יעב"ץ, עפ"י פסחים קי"ט, ושאר ספרים, ועי' באו"ח החדש, הגדת בית הלוי בשם הגר"ח מבריסק, וכן מנהג

לעלוב והספרדים שאין מניחים לתינוקות לחטוף האפיקומן).

ונראה לומר טעם למנהג זה, כי אפיקומן רומז כמ"ש בספרים אפיקו - מן, ושינהגו כן בכל השנה שיתנו מן לעניים, לא רק בפסח בלבד, כי פסח הוא סדר לכל השנה (עי' בספה"ק בית אהרן - קארלין). ולפי זה יש לפרש מה שאומרים בליל הסדר כל דכפין ייתי ויכול, דלכאורה צ"ב אמאי נתעורר דייקא בליל הסדר לקיים מצות הכנסת אורחים. ולפי המבואר לעיל מספה"ק דפסח הוא סדר לכל השנה, לכן נתעוררין בליל הסדר כדי שכל השנה יקיים ג"כ מצות הכנסת אורחים ודו"ק.

- ד -

קדש ורחץ

- א -

אפשר לרמז בשני סימנים אלו שהם ב' סימנים הראשונים של ליל התקדש החג, "קדש" - אם האדם רוצה להתקדש לפני הקב"ה, העצה היחידה היא, "ורחץ", שירחוץ אנשים אחרים מטומאתם (ועיין מה שכתבנו מזה במקום אחר). וכעת נ"ל הרמז עפימ"ש בספה"ק תפארת שלמה על פסוק (ויקרא ו', ט"ו) מצות תאכל במקום קדוש, דהפה שאוכלים בו המצות, צריך להיות מקום קדוש, עי"ש.

- ב -

והנה להגיע לזה, שיתקדש הפה שאוכלים בו המצות, "קדש" הוא ע"י "ורחץ", שירחוץ אנשים אחרים מטומאתם, וכמו שכתב הספורנו לפרש המשנה (אבות פרק א' משנה י"ד) "הוא היה אומר אם אין לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי", פי' וכשאני לעצמי מה אני, אם אני עושה רק לנפשי בלבד ואיני דואג לנפשות אחרים, מה אני חשוב. ואם לא עכשיו אימתי, שהחיים קצרים, וכל שעה שעוברת אינה חוזרת עוד.

ובספר מבשר צדק פירש מאה"כ "אם אין אני לי מי לי", כי אפילו יחי' אדם אלף שנים ויעסוק בתורה ועבודה אף על פי כן לא יוכל לצאת ידי שמים מה שמחויב לעבוד את השי"ת, ותרופה אחת מצאנו לו אם יזכה את הרבים בתורה ובמצוות אז תורתם ומצוותם יהיו לו למליצי יושר לפני אב הרחמים יתברך. וז"ש אם אין אני לבדי עוסק בתורה ובעבודה, אלא אני עוסק עם רבים ומזכה אותם מי שיעשה מצוות ומעשים טובים, לי, שייך גם לי כיון שאני זכיתי אותם, וכל מה שעושים יעלה על חשבונני. וכשאני לעצמי עובד ה' ואינני מזכה את הרבים מה אני כלומר מה אני נחשב וכו'.

וזהו "קדש", שיקדש את עצמו ויזכה את מעשיו רק באופן "ורחץ", שירחוץ אנשים אחרים ויזכה אותם בתורה ובמצוות, אז יעלו מצוותיהם על חשבוננו כנ"ל וממילא יתקדש פיו ג"כ, ויקויים בו מאמר הכתוב "מצות תאכל במקום קדוש".

- ה -

יחץ

יחץ - יקח מצה האמצעית ופורסה לשנים, חלק אחד גדול מחבירו, וחלק הגדול יניח לאפיקומן והקטן מניח בין ב' המצות (סידור הרב)

- א -

הנה בטעם הדבר שנוהגין לפרוס המצה קודם שמתחילין לקרוא את ההגדה, כתב הבית יוסף (סימן תע"ג) בשם הכלבו (וכ"ה באבודרהם ומהרי"ל), שהוא כדי שיאמר עליה הא לחמא עניא, מה עני בפרוסה אף כאן בפרוסה, עי"ש. ובגמרא פסחים (דף קט"ו סע"ב ואילך) דרשינן: לחם עוני (ראה טז, ג), עני כתיב, מה עני שדרכו בפרוסה, אף כאן בפרוסה.

ואפשר לבאר הענין, דהנה החצי השניה מטמינים

"לאפיקומן", שהוא מלשון **אפיקו מן**. והנה המן הוא מזון רוחני כדאיתא בגמרא (יומא עה:) על פסוק "לחם אבירים אכל איש (תהלים ע"ח), לחם שמלאכי השרת אוכלים אותו", דהנה מובא בליקוטי תורה מהאר"י ז"ל עה"פ "**בדבר ה' שמים נעשו**", דכל הבריאה היא ע"י **דבר ה'**, דכשומר "יהי רקיע", מאלו האותיות נברא הרקיע ועל ידם יש להם קיום, וכן **כל הבריאה נבראה ע"י הדבר ה'**.

ומובא בספר בעל שם טוב עה"ת בפרשת עקב עה"פ "ויענד וירעיבך ויאכילך את המן וגו' למען הודיעך **כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי האדם**", וכתב שם, וז"ל: וקשה דהה"י של שני פעמים **האדם** מיותרים, והוי ל"י לומר יחיה **אדם**. יש לומר דאיתא בספר ליקוטי תורה מהאר"י ז"ל, דהחוקרים הקשו מאין הוא חיות הנשמה, דאין הדעת נותן שיהיה חיות הנשמה מלחם ומאכל גשמי, ואין לומר דהנשמה יכולה לחיות בלי מזון כמו מלאך, דאם כן מה טעם אם עובר אדם ושוהה כמה ימים בלא מזון ימות ברעב, והמיתה הוא פירוד הנשמה מן הגוף, וקשה מה טעמא תצא הנשמה מחמת מניעת אכילה, כיון שאינה נהנית ממנה, ונבוכו הרבה בזאת החקירה.

ותירץ האר"י ז"ל, שהיו סכלים ולא ידעו בשורש הבריאה, דאמרו רבותינו ז"ל (אבות פרק ה') **בעשרה מאמרות נברא העולם**, פירוש **על ידי המאמרות עצמן נתהווה הכל**, דמאמרו של הקדוש ברוך הוא מרום וקדוש, ותיכף **כשאמר הקדוש ברוך הוא "יהי רקיע" נתהווה הרקיע**, וכמו שנאמר (תהלים ל"ג) **בדבר ה' שמים נעשו**, ונכנס המאמר ההוא בחיות פנימי להחיות הרקיע כל ימי עולם שיעמוד, כמו שנאמר (תהלים קי"ט) **לעולם ה' דברך נצב בשמים**, וכן כשאמר תוצא הארץ דשא ועץ פרי או תוצא הארץ נפש חיה, **אותו המאמר היה מהווה הכל, והמאמר הזה הוא חיות פנימי להם**.

וכשנוטל **אדם פרי או דבר מאכל ומברך עליו בכוונה** ואומר ברוך אתה ה', כשמזכיר את השם **מתעורר אותו החיות שעל ידו נברא הפרי ההוא** כי נברא הכל על ידי השם, ומוצא מין את מינו וניעור, וזה **החיות הוא מזון הנשמה**.

וכל זה במאכלים המותרים וכשרים שציוה הקדוש ברוך הוא להעלותן מגשמיות לרוחניות.

וזהו שאמר הכתוב **ויענך וירעיבך**, כי המן היה רוחני מאוד, וההדיוטות לא היה להם קורת רוח ממנו, שעל כן אמרו (בפרשת בהעלותך) ונפשינו קצה וגו', וזהו שאמר **ויאכילך את המן** שהוא רוחני מאוד, לחם אבירים שמלאכי השרת אוכלים, אלא שנתגשם קצת, כדי שיהיה לו תפיסת יד, לבוא לידי כך **למען הודיעך**, אפילו בזמן שתבוא לארץ ישראל ותאכל לחם גשמי, שתקדים כבוד נשמתך לכבוד גופך, ולהעלות הכל מגשמיות לרוחניות, **כי לא על הלחם לבדו**, פירוש בזמן שהוא לבדו גשמיות, בלי התעוררות הרוחני בו, **יחיה האדם**, פירוש, הנשמה שנקרא האדם בה"א הידיעה, כי הגוף נקרא בשר אדם והנשמה נק' האדם (זוהר בראשית דף ב' ע"ב), **כי על כל מוצא פי ה'**, כשאתה מוציא השם בכוונה על ידי הברכה שברכת עליו, שעל ידי זה מתעורר בו הרוחניות, ומזה **יחיה האדם**, שהוא הנשמה, שניזונה מרוחניות המאכלים. כי הקדוש ברוך הוא עשה כן בכוונה מכוונת, שעל ידי שהיה בונה עולמות ומחריבן (רבתי בראשית פרשה ג') נפלו ניצוצין קדושין לד' חלקי הבריאה דומם, צומח, חי ומדבר שראוי לאדם להעלותם, עכ"ל.

- ב -

ויש לומר בדרך רמז, דענין **אפיקו מ"ן** רומז לכך שצריך האדם לצאת (אפיקו) חוץ לד' אמותיו ולקרב בני אדם לעבודת השי"ת, ויאכיל אותם מזון הרוחני שהוא בחי' מ"ן, ורומז ג"כ למה שאמז"ל בהאי רוכלא (מד"ר פרשת מצורע) שהכריז ואמר מאן בעי חיי וכו', וזהו **אפיקו מן**, דבדברו אל בני אדם לקרבם לעבודת השי"ת יאמר להם **מאן** בעי חיי, דחיים האמיתיים הם חיים של תורה ועבודת השי"ת, כי בלאו הכי הוא חיים של הבל.

- ג -

וזהו ענין "מה עני בפרוסה", אין עני אלא בדעת (נדריס דף מא.), שהוא בחינת פרוסה, היינו שנחלק בעוה"ר מענפי

הקדושה, ולזה בא הרמז יח"ץ שמטמינים החצי השני לאפיקומן, לרמז דהעיקר אצלנו הוא לקרב אותו לעבודת השי"ת, בבחינת אפיקו מ"ן.

- ד -

וזהו ענין אפיקו מ"ן, פ"י ע"ד שכתב הבעל שם טוב הק' הנ"ל דהפסוק כי על כל מוצא פי ה' רומז על זה כשאדם מוציא השם בכוונה ע"י הברכה שבירך עליו, ע"י מתעורר חלק הרוחני שבמאכל, וזהו אפיקו מ"ן, שיוציא את פי ה' שהוא חיות המאכל, וע"י ממילא יוכל להעלות חלק הרוחני שבמאכל ויהי לו בחינת מ"ן שהי מאכל רוחני.

ובזה יש לפרש הפסוק (דברים ט"ז, ג') כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכור וגו' וצ"ב מהו תכלית זכירת יציאת מצרים בכל יום. ויבואר עפ"י האריז"ל דבנ"י במצרים היו משוקעים במ"ט שערי טומאה רח"ל, ואם היו נשארים עוד רגע אחת לא היו יכולים לצאת משם לעולם, ע"כ יצאו בחפזון משם, ע"כ.

חזינן מזה דרצונו של הקב"ה לבלתי יודח ממנו נידח ח"ו שאפילו נפש אחת מישראל לא ילך לאיבוד ח"ו ברוחניות ובגשמיות, וזהו שאמר הכתוב כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, והטעם שלא נישאר שם בעומק הטומאה ח"ו, הרי שהקב"ה רוצה שכל אחד מישראל יצא מגלות הרוחני ג"כ, ע"כ מזהיר הכתוב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, דדבר זה (החפזון ביציאת מצרים) מלמד אותנו לקרב בני אדם אחרים לעבודת השי"ת אף בשאר ימות השנה, וע"כ צריכים לזכור את יציאת מצרים בכל יום תמיד.

עוד אפשר לומר באופן אחר בטעם שצריך לזכור החפזון דיציאת מצרים כל ימי חיך, עפ"ימ"ד בגמרא (תענית דף כ"א ע"א) אמרו עליו על נחום איש גס זו וכו' אמרו לו תלמידיו רבי וכי מאחר שצדיק גמור אתה למה עלתה לך כך, אמר להם בניי אני גרמתי לעצמי שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה עמי משוי ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים בא עני אחד ועמד לי בדרך

ואמר לי רבי פרנסי אמרתי לו המתן עד שאפרוק מן החמור
לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו הלכתי
ונפלתי על פניו ואמרתי וכו' עיי"ש.

רואים מדברי הגמרא דברגע כמימרא איחר נחום איש גם
זו ליתן לו מזונו ועיי"ז מת רח"ל. וזהו שאמר הכתוב, כי
בחפזון יצאת מארץ מצרים, והטעם בזה דאם היו נשארים
עוד רגע אחד היו נשארים בעומק הקליפות ח"ו כנ"ל
מהאריז"ל, רואים מזה דכל רגע חשוב מאוד, ולזה סיים
הכתוב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי
חיך, לקיים בזה מצות הכנסת אורחים בשלימות, שלא
יצטרך האורח לחכות אפילו רגע אחד, וכעובדא דנחום איש
גם זו הנ"ל, ודו"ק.

- ה -

ויש להוסיף ברמז הפסוק הנ"ל עפ"י הבעש"ט, דזהו
שאמר הכתוב "כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם", דעיקר
התיבה הוא אותיות אדם וה' הוא ה' המוסיף, ויש לומר
בטעם הדבר, דהנה אמרו רז"ל מנחות (כט, ב) מאי דכתיב
(ישעיה כו) בטחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים, מאי
שנא דכתיב ביה ולא כתיב י-ה כדדרש רבי יהודה ב"ר
אלעאי "אלו שני עולמים שברא הקב"ה אחד בה"א ואחד
ביו"ד, ואיני יודע אם העולם הבא ביו"ד והעולם הזה בה"י
אם העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"י". כשהוא אומר
"אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" (בראשית ב), אל
תקרי בהבראם אלא בה"י בראם [הוי אומר העולם הזה
בה"י והעולם הבא ביו"ד]. לפי זה שכשברא הקב"ה ב'
עולמות ברא עולם הזה בה"א.

- ו -

ולדרכינו י"ל דזהו שאמה"כ יחי "האדם", בה' המוסיף,
פ"י דעיקר הטעם שהאדם אוכל את המאכל הוא כדי להעלות
ניצוץ הרוחני שבו כנ"ל, וזהו "ה" אדם, דאד"ם הוא ג"כ
תואר רוחני ע"ש "אדמ"ה לעליון" כמ"ש המקובלים, וזהו

יחיה "ה' אדם", שיוציא ויעלה את הניצוץ הרוחני הקדוש בכל עסקי העולם הזה שנברא באות ה"א כנ"ל.

וזהו גם ענין אפיקו מ"ן, דהמן הוא רוחני, והעיקר בעבודת האדם כשהוא אוכל הוא להוציא את המ"ן שהוא הניצוץ הרוחני שבמאכל, ולהעלותו אל הקדושה.

- ז -

וזהו ענין יח"ץ, ששוברים את המצה לשני חלקים, לרמז דחלק הגדול צריך ליתן לחבירו הן ברונניות והן בגשמיות, וזהו עיקר עבודתינו. והרמז במה שפורסים המצה לשנים יובן בפשטות עפ"י הגמרא (קידושין דף מ' סע"א ואילך) לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי כו', **עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות**, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה. ומרובה מדה טובה כו'. וזהו ששוברים את המצה לחצאין, לרמז שיזכור האדם תמיד דבעשותו מצוה אחת מכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וכן להיפוך ח"ו.

- ח -

והמצוה שיכולה להכריע את כל העולם כולו לכף זכות, הוא מה שמזכה האדם את חבירו ומקרבו לעבודת השי"ת, וכדאיתא שם בקידושין (דף לט:): במשנה שם וז"ל: כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ. ורמינהו אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב וכו' ותלמוד תורה כנגד כולם.

משמע דוקא הני הוא דאוכל פירות והקרן קיימת אבל מצוה אחריתי לא, ואנן תנן מטיבין לו ונוחל את הארץ, אפילו בעושה מצוה אחת? ותי' הגמרא אמר ר' יהודה הכי קאמר כל העושה מצוה אחת יתירה על זכוותיו מטיבין לו ודומה כמי שקיים כל התורה כולה, ושואלת הגמרא מכלל דהנך [במשנה אלו דברים] אפילו בחדא נמי, ואפילו לא קיים שאר מצות בתמיה, והא רובא עונות הוא?

אמר רב שמעיה לומר שאם היתה שקולה מכרעת. הא דקתני אלו דברים במחצה עונות ומחצה זכיות קאמר. ויש במחצה זכיות אחת מאלו מכרעת את הכף כאילו הוי רובא זכיות, ואינו צריך למצוה יתירה. וכי לית ליה בה חדא מהני צריך למצוה יתירה.

- ט -

ולפי זה אפשר לומר דאם הוא מכניס אורח לביתו לליל הסדר, ועיי"ז מקרבו להקדושה, בכח מצוה זו, אף אם אין לו מחצה על מחצה זכיות, יש לו ג"כ חלק לעוה"ב כיון דעיי"י שמקרב את חבריו לעבודת השם יצאו ממנו זכיות הרבה, ממילא מכריע בזה את עצמו ואת כל העולם כולו, דכבר אינו מחצה על מחצה, ופשוט הוא.

- י -

ועל דרך זה יש לפרש מה שאומרים בהגדה אחר יחץ, "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין". ודקדקנו במקום אחר על כפל הלשון כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, גם יש לדייק באומרו השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, איך שייך לכאן, וביותר קשה מה שאומרים השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, מנא לן הא.

אך להאמור יובן שפיר, דכיון שפורס את המצה לחצאין לרמז שהוא מוכן לקרב את חבריו לעבודת השם וליתן לו יותר ממחצה שלו, עיי"ז ממילא מובטח לו שמאריכין לו ימיו ושנותיו ונוחל את הארץ, וזהו כפל הלשון **כל דכפין ייתי ויכול היינו שנותן לו מאכל גשמי, כל דצריך ייתי ויפסח היינו שמקרבו ונותן לו כל צרכו ברוחניות ג"כ, וממילא מובטח לו שנוחל את הארץ, לזה אומרים "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל", ומכח ההבטחה שמאריכין לו ימיו ושנותיו, אומרים השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, דמובטחים אנו שנחי עוד שנים רבות, בשכר שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות כנ"ל.**

- יא -

ועפיי"ד יש לפרש מ"ש זקיני השלי"ה הקי' זי"ע (מסכת פסחים, מצה שמורה) פס"ח רמז פ"ה ס"ח, שיהי' סח לספר, ואז יהיה נעשה מן ס"ח ח"ס, דחס רחמנא ויפרקינן, ע"כ.

ואפשר להוסיף על דבריו הקדושים דח"ס בגימטריא חיי"ם, ויבואר עפימ"ש בספר זכירה וז"ל, מצאתי כתוב מי שחס על עניים ברצון הלב אין דמותו משתנה מדמות אדם בשעת מיתה.

ולדרכינו י"ל דכיון דחס על העני בדעת ומקרבו לעבודת השם, דנעשה בזה מן ס"ח ח"ס שהוא חיי"ם, על כן אין דמותו משתנה בשעת מיתה, דצדיקים אף במיתתן קרויים חיים, ויש לומר עוד דכיון שהוא שינה את צורת העני ממות לחיים בין בגשמיות ובין ברוחניות, דעני חשוב כמת רח"ל, ע"כ מדה כנגד מדה אין דמותו משתנה מדמות אדם בשעת מיתתו.

ולדרכינו יורמז כל זה בדברי הגמרא הנ"ל, דמטיבין לו ומאריכין ימיו ושנותיו ונוחל את הארץ, וזהו שנעשה מן ס"ח ח"ס, דע"י שסח עם חבירו ומקרבו לעבודת השי"ת, ממילא זוכה שיחוס עליו הקב"ה ויטיב לו, וממילא מאריכין לו ימיו ושנותיו, ומכח מה שנוחל את הארץ, אמר דחס רחמנא ויפרקינן, פ"י שנזכה בשכר זאת לנחול את הארץ בב"א.

- יב -

ועד"ז פירשתי בפרשת ויצא מאה"כ שם לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו, פ"י אם ח"ו לא עת האסף המקנה, שעדיין לא הגיע העת לגאול את בני ישראל מגלותם, העצה לזה הוא, השקו הצאן, שיתנו לעניים כל צורכם, דבנ"י נקראים צאן כמאה"כ ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, והם נקראים צאן קדשים כמ"ש הושענא צאן קדשים, וכדאיתא במדרש ויקרא רבה (פ"ה, על הפסוק שה פזורה ישראל) ישראל נמשלו לשה מה דרכו של שה לוקה

באחד מאיבריו וכולם מרגישים [היינו כל הצאן דדרך
להמשך זה אחר זה וכשאתת לוקה באבריה ופסקה מליכך
עוד, כולם יעמדו באותו מקום] אף ישראל וכו'.

וזהו הרמז השקו הצאן, שיתן לאכול ולשתות לצאן
קדשים מבניי, ואז ולכו רעו, תזכו ליגאל בגאולה השלימה,
וכנ"ל דעיי שנותן לעני לחמו בגשמיות וברוחניות, מקרב
בזה את הגאולה ונוחל את הארץ.

- יג -

ועפייז יש לפרש מ"ש בזהר פי אמור (דף ק"ד ריש ע"א)
בענין האושפיזין דחג הסוכות, וז"ל: בעי למחדי למסכני . .
בגין דחולקא דאינון אושפיזין דזמין, דמסכני הוא. וההוא
דיתב בצלא דא דמהימנותא, וזמין אושפיזין אלין עילאין . .
ולא יהיב לון חולקיהון, כולהו קיימי מיניי ואמרי אל תלחם
את לחם רע עין וגוי (משלי כ"ג). אשתכח דההוא פתורא
דתקין, דיליה הוא ולא דקודשא ב"ה. עליה כתיב וזריתי
פרש על פניכם וגוי, פרש חגיכם, ולא חגי. ווי ליה לההוא בר
נש בשעתא דאלין אושפיזי מהימנותא קיימי מפתוריה.

[ובפירוש ה"סולם" כאן: צריכים לשמח את העניים . .
משום שחלקם של אלו האושפיזין שהזמין (לסעודה) שייך
לעניים. ואותו היושב בצל הזה של האמונה ומזמין
האורחים העליונים האלו . . ואינו נותן להם חלקם (מן
הסעודה, דהיינו לעניים), כולם (כל האושפיזין) עומדים
ממנו ואומרים אל תלחם את לחם רע עין וגוי. נמצא
שהשולחן הזה שערך הוא שלו ואינו של הקב"ה. עליו כתוב
וזריתי פרש על פניכם וגוי, פרש חגיכם, ולא חגי. אוי לאותו
האדם בשעה שאלו אושפיזי האמונה עומדים מעל שולחנו].

- יד -

וזהו הרמז לפי מה שהבאנו למעלה, כי לא על הלחם לבדו
יחי האדם, דלא די במה שאוכל לבדו, ואינו נותן לעני לחמו,
עייז עדיין לא יחי, רק העיקר כי על כל מוצא פי ה', שמקרב
את חבירו ונותן לו לאכול ולשתות, ומוצא אליו פי ה', היינו

שמדבר אתנו גם מעניני רוחניות, דוקא על זה **יחיה האדם**, מזה ישאב מקור חיותו, וזהו **האדם**, בה"א הידועה, כנ"ל מהבעש"ט בשם האריז"ל.

- טו -

וזהו הענין שפורסים המצה טרם אמירת ההגדה, כדאיתא בזוהר הקדוש פ' ויקהל (דף קצ"ח ע"א) עה"פ קחו מאתכם תרומה, וז"ל: רבי יהודה פתח, הלא "פרוס לרעב לחמך" וגו', תא חזי, זכאה חולקיה דבר נש, כד מסכנא אערע לגביה. דההוא מסכנא דורונא דקוב"ה הוי דשדר ליה, מאן דמקבל ליה לההוא דורונא בסבר אנפין, זכאה חולקיה. [ובפירוש ה"סולם" כאן: בוא וראה, אשרי חלקו של אדם כשעני בא אליו, כי העני ההוא, הוא מתנה שהקב"ה שלח לו. מי שמקבל המתנה ההיא [בסבר פנים יפות] בקבלת פנים נאה אשרי חלקו].

ובלשון הזהר פ' ויקהל (דף קצ"ח ע"א) עה"פ הלוא פרוס גו':

מאי פרוס, למפרס ליה מפה בנהמא ומזונא למיכל. ד"א הלא פרוס, כד"א (דניאל ה, כח) פריס פריסת וגו'. דבעי למפרס פריסין דנהמא קמיה, בגין דלא לכסיף.

[ובפירוש הסולם כאן: מהו פרוס, הוא לפרוש לו מפה בלחם ומזון לאכול, הנה פירוש אחר, הלא פרוס הוא כמש"א, פריס פריסת וגו', שצריכים לחתוך חתיכות לחם לפניו, כדי שלא יתבייש, ויחתוך לפניו בעין טובה].

ויפרוס להעני בעין טובה ובסבר פנים יפות, וכלשון הזהר שם: ויפרוס קמיה בעינא טבא. וכמחז"ל (ב"ב דף ט' ע"ב): כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, **והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות**.

ועיי שיפרוס לחבירו פרוסות גדולות בגשמיות, ממילא יוכל עי"ז להשפיע עליו ברוחניות ג"כ, דהא בהא תליא.

- טז -

וזהו מרומז ביח"ץ, שיחתוך חתיכות גדולות לאורחים, חצי הגדולה לאפיקו מ"ן לאורחים, כידוע הפי' מהרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע שפירש הפסוק בפרשת שמיני, ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם, כשבאו לפניו שני אברכים חסידים אחרי פטירת רבם שהיו רגילים לנסוע אליו. ונסעו להרה"ק מפרימישלאן לראות אם כדאי שיבחרו אותו לרבי להם ולחבריהם החסידים. נתאחרו בנסיעתם והגיעו לפרימישלאן בערב שבת קודש פרשת שמיני, עם הדלקת הנרות.

שני האברכים לא הספיקו להזמין באיזו אכסניא סעודות שבת, ונכנסו ישר לבית מדרשו של הצדיק. אחר התפילה נשארו בבית המדרש, ושני בעלי בתים הזמינו אותם לסעודות שבת, כל אחד הזמין אורח אחד. אחד מבעלי הבתים דרכו היה שלא לאכול הרבה, והאורח משראה שבעל הבית אינו אוכל היה מתבייש לאכול, אף כי היה רעב מאוד. בעל הבית השני היה נוהג לאכול, אבל לא פרס פרוסות לחם מהחלה שעל השולחן, והאורח התבייש לפרוס בעצמו, וממילא גם הוא לא אכל.

אחרי הסעודה באו אל שולחנו של הצדיק, שנמשך עד אחרי חצות הלילה. אחר כך הלכו לאיזו אכסניא ושאלו אולי יש משהו לאכול, ובעל האכסניא השיב כי אצלו יש רק מקום ללון ולא לאכול, אלא שמכיון שאתם רעבים אתן לכם משהו בלי הכנה.

בבוקר אחר התפילה הלכו שוב לאותם שני בעלי הבתים שהזמינום בלילה, ושוב נשנה אותו הדבר של אמש, ויצאו משם שוב רעבים. לתפילת המנחה באו לבית מדרשו של הצדיק, והצדיק עדיין לא היה בבית המדרש. חשבו, שבדאי יושב הרבי ולומד תורה בחדרו. נכנסו לבית הצדיק, והגבאי אמר להם, כי הרבי עומד בחצר. יצאו וראו שהרבי עומד בחצר ומצוה על המשרת ליתן אוכל להאווזים והעופות. אחר כך אמר הרבי: נלך להתפלל מנחה. נתפלאו מאוד: בכל

יום השבת לא שמעו מהרבי שום דברי תורה, ונוסף לזה ה"הכנה" שראו ממנו לתפילת מנחה, וגם היו רעבים מאוד, ולכן גמרו בדעתם שלא ללכת לסעודה השלישית של הרבי והלכו שוב לבעלי הבתים שלהם. אבל בעלי הבתים לא היו בביתם. הם הלכו לשולחנו של הרבי. על כרחם הלכו אף הם לשם. תיכף בבואם, אמר הרבי:

- איפה הם שני האברכים המחפשים רבי בעל רוח הקודש?

ואין משיב דבר.

שאל הרבי עוד פעם:

איפה הם, מדוע הם מסתירים את עצמם ממני?

ואין קול ואין עונה.

בפעם השלישית אמר הרבי:

אם לא יבואו תיכף לפני, יתחרטו.

אז ניגשו לפניו שני האברכים בבושת פנים, והצדיק נתן להם שלום. ושאל אותם:

- איפה אכלתם סעודות שבת?

והשיבו: אצל פלוני ופלוני.

קרא הרבי אליו את שני בעלי הבתים, ואמר להם:

- יש בתורה הקדושה מצות "הכנסת אורחים", אבל צריך לדעת כיצד להתנהג עם האורחים. כשמזמינים אורח, צריך בעל הבית לפרוס חתיכות לחם הרבה על השולחן, שהאורח לא יצטרך לפרוס בעצמו ויתבייש לעשות כן. ואף אם בעל הבית כבר פורס הפרוסות, אך הוא עצמו אינו אוכל, עדיין יתבייש האורח מלאכול. וזה מרומז בתורה, בפרשת השבוע (שהיה אז פרשת שמיני): את החזיר כי מפריס פרסה הוא (הוא פורס חתיכות "המוציא"), והוא גרה לא יגר (הוא בעצמו אינו אוכל), טמא הוא לכם. את הגמל כי מעלה גרה

הוא ופרסה איננו מפריס, אף הוא טמא הוא לכם. טהור הוא רק זה שהוא גם ממעלי הגרה וגם ממפריסי הפרסה.

ועתה - הוסיף הצדיק - שני האברכים הלא רעבים מאוד, וצריך ליתן להם לאכול.

הצדיק פרס שתי חתיכות חלה ונתן עליהן שתי חתיכות דגים, והושיט להם.

אחר כך אמר הצדיק תורה, ובתוך דברי התורה נתגלה להאברכים סוד עמידת הצדיק על ידי העופות להאכילם. אף אחד מהקהל לא ידע ולא הבין את ענין השיחה של הפרסה והגרה ואת דברי התורה שאמר, מלבד הבעלי בתים והאברכים.

במוצאי שבת סיפרו האברכים את כל המעשה, ואמרו: "מצאנו כאן רבי, אשר רוח ד' בקרבנו", ע"כ הסיפור.

- יז -

ובספר דברי יצחק הביא בשם הגה"ק בעל שם שלמה ממונקאטש זצ"ל בשם הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע לפרש הגמרא גיטין (דף נ"ו עמוד ב') אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים, בדרך צחות כדרכו בקודש, כי העיר ירושלים נחרבה ע"י העשיר והעני, כי העושר נקרא קמצא כמאמר ז"ל וסימנך עשירים מקמצין, ועני נקרא בר קמצא, והוא היפוך העושר [וכמאמר העולם שעני יש לו לב טוב] דהאי גברא דרחמי קמצא ובעל דבבי בר קמצא, הסדר שאוהבים את העשיר ושונאים את העני [ומקרא מלא הוא גם לרעהו ישנא רש ואוהבי עשיר רבים] עביד סעודתא אמר לי לשמעיי זיל אייתי לי קמצא [פני לך ותקרא לי רק העשירים על הסעודה] אייתי לי בר קמצא, אזל אשכחי דהוה יתיב [פני דהוה מצא את העני ג"כ] אמר לי מכדי האי גברא בעל דבבי דהאי גברא מאי בעית הכא פני הבעל הסעודה אומר להעני הלא ידעת שאין אתה מחותן גדול אצלי וחשוב כ"כ בעיני ומדוע ישבת פה בראש הקרואים. השיב לו העני וא"ל הואיל ואתאי שבקן ויהיבנא לך דמי סעודתי מה דאכילנא ושתינא,

רצ"ל תאמין לי שלא ארויח בזה כ"כ כי כמה שפיכות דמים יש לי בזה, א"ל לא, לסוף א"ל יהיבנא לך כל דמי הסעודה שאין כל הסעודה שוה כ"כ כמו הבזיון ושפיכות דמים שלי, נקטיי בידיי ואפקיי, היינו שמבייש את העני בפני רבים בחציפות ועזות ואין לו שום בושת פנים כלל בפניהם כי הכל חונפין לעשיר ואין עומדים לימין האביון כידוע, אמר הואיל ויתבו רבנן ולא מתו ש"מ וכו' איזיל איכול בהו קורצא לבי מלכא, פי' שאמסור דין לשמים, אמר מרדו בך יהודאי וכו', א"ל שדר להו קורבנא רצ"ל עני כמבואר בזה"ק שדר בידו בהדי דקאתו שדא ב"י מומא **בניב שפתים וא"ל בדוקין שבעין**, רצונו לומר שהעשיר נותן מום בעני ואומר עליו חסרונות שאוכל ושותה הרבה יותר מדאי ומביט בעינים מוזרות אל הקערות ואל צואר בעה"ב בעינא בישא וכדומה דלדידן הוה מומא ולדידהו לא הוה מומא היינו לנו עניים זה מום גדול ולהם להעשירים הזוללים וסובאים הרבה ועושים כל מה שלבם חפץ ואין זה שום מום אצלם, עכלה"ק.

- יח -

ואגב יש לפרש עוד מ"ש בגמרא **שדא ב"י מומא בדוקין שבעין**, עפ"י דרכו של הר"מ מפרימישלאן אך באופן אחר קצת, דמובא בספר סיפורי צדיקים (כ"ד א') בשם הבעל שם טוב ז"ע, שאמר כלל גדול, אז פון זיך זאל מען נישט ארויסקוקן און אין יענעם זאל מען נישט אריינקוקן, ע"כ.

וזהו שאמר הגמרא **שדא ב"י מומא בדוקין שבעין**, פי' שהסתכל על חבירו מה שהוא אוכל ולא רצה שיאכל אצלו, ע"כ הלך ושדא ב"י בהקרבן מומא בדוקין שבעין, שנענש לעשות ממש כמעשהו שעשה הוא מקודם.

- יט -

ועל פי זה יש לומר עוד בדרך רמז, דמובא בחז"ל שביהמ"ק הוא כמו אישון עין של העולם, ונקרא אבן שתיה שממנו הושתת העולם.

והנה הקב"ה מתנהג עם האדם במדה כנגד מדה, וכדבריהם ז"ל (נדרים דף ל"ב ע"א) משום מדה כנגד מדה, וכן הוא במשנה (סוטה דף ח' ע"ב) מנין "שבמדה שאדם מודד מודדין לו" שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה וכו', ועיין במכילתא פרשת יתרו על פסוק "כי בדבר אשר זדו עליהם".

וע"כ, מדה כנגד מדה על מה שהוא שדא מומא **בדוקין שבעין**, נענשו שנחרב ביהמ"ק שהוא בחינת **דוקין שבעין** של כל העולם.

- כ -

ואפשר לפרש עפ"י דבריו הקדושים של הרבי ר' מאיריל מפרימישלאן בפירוש הגמרא דקמצא ובר קמצא הנ"ל, דמשם רואים דע"י שלא רצה להכניס את האורח עי"ז נחרב ביהמ"ק בעוה"ר, וא"כ רואים אנו מזה, דאם מקיים הכנסת אורחים בשלימות מקרב את הגאולה בזה.

- כא -

ובזה יש לפרש מה שאומרים בהגדה **בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים**, פי' דכמו שהוא יצא ממצרים והי' רעב ותאב לאכול, כמו"כ יסתכל על האורח ויראה החילוק בינו לבין האורח, דהבעה"ב יכול לגשת וליקח מאכלים בכל עת שירצה, אבל האורח צריך לחכות עד שבעה"ב יתן לו ואם אינו נותן לו מתבייש לבקש ממנו, כמו"כ צריך האדם להסתכל על האורח וליתן לו די מחסורו אשר יחסר לו.

וזהו שאומרים **כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח**, היינו שמקיים מצות הכנסת אורחים, אשר סופו נוחל את הארץ כי מקרבים את הגאולה עי"ז וכדמשמע בגמ' הנ"ל דקמצא ובר קמצא עפ"י ביאורו של הרה"ק מפרימישלאן, וזהו שמסיימין "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל", בשכר מצות הכנסת אורחים שאנו מקיימין היום, הן באמירת יחץ והן באמירת כל דכפין וכו'.

- כב -

וזהו שסידר בעל ההגדה, אשר תיכף אחר **יחץ** בא **מגיד**, שתחילתו הוא בפיסקא "הא לחמא עניא", שבה מכריזים **כל דכפין ייתי ויכול כו'**, שמזמינים את האורחים והעניים לבוא ולסעוד על שולחנו. ולהאמור יורמו ג"כ, **יחץ מגיד**, דאחר שתפרוס את הפרוסה ותתן לו חלקו לאכול, תקיים **מגיד**, שתוכל לדבר אליו דיבורים שבקדושה ולקרבו לעבודת השם.

- כג -

ויש להוסיף עדי"ז במה שאמר **יחץ מגיד**, עפימ"ש בספה"ק מגן אברהם להמגיד מטריסק זצ"ל, ד"מגיד" מלשון המתקה, כמו "**מגדים תמתיק**", שמרמו להמתקת הדינים. ולענייננו יש לפרש, **יחץ**, ע"י שמקרב אנשים אחרים לעבודת השם, עי"ז **מגיד**, ממתיק הדינים וכל הגזירות הקשות והרעות מעליו ומעל כל בני ישראל, וזהו ג"כ הרמו **יחץ**, ששובר בזה את הדינים וממתיקים לטובה.

- כד -

וזהו ההמשך **מגיד רחצה**, דע"י שתגיד אליו דברים שבקדושה תוכל לרחוץ את נפשו ונשמתו מעבירות שעבר רח"ל, **מוציא מצה**, שתוציא ממנו החלק הרע שבו, ועי"ז **מצה**, שמביא את האדם לאמונה, כמו שנקרא המצה בזוה"ק בשם מיכלא דאסוותא, והכוונה בזה כמ"ש הרה"ק בעל התניא זי"ע דמיכלא דמהימנותא - בלילה הראשון, מיכלא דאסוותא - בלילה השני, שהרפואה מביאה לאמונה, שמודה להקב"ה על הרפואה, עכת"ד. וזהו ענין מיכלא דאסוותא ומיכלא דמהימנותא, דע"י שנרפא מחליו הגשמי והרוחני, ממילא בא להאמונה האמיתית.

- כה -

ואחר כך בא סימן **מרור**, דכשמגיע לאמונה הטהורה ע"י המצה מגיע ממילא להכרה שמה שעשה מקודם הי' בחינת **מרור**, וכמו שכתב בהגדה של פסח בית היין לפרש מה שלוקחים חזרת למרור, לרמוז על התשובה, דעל ידי התשובה

מחזיר הכל לשורשו, ע"כ. וזהו ענין המרור שהוא התשובה על מעשיו הראשונים.

- כו -

ואחר כך בא סימן **כורד**, פי' שכורד את המצה והמרור ביחד, דבגמרא (יומא פ"ו ע"ב) אמר ריש לקיש, **גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות כו'**. ומקשה: איני, והאמר ריש לקיש **גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות כו'**. ומתרג' : לא קשיא, **כאן מאהבה כאן מיראה**.

ובספר נחל קדומים כתב החידי"א ז"ל בשם הקדוש רבינו שלמה אסתרוק ז"ל על פסוק (דברים י"ח, י"ג) כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו, ואתה לא כן נתן לך ה' אלקיך, דהכוונה הוא כי לישראל כבר נתן לך המצוות שהם עשה ולא תעשה. וז"ש ל"א כ"ן נתן לך ה"א, ל"א הם הלאוין, כ"ן הם העשין, ע"כ. והכוונה בזה עפ"י הגמרא הנ"ל דע"י תשובה מאהבה נעשות הזדונות לזכיות, א"כ ניתן להאדם כח שמהלאוין שעבר על דברי תורה הוא יכול לעשות מהן עשין, ועל כן אמר ואתה ל"א כ"ן נתן לך ה' אלקיך, שהקב"ה נתן לך הכח לעשות מהל"א כ"ן.

- כז -

ובזה פירשתי כבר מאמרם ז"ל (ברכות ל"ד ע"ב) במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, דצדיקים גמורים אין להם הכח לעשות מל"א כ"ן, כיון שאין להם הלאוין דהיינו העבירות, רק לבעל תשובה ניתן כח לעשות מל"א כ"ן ע"י התשובה מאהבה, וע"כ במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד.

- כח -

וזהו ענין **כורד מצה ומרור** ביחד, פי' דע"י התשובה מאהבה ממילא מעלה את העבירות למצוות, וזהו מצה (פי' מצוות) ומרור (פי' העבירות) ביחד, דגם העבירות נתעלים למצוות ומהלאו נעשה עשה ע"י התשובה מאהבה.

- כט -

והזמן לתשובה מאהבה הוא בחג הפסח, כידוע מהצדיקים בטעם שקודם יוה"כ הולכים לתשליך להשליך את העבירות לתוך הים, וקודם חג הפסח הולכים לשאוב מים שלנו. וביארו דבתשרי הוא זמן תשובה מיראה, ואז הזדונות נעשים שגגות כנ"ל מגמרא יומא, ע"כ משליכים העוונות לתוך הים או הנהר כי עיקר התשובה הוא שתהי' תשובה מאהבה, וקודם הפסח שהוא זמן תשובה מאהבה, הולכים עוה"פ לשאוב המים שלנו, כדי ליקח בחזרה את העבירות שנעשים כעת מצוות ע"י התשובה מאהבה.

- ל -

ובדרך הזה יש לפרש מה שמזמינים אורחים בחג הפסח ואומרים כל דכפין ייתי ויכול, עפ"י ד מרן הישמח משה זלה"ה (בפי' האזינו), אשר **תשובת הרבים כוחה רב ועצום מאד**, דאף בזמן שהם שבים מיראה בלבד, הקב"ה פושט ידו לקבל תשובתם **כאילו היתה תשובה מאהבה**, והזדונות נהפכים להם לזכיות, ומפרש בזה הכתוב ארפא משובתם אוהבם נדבה, פי' אף אם תשובתם היא בבחינת תשובה מיראה שצריכה רפואה, מ"מ כיון שהוא ברבים (משובתם) חשובה היא אצל הקב"ה כאילו הוא תשובה מאהבה, וזהו אוהבם נדבה, עכת"ד.

ולפי"ז שייך גם בדורנו דור השפל הזה לעשות תשובה מאהבה, והוא כשמתאספים יחד בליל הפסח בעל הבית והעניים, כמו שאומר כל דכפין ייתי ויכול, א"כ הוא תשובת הרבים דנחשבת לתשובה מאהבה אשר הזדונות נעשים זכיות, ע"כ שפיר כורכים המצה והמרור ביחד, לרמז דאף המרור נעשו לבחינת מצה, זכיות ממש, ע"י תשובת הרבים שעשו ע"י שהכניס בעל הבית האורחים לביתו.

- לא -

וזהו ענין **שולחן עורך**, דע"י שמקרב להקדושה את העני ממילא יזכה **לשולחן עורך**, דזהו השולחן האמיתי, ע"י

שמכניס האורחים על שולחנו, והרי הוא חשוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, כדברי זקיני הק' מסטרעליסק זי"ע דע"י שמקיים מצות הכנסת אורחים כראוי הרי הוא כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, וזהו **שולחן ערוך**.

- לב -

וזהו הרמז **צפון**, דכוונה זו טמונה וצפונה בכל סימני ההגדה, דהעיקר הוא לקרב שאר בני אדם אל הקדושה, ועל זה באים כל הסימנים כנ"ל.

- לג -

וזהו **ברך הלל**, דבהלל אומרים בתפילת נשמת **המעורר ישנים והמקיץ נרדמים**, והכוונה בזה דבכל אחד מישראל יש ניצוץ קדוש הטמון בו, ולפעמים נראה כאילו נרדם הניצוץ הזה, ולזה אומרים הלל ותפילת נשמת, **המעורר ישנים והמקיץ נרדמים**, דגם הוא יוכל לומר שבח והודאה להשי"ת על כל הטוב אשר גמלהו שבא בלילה זה לידי הכרה שהעיקר הוא לעבוד את הבורא יתברך, וכל זה הוא ע"י שבעל הבית הכניסו לביתו ודיבר אתו כנ"ל. ואז ממילא **נרצה**, דאם עובד עבודה זו ממילא יהיה נרצה לפני הקב"ה.

- לד -

ועד"ז יש לרמז עוד במה שאמר **נרצה**, עפ"י"מ שהביא בהגדה של פסח קול יהודה בשם הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זצ"ל שאמר בטעם שמסיימין בסוף הסדר בתיבת נרצה, כי תיבת נרצה בגימטריא מש"ה (ובאמת כתב כבר גם בהגדה שמחת הרגל דנרצה בגימטריא מש"ה), כלומר, שכל מה שעשינו על הסדר, הכל היא הלכה למשה מסיני, עכדה"ק.

- לה -

ולענינינו אפשר לומר, עפ"י"מ שכתב האריז"ל דרוב הגילגולים בדורות אלו הם גלגולים מדור המדבר. ובזוה"ק פרשת תצוה על פסוק "ואתה תצוה את בני ישראל" איתא דאתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, וכן הוא בסוכה (מב. ועוד) משה שפיר קאמרת, ופירשו המפרשים דכל ת"ח

שעוסק בתורה נתלבש בו ניצוץ של משה רבעי"ה. ומכ"ש שכל רב ומנהיג המוכיח את העם יש בו ניצוץ של משה רבעי"ה, שהי ראש וראשון למוכיחים את העם את הדרך ילכו בה.

ועיין מש"כ בזה בספה"ק אור לשמים (פרשת ראה, ד"ה ונתת) בשם רבו הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע על פסוק משה ואהרן בכהניו, שבחינת משה ואהרן באים בבחינת עיבור לסייע לאותן העובדים שמו הגדול והוא כהן לאי עליון, עכלה"ק.

ובספה"ק דודאים בשדה (פרשת תצוה, ד"ה ואתה תצוה הגי') כתב שמשה רבינו ע"ה היה כלול מכל נשמות ישראל, והוא בכל דור ודור, והוא מעלה את כל התורה ותפלות ומצוות של כל ישראל, עכלה"ק עיי"ש.

- לו -

ועד"ז פירשתי מאה"כ בפרשת מטות (במדבר ל, ב) **וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמור זה הדבר אשר צוה ה'**, שמשה רבינו ע"ה עומד בכל דור ודור ומדבר אל ראשי המטות "לאמור", שיאמרו לבני ישראל זה הדבר אשר צוה ה'.

נמצא לפי"ז דכל רב ומוכיח שדורש לבני ישראל יש בו ניצוץ ממשה רבעי"ה. וא"כ הבעל הבית שהשפיע על העני בגשמיות וברוחניות, ועי"ז קירב אותו לעבודת השי"ת, ג"כ נתנוצץ בו מאור נשמת משה רבעי"ה, וכל זה מכחו של משה רבינו, דהוא הי' הראשון שלימד דעת את ישראל וקירבם להקב"ה, וכחו של משה רבינו ע"ה עזר וסייע לנו שנוכל לעשות עבודה זו לקרב אחרים לעבודת השי"ת. וזהו שאמר הסימן **נרצה** בגימטריא מש"ה כנ"ל, דכיון שעשה הסדר עם כל הסימנים הנ"ל, שנתקרב על ידו עוד איש אחד ועוד איש אחד לעבודת השם, נתנוצצה בו נשמת משה רבעי"ה רעיא מהימנא.

ובשכר זאת נזכה לקיום ההבטחה שהבטיח הקב"ה למשה רבינו ע"ה בעת שנגלה אליו בסנה (שמות ג' י"ז) "אעלה

אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני והחתי וגוי אל ארץ זבת חלב ודבש", וישלח לנו משיחו הנאמן שהוא משה רבע"ה כדאיתא בזוה"ק (פרשת בראשית) דמשה הוא הגואל הראשון והגואל האחרון, בב"א.

- 1 -

יחץ - יקח מצה האמצעית ופורסה לשנים, חלק אחד גדול מחבירו, וחלק הגדול יניח לאפיקומן והקטן מניח בין ב' המצות (סידור הרב)

- א -

הנה בטעם הדבר שנוהגין לפרוס המצה קודם שמתחילין לקרוא את ההגדה, כתב הבית יוסף (סימן תע"ג) בשם הכלבו (וכ"ה באבודרהם ומהרי"ל), שהוא כדי שיאמר עליה **הא לחמא עניא, מה עני בפרוסה אף כאן בפרוסה, עי"ש.** ובגמרא פסחים (דף קט"ו סע"ב ואילך) דרשינן: **לחם עוני** (ראה טז, ג), **עני** כתיב, מה עני שדרכו בפרוסה, אף כאן בפרוסה.

וכבר הקשו בזה, דאי משום הא, הרי ה"י אפשר להביא מתחילה פרוסת מצה, ולמה מביאין תחילה מצה שלימה ורק על שולחן הסדר פורסין אותה לשנים. ותירצו בזה מה שתירצו.

- ב -

והנה איתא ברמב"ם הלי' יו"ט (פ"ו הלי' י"ח), וז"ל: **כשהוא אוכל ושותה, חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים.** אבל מי שנועל דלתות חצירו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ומרי נפש, אין זו שמחת מצוה, אלא שמחת כריסו כו', שמחה כזו קלון היא להם, שנאמר (מלאכי ב, ג) **וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם, עכ"ל, והובאו דבריו בשו"ע הרב הלי' יו"ט (סימן תקכ"ט ס"א).**

ובשו"ע (סימן תקכ"ט ס"ב): **וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים**. ובמג"א שם (ס"ק ח'): **וע' בזוהר שהפליג בעונש מי שאינו נותן לעני מסעותו ב"ט רחמנ' ליצלן**. ובבאה"ט שם (ס"ק ו'): **עין זוהר פרש' פנחס שהפליג בעונש מי שאינו נותן לעני מסעותו ביו"ט ר"ל**.

ובזוהר פ' יתרו (דף פ"ח ע"ב) איתא, וז"ל: **תא חזי . . [ב]חגיך בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני**. ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשיה סגי, דהא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא. עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם וכו', עכ"ל.

[ובפירוש ה"סולם" כאן: בא וראה . . **[ב]החגים צריך האדם לשמוח ולשמח את העני**. ואם הוא שמח בלבדו ואינו נותן לעני, עונשו גדול, כי שמח בלבדו ואינו נותן שמחה לאחר].

ובזוהר פ' אמור (דף ק"ד ריש ע"א) בענין האושפיזין דחג הסוכות איתא, וז"ל: **בעי למחדי למסכני . . בגין דחולקא דאינון אושפיזין דזמין, דמסכני הוא**. וההוא דיתיב בצלא דא דמהימנותא, וזמין אושפיזין אלן עילאין . . ולא יהיב לון חולקיהון, כולהו קיימי מיני ואמרי אל תלחם את לחם רע עין וגו' (משלי כ"ג). אשתכח דההוא פתורא דתקין, דיליה הוא ולא דקודשא ב"ה. עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם וגו', פרש חגיכם, ולא חגי. ווי ליה לההוא בר נש בשעתא דאלין אושפיזי מהימנותא קיימי מפתוריה.

[ובפירוש ה"סולם" כאן: **צריכים לשמח את העניים . . משום שחלקם של אלו האושפיזין שהזמין (לסעודה) שייך לעניים**. ואותו היושב בצל הזה של האמונה ומזמין האורחים העליונים האלו . . ואינו נותן להם חלקם (מן הסעודה, דהיינו לעניים), כולם (כל האושפיזין) עומדים ממנו ואומרים אל תלחם את לחם רע עין וגו'. נמצא ששולחן הזה שערך הוא שלו ואינו של הקב"ה. עליו כתוב וזריתי פרש על פניכם וגו', פרש חגיכם, ולא חגי. אוי לאותו האדם בשעה שאלו אושפיזי האמונה עומדים מעל שולחנו].

ובהקדמת הזהר (דף י" ע"ב) איתא, וז"ל: פתח רבי שמעון ואמר, כל מאן דחדדי באינון מועדיא, ולא יהיב חולקי לקוב"ה, ההוא רע עין שטן שונא אותו וקא מקטרג ליה וסליק ליה מעלמא, וכמה עקו על עקו מסבב ליה.

[ובפירוש ה"סולם" כאן: **כל מי ששמח באלו המועדים ואינו נותן חלקו להקב"ה, אותו רע עין, השטן, שונא אותו ומשטין עליו, ומעבירו מן העולם.** וכמה צרות על צרות מסבב לו]. ועיין בזהר שם דברים חמורים בענין זה, וכן סיפור בענין זה מאברהם אבינו ע"ה, עיי"ש.

- ג -

והנה כל הנ"ל בגודל מעלת הכנסת אורחים הוא בכל יום-טוב. אבל בהדגשה יתירה הוא בחג הפסח, שאז אומרים **כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח.** וכדאיתא בספר שער המלך ריש חלק ב' (שער ואמרתם זבח פסח, פרק ה', ד"ה לכן), וז"ל: **כשהוא יושב בהסיבה דרך חירות, יראה לקיים מה שהוא אומר כל דכפין ייתי ויכול, דהיינו להכניס אורחים, להאכיל את העניים לחמא עניא, עכ"ל.** ועיין להלן סעיף ט.

ובענין חודש ניסן בכלל, כתב בספר קב הישר (פרק צ"א), וז"ל: **[בחודש ניסן] צריכין ליתן צדקה ופרנסה לעניים, כי בפסח נידונים על התבואה, ואיתא בזהר חדש פ' בראשית . . על התבואה ממש. דאמר רבי יצחק, בשנה שעברה נתן להם הקב"ה תבואה כדי סיפוקא לעלמא, והנה כשרואה הקב"ה שהבריות לא יצאו ידי חובתן בעשיית הצדקה נגד השפע טובה שנתן להם הקב"ה בתבואה, והבריות לא נתנו מעשר כהוגן, ולא יהבי מיניה למסכנא כהוגן וליתמי ולא למנה, כד אתי פסח, דאין הקב"ה לכל עלמא על ההוא תבואה דיהיב להו בשתא דעברה.**

(א) ולהעיר אשר ענין הכנסת אורחים שקיים אברהם אבינו במלאכים (אשר ממנו נלמד גודל ענין הכנסת אורחים), היי זה בחג הפסח, כמ"ש (וירא יח, ו) מהרי שלש סאים קמח סולת לושי ועשי עוגות (פדר"א:??). וכן כתב רש"י להלן שם (פסוק י'): **ופסח הי'.**

על כן יתבונן האדם היטב בכל חודש ניסן, אם יצא ידי חובתו היטב במצוה של צדקה נגד ההשפעה שקיבל מהקב"ה, עכ"ל, עיי"ש שהאריך בזה.

- ד -

ובזה נבוא למאי דפתיחנא ב"י בענין יחץ, שנוהגין לפרוס את המצה קודם שמתחילין לקרוא את ההגדה, שבא לרמוז, אשר קודם שמתחילים לאכול את מצת המצוה, ועוד קודם שמתחילין עריכת הסדר (קריאת ההגדה) - הנה לפני זה צריך לדאוג שיהי' להעני מה לאכול, ושיחיו לו אורחים אצל שולחן הסדר.

וזהו ענין שצריך לפרוס המצה - מלשון הכתוב (ישעי' נח, ז) הלא פרו"ס לרעב לחמד, לפרוס לפניו מפה עם מזון וכ"ו לאכול ולשתות.

ובלשון הזהר פ' ויקהל (דף קצ"ח ע"א) עה"פ הלא פרוס גו':

מאי פרוס, למפרס ליה מפה בנהמא ומזונא למיכל. ד"א הלא פרוס, כד"א (דניאל ה, כח) פריס פריסת וגו'. דבעי למפרס פריסין דנהמא קמיה, בגין דלא לכסיף.

[ובפירוש הסולם כאן: מהו פרוס, הוא לפרוש לו מפה בלחם ומזון לאכול, הנה פירוש אחר, הלא פרוס הוא כמש"א, פריס פריסת וגו', שצריכים לחתוך חתיכות לחם לפניו, כדי שלא יתבייש, ויחתוך לפניו בעין טובה].

ויפרוס להעני בעין טובה ובסבר פנים יפות, וכלשון הזהר שם: ויפרוס קמיה בעינא טבא. וכמחז"ל (ב"ב דף ט' ע"ב): כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך ב"א ברכות.

וז"ל פירוש בינה לעתים להגש"פ בפיסקא הא לחמא עניא: יש להתבונן מה התקשרות יש להתחלת הא לחמא עניא עם אמרו כל דכפין כו' ועם השתא הכא וכ"ו. ונאמר בזה כי עיקר החסד הנעשה עם העני, הוא מה שיצרף להצדקה עצמה גם דברים טובים ונחומים להשיב נפשו

העגומה לבל יצטער על בואו לידי מדרגה זו שיצטרך לבריות . . ובהיותו מאכילו על שולחנו הלא רבתה בזה הבושה והכלימה להעני, כי המצפה לשולחן אחרים חיו אינם חיים ופניו משתנים ככרום, ראוי הוא לדבר על לב האומלל שלא יתעצב, רק יהי כאוכל משל עצמו. וזאת היא כוונת המגיד, כי להיות מצוה גדולה היא להזמין עניים בלילה זה, הסדיר תחלת נוסח להסיר צער מלבם. והקדים לאמור: אל תעצבו בעניותכם, כי הלא מימי קדם אבותינו הראשונים אכלו בעוני במרירות לב כזה במצרים מעוני ומרוב עבודה ואחי"כ נגאלו, ולכן גם אתם עתה כל דכפין כו' בלי בושת וחרפה, ותהא זאת נחמתכם כי בהיותכם אתם כאן על שולחני בזכות הצדקה שמקרבת את הגאולה יגדיל השי"ת חסדו שלשנה הבאה תזכו להיות בירושלים בני חורין כאבותינו, ותאכלו כל טוב בשובה ונחת ותתענגו על ה'.

ודייק בכתוב "לחמך", היינו שהלחם ומזון יהיו **שלך**, מממונד, ולא מן הגזל ח"ו.

וכמבואר בזהר פ' ויקהל (דף קצ"ח ע"א), וז"ל: לחמך, לחם לא כתיב, אלא **לחמך**, ההוא דילך, מממונד, ולא דגזילו, ולא דעשק, ולא דגנבה, דאי הכי לאו זכותא הוא, אלא ווי ליה, דאתי לאדכרא חובוי.

[ובפירוש ה"סולם" כאן, לחמך, לחם לא כתוב אלא לחמך, יורה שהלחם יהיה שלך, מכספך, ולא מגזילה, ולא מעשק ולא מגנבה, כי אם כן אינו זכות, אלא אוי לו, שבא להזכיר עונו.]

ובזה מבאר גם בזהר שם מה שדייק משה לומר לבני ישראל "קחו מאתכם תרומה להי" (ויקרא לה, ה) (אף שבציווי השי"ת אל משה נאמר (תרומה כה, ב) "ויקחו לי תרומה סתם), כי משה רבינו ע"ה אומר להם לישראל, שאם אתם רוצים ליתן תרומת ה', שהתרומה תהי' לה', ושתהי' "לי" תרומה, לי **לשמי** (פירש"י ריש פרשת תרומה), אזי התרומה צריכה להיות "**מאתכם**", היינו משלכם, ולא ח"ו מן הגזל. ובלשון הזהר שם: כגונא דא קחו **מאתכם** תרומה,

לארמא ממה דלכון, ולא מעשק, ולא מגזל, ולא מגנבה. [ובפירוש ה"סולם" כאן: כעין זה קחו מאתכם תרומה, הוא להרים ולתת ממה שלכם, ולא מעשק, ולא מגזל, ולא מגנבה]. ורק באופן כזה תהי "תרומה לה", כי אם התרומה (והצדקה) הוא ח"ו משל גזל וכו', אז הולכת התרומה (והצדקה) להסט"א ח"ו].

- ה -

והנה המצה שפורסין אותה לשנים, הנה החלק הגדול מניח **לאפיקומן**. ודרשו בזה (שו"ע הרב סימן תע"ז ס"ב, וכ"ה בספר הפרדס לרש"י, ה"ל פסח) דאפיקומן מלשון **אפיקו-מן**, כלומר הוציאו והביאו מזונות ומאכלים על השולחן.

ונראה לי הרמז בזה, כנ"ל, דעוד לפני שמתחיל לומר את ההגדה, שאמירתה היא על הפרוסה (שמניח בין ב' המצות), הנה עוד לפני זה מניח את חלקה **לאפיקומן**, כלומר שדואג שיבואו מזונות להאורחים המסובים בשולחנו.

- ו -

והנה תיקנו חכמינו ז"ל, אשר המצה שפרסה לשנים, הנה חלק **הקטן** מניח בין ב' המצות, ופרוסה זו יאכל הבעה"ב באכילת הכזית. אבל **לאפיקומן מניח הוא את החלק הגדול**.

ונראה לי הרמז בזה, דכשבא לקיים ענין האפיקומן, היינו חלוקת המזון (מן) להאורחים המסובים על שולחנו, הנה עליו ליתן להם **החלק הגדול**, היינו מן המובחר והמשובח ממזונותיו. וכמבואר ברמב"ם בפרק אחרון מהלכות איסורי מזבח (הלכה י"א), וז"ל: **והוא הדין לכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב והמטיב שיהיה מן המובחר ומן הטוב**, אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו, **האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו**, כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו, הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו, וכן הוא אומר כל חלב להי, עכ"ל.

- ז -

וזכות גדולה היא לאדם לפרוס לרעב לחמו, כמבואר בזהר פ' ויקהל (דף קצ"ח ע"א) עה"פ קחו מאתכם תרומה, וז"ל: רבי יהודה פתח, הלא פרוס לרעב לחמך וגוי, תא חזי, זכאה חולקיה דבר נש, כד מסכנא אערע לגביה. דההוא מסכנא דזרונא דקוב"ה הוי דשדר ליה, מאן דמקבל ליה לההוא דזרונא בספר אנפין, זכאה חולקיה. [ובפירוש ה"סולס" כאן: בוא וראה, אשרי חלקו של אדם כשעני בא אליו, כי עני ההוא, הוא מתנה שהקב"ה שלח לו. מי שמקבל מתנה ההיא בסבר אשרי חלקו].

- ח -

וגדול שכרו של בעה"ב שנותן מלחמו לדל ומרחם עליו ומשיב את נפשו, כמבואר בזהר פ' ויקהל שם, וז"ל: תא חזי, מאן דחייס למסכנא ואתיב ליה נפשיה, קב"ה סליק עליה כאילו הוא ברא לנפשיה. וע"ד אברהם דהוה חייס לכל בני עלמא, סליק עליה קב"ה, כאילו הוא ברא לון, דכתיב (לך לך יב, ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן. [וכפירוש ה"סולס" כאן: בוא וראה, מי שמרחם על העני ומשיב לו נפשו, הקב"ה מעלה עליו כאילו הוא ברא את נפשו. וע"כ אברהם, שהיה מרחם על כל בני העולם, העלה עליו הקב"ה, כאלו הוא ברא אותם, שכתוב, ואת הנפש אשר עשו בחרן].

ובמדרש תנחומא פ' משפטים (סי' ט"ו) איתא, וז"ל: אמר הקב"ה, נפשו של עני היתה מפרכסת לצאת מן הרעב ונתת לו פרנסה והחיתת אותו, חייך שאני מחזיר לך נפש תחת נפש. למחר בנדך או בתך באין לידי חולי ומיתה, ואזכיר להם המצוה שעשית עם העני ומציל אני אותם.

- ט -

וזהו שסידר בעל ההגדה, אשר תיכף אחר יחץ בא מגיד, שתחילתו הוא בפיסקא "הא לחמא עניא", שבה מכריזים כל דכפין ייתי ויכול כו', שמזמינים את האורחים והעניים לבוא ולסעוד על שולחנו.

וכמבואר בספר סדר היום ד"ה אח"כ יטול וז"ל: ראוי לאדם לזמן אצלו בכל יום טוב עני ודל בשלחנו, לחלק משמחתו לעניים ולאביונים. **וכל שכן בליל פסח שצריך לחזור אחריהם כמו שאומרים כל דצריך וכו'.** . וישמח לב האומללים ויחשב להם כאלו הם בני תורין ולא יחסר להם דבר בלילה הזה עכ"ל.

[ודייק לומר בספר סדר היום שצריך לחזור אחריהם, כי כדי לקיים מצות הכנסת אורחים, לא די שהאדם יישב בביתו ויכריז "כל דכפין", ויסמוך על המלאכים (או הציפורים) שיעבירו הכרזתו להאורחים - כי אם צריך לחזור אחרי האורחים, דהיינו לצאת מחוץ לביתו, ולילך לבית הכנסת ולהביא משם אורחים לשולחנו.

ונראה להמליץ בזה פירוש "אפיקומן", כלומר שעל בעה"ב לצאת מביתו (**אפיקו**) ולהביא אורחים לביתו כדי ליתן להם **מן**, מזון אכילה ושת"י.

וכמו שמצינו באברהם אבינו ע"ה (אשר ממנו אנו למידין גודל מצות הכנסת אורחים), שלא חיכה שהאורחים יגיעו אליו מעצמם, כי אם כאשר "וירא והנה שלשה אנשים **נצבים עליו**", שראה אברהם אע"ה שהיו המלאכים (האורחים) נצבים במקום אחד, והבין אברהם שלא היו רוצים להטריחו - מיד "וירא וירץ לקראתם", שקדם הוא ורץ לקראתם].

וכמבואר בפירוש זבחי פסח להגש"פ, בטעם הדבר שתיקנו לומר פייסקא הא לחמא עניא בלשון ארמית. וז"ל שם: מפני ההכרזה אשר בזה המאמר "כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח", תקנו אותו בלשון ארמי, כי היו אז בבבל, ובבוא החג עשו זכר לחגיגת הפסח בירושלים לסמוך על שולחנם העניים והאביונים, וסדרו שגם פה בגלות יתחייב כל בעל הבית להרבות מתנתו, כמו שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם אתם ובניכם ובנותיכם והלוי וגו'. **ולכן כשישב על שלחנו ירים קולו אל העניים אשר בפתח הבית לקרוא כולם בשם ה' "כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח"**, ר"ל

שיבואו לסמוך על שלחנו. ולפי שהעניים לא יבינו לשון הקודש תקנו שיעשה ההכרזה הזאת בלשון ארמי כדי שיבינו אותו ויכנסו לביתו, וכבר צוה הנביא על הצדקה הזאת באמרו, הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית וגוי, אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך, עכ"ל.

ובפירוש היעב"ץ להגש"פ כתב, וז"ל: נתקן נוסח זה, שלשונם ארמית. ובימים ההם ושנים קדמוניות, לא היו סוגרים בתיהם בליל שמורים, והיו מכריזין ואומרים נוסח זה, כדי שיבאו העניים והצריכים ויאכלו עמם.

- 3 -

ואגב דאתינא להכא, נציג כאן מרגניתא טבא מה שמצאנו בתירוץ תמיהת מפרשי ההגדה, בענין מה שמכריזין הכרזה זו ("כל דכפין" וכו') דוקא כעת, ולא לפני זה.

ובלשון פירוש "מעשה ניסים" להגש"פ: הכרוז הזה היה ראוי להיות בחוץ לפני הפתח, שישמעו עניים ויבואו, לא בבית אחר שכבר סגר הפתח, עכ"ל.

ומצאתי בתירוץ דבר זה בפירוש "חסד לאברהם" להגש"פ פיסקא זו, וז"ל: כל דכפין וכו' כל דצריך וכו'. כבר חקרו מי הוא האומר כל דכפין וכו', ואל מי ישים מלתו, אם הבעה"ב קורא אל העניים שיבואו לשלחנו, היה מהנכון שיקראם תחלה בבית התפלה, שם ימצא את חפצו בקלות מאד, לא אחרי היותו מיסב כמלך, והדלת סגר אחריו. וכן יש להעיר על כפל הדברים במלות שונות. כל דכפין, כל דצריך.

אכן נראים בזה דברי הגאון בעל חק יעקב (בסי' תע"ג ס"ק ל"ב) שכתב בשם הראב"ן ז"ל אשר מאמר כל דכפין כו' תקנו לבעה"ב שהוא קורא את בני ביתו להסב על השלחן בעבור חובת היום שעליהם לאכול פסח מצה מרור. והנה חז"ל אמרו (נזיר כ"ג ע"א) שנים שצלו פסחיהן, אחד אכלו לשם מצוה, ואחד אכלו לשם אכילה גסה, זה שאכלו לשם מצוה עליו הכתוב אומר צדיקים ילכו בס, זה שאכלו לשם

אכילה גסה עליו הכתוב אומר ופושעים יכשלו בס. עיין בתוסי' שם, ובפסחים ק"ז ב' ד"ה דלמא שכתבו ליישב, הלא קיימא לן הפסח נאכל על השובע דוקא. וכתבו דתרי גווני אכילה גסה יש, א' שכבר מילא כריסו כ"כ עד שהוא קץ במזונו, וזהו אכילה גסה, ועליו אומר ופושעים וגו', כי אכל יותר מדי ואח"כ יאכל הפסח. והא דפסח נאכל על השובע היינו שהוא מתאוה עוד לאכול איזה דבר שלא מילא בטנו וגמר השביעה יהיה עתה עם אכילת קרבן פסח זהו המצוה ועליו נאמר וצדיקים ילכו וגו'.

ומעתה הנה ב' תנאים באכילת קרבן פסח: א' כי אותו שהוא רעב ולא אכל כלל תחלה אינו ראוי למצות קרבן פסח, כי דינו לאכלו על השובע. הב' ומי שהוא שבע ביותר עד שהוא קץ במזונו, ואוכל קרבן פסח על אכילה גסה, הנה על זה נאמר ופושעים יכשלו בס. ואם כן אין אופן לקיים המצוה כהלכתה בלתי כאשר כבר אכל מעט תחילה ואינו עוד רעב, רק הוא צריך לאכול עוד דבר מה לגמור שביעתו והוא יעשה כדן וכהלכה.

ומעתה הנה המאמר שלפנינו מבואר פשוט, שבאמת זהו מאמר הבעל הבית, שהוא קורא את בני ביתו כנזכר, וכך הוא אומר להם **כל דכפין**, ר"ל מי שהוא רעב לגמרי **ייתי ויכול**, היינו הוא צריך לאכול תחילה איזה סעודה. **וכל דצריך**, ר"ל שכבר אינו רעב, אבל הוא צריך עוד איזה מאכל כדי לגמור שביעתו, **[ייתי ויפסח]** הנה הוא מוכשר מיד לבוא לאכול הקרבן פסח כהלכתו, ע"כ מפי מורי הגאון ר' מאניש ז"ל, עכ"ל.

- יא -

והנה איתא בספה"ק שהבאנו לעיל (אות ג') מס' קב הישר בענין בפסח נידונין על התבואה. וכמו שכתב בספר תפארת שלמה לשבה"ג שזה מרומז במה שאמרו במסכת פסחים (דף ע' ע"א) **פסח נאכל על השובע**. וכן כתבו בשם הרה"ק מהר"צ מזידיטשוב זי"ע, **דפס"ח** הוא ר"ת של ג' שמות

הפרנסה פא"י (פותח את ידיך), סא"ל, חת"ך (ס"ת פותח את ידיך) וכו' כידוע.

ובזה אפ"ל הטעם לזה שמביאים את המצה דוקא **שלימה**, ורק אח"כ פורסה לשנים, כי בא לרמז בזה, דהאיך יזכה האדם **לפרנסה שלימה** (מצה שלימה) - הוא ע"י **שפורסה** לשנים, **וחלק הגדול** ממנה מניח לאפיקומן, היינו עי"ז שמקיים בה "הלא פרוס לרעב לחמד". דהנה אחז"ל (שבת דף ב' ע"א) פשט העני את ידו לפניו ונתן לתוך ידו של בעל הבית, או שנטל מתוכה והוציא, העני חייב ובעל הבית פטור, פשט בעל הבית את ידו לחוץ וכו', בעל הבית חייב והעני פטור. והקשו, מדוע התחיל התנא בחיובא דעני, ולא בחיובא דבעל הבית. ומובא בשם צדיקים לתרץ, דכיון שהעני פשט את ידו ולא שם בטחונו בהשי"ת שיתן לו מזונו, ע"כ העני חייב.

[ונכמבואר בזהר פי' ויקהל (דף קצ"ח סע"א) בפירוש הפסוק (תהלים קמו, ה) אשרי שא-ל יעקב בעזרו שברו על ה' אלקיו, וכי א-ל יעקב ולא א-ל אברהם ולא א-ל יצחק אלא א-ל יעקב, בגין דיעקב לא אתרחיץ באבוהי, ולא באמיה, כד ערק קמי אחוי, ואזל יחידאי, בלא ממונא, כד"א (וישלח לב, יא) כי במקלי עברתי את הירדן הזה, ואיהו אתרחיץ ביה בקודשא בריך הוא, דכתיב (ויצא כח, כ) אם יהיה אלקים עמדי ושמרני וגו', וכלא שאיל מקמיה דקודשא בריך הוא, ויהב ליה. [ובפי' ה"סולס" שם: וכי א-ל יעקב ולא א-ל אברהם ולא א-ל יצחק, אלא א-ל יעקב, משום **שיעקב לא בטח באביו ולא באמו**, כשברח מפני אחיו, והלך יחיד בלי כסף, כמש"א כי במקלי עברתי את הירדן הזה. **והוא בטח בהקב"ה**, שכתוב, אם יהיה אלקים עמדי ושמרני וגו' והכל בקש מן הקב"ה ונתן לו.]

- יג -

אך הנה באמת גדלה מעלתו של העני, כנ"ל מזהר פי' ויקהל שהעני הוא "הדורן" שהשי"ת שולח לבעה"ב, וכן אמרו חז"ל יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני, העני עושה עם

בעה"ב. נמצא, דהעני הוא במדרגה גבוה יותר מבעל הבית, דהרי הוא מטיב עם בעל הבית יותר ממה שבעל הבית מטיב עמו.

ולכן, עי"ז שיקיים הבעה"ב ענין **יחץ**, שפורס המצה (מזונו) לשנים וחלקה הגדול נותן לעני, עי"ז לא יצטרך העני להושיט ידו ולבקש ממנו, ועי"ז לא יגרום לחיובא דעני.

וני"ל לפרש עוד, דטעם חיובא דעני הוא מפני שהעני פשט את ידו לקחת מידו של בעה"ב (או לבקש ממנו שישים לתוך ידו), ולא חיכה שבעה"ב יתן לו מעצמו, אשר בזה הפך את שם הוי"ה המרומז במדת צדקה, כדלקמן.

דהנה מבואר בספר עבודת הקודש (מורה באצבע סימן א' סיי"ב) וז"ל: יזהר לתת צדקה בכל יום לפחות פרוטה, ויכוין ליישם שם הוי"ה הקדוש. ויכוין כי רומז² זרועו, - ו, חמש אצבעותיו - ה, פרוטה - י, **חמש אצבעות עני או גבאי - ה**, [ועי"ז] והיה מעשה הצדקה שלום.

ובשערי הקודש שם כתב וז"ל: כן הוא מבואר בזוה"ק פ' בחקותי (דף קי"ג) וז"ל: **מאן דיהיב צדקה למסכנא הוא עביד לעילא שמא קדישא שלים כדקא יאות כו'**, וכן הוא להדיא מפורש בשו"ע האר"י ז"ל ובס' אור צדיקים מר"מ פאפיראש ז"ל, עי"ש, עכ"ל.

ועפ"ז מובן, דסדר שם הוי"ה שבצדקה הוא - **והי"ה**, היינו תחילה זרועו וחמש אצבעותיו והפרוטה של בעה"ב (היינו אותיות ו', ה', י'), ורק אח"כ באים ה' אצבעותיו של **העני**.

וכיון שכאן פשט **העני** תחילה ידו, ושינה סדר שם הוי"ה שבצדקה, לכן גרס עי"ז **חיובא דעני**.

- יד -

והנה על פי דברי הזוה"ק פרשת בחקותי הנ"ל, אפשר להבין הענין למה אברהם אבינו ע"ה עזב את השכינה ורץ

לקראת האורחים. ובביאור הענין אפשר לומר, דבזה שרץ לקראת האורחים כדי **עביד לעילא שמא קדישא שלים כדקא יאות**, אי"כ לא עזב את השכינה, אדרבה בזה קיים שמא קדישא שלים כדקא יאות.

ובזה מובן ג"כ דברי התולדות יעקב יוסף זצ"ל (בליקוטים) שכתב במ"ש חז"ל (שבת דף קכ"ז ע"א) גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה, דהכוונה כי יש והכנסת אורחים כרוכה בהפסדים רוחניים כגון ביטול תורה ועבודה (בשביל האורת) או כשהאורח מספר לשון הרע לבעל הבית דבזה דוחה אותו מקבלת פני השכינה, מ"מ מוטב להתעסק בקבלת והכנסת אורחים, וזהו גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה, אפילו אם עי"ז הוא גורם לבעל הבית ליבטל מעבודת השם, עכתודה"ק.

ולפי דברי הזוה"ק הנ"ל, **עביד לעילא שמא קדישא שלים כדקא יאות**, אע"פ שהאורח מדבר לה"ר ודברים בטלים, מכל מקום נשלם שמו של הקב"ה **כדקא יאות**.

ועוד משמע מזה דגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה, דאפילו אם השכינה הקדושה הוא האורח, ג"כ צריכים לקרב מקודם בני אדם כדי לקרבם תחת כנפי השכינה, דאדרבה הוא לא עוזב ח"ו את השכינה, דעי"ז מקיים המצוה בשלימות, דנשלם שמו של הקב"ה **כדקא יאות** כדברי העבודת הקודש והזוה"ק הנ"ל.

ועל ידי זה שאע"י רץ לקראת האורחים בבחינת **אפיקו-מן**, כדאיתא בגמ' שבת (קנ"א ע"ב) אמר לה ר' חייא לדביתהו כי אתא עניא אקדימו ליה רפתא כי היכי דלקדמו לבניך, **ועי"ז נשלם שמו של הקב"ה כדקא יאות** זכה אאע"י לבחינת והוא עומד **"עליהם"**, שהיה במדרגה נעלה יותר מהמלאכים שהיו אורחיו, דאף דבכל מקום יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית, אמנם כאן שרץ לקראת האורחים, היה להיפוך, דאברהם אבינו ע"ה הי' גדול מהם במעלה.

- טו -

עוד אפ"ל הפסוק (בראשית יח, ט) "והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו", דלכאורה צ"ב תיבת עליהם, דיותר הול"ל אצלם, או על צדם, או שהיל"ל לפנייהם, כמו שכתב רש"י ז"ל (בפרשת יתרו, על פסוק ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלקים) ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפנייהם עכ"ל.

ואפשר לומר בכוונת הכתוב שאמר עליהם, דעל ידי שהי אאע"ה רץ לקראת האורחים בבחינת **אפיקו-מן, ועי"ז נשלם שמו של הקב"ה כדקא יאות** זכה אאע"ה לבחינת והוא עומד **"עליהם"**, שהיה במדרגה נעלה יותר מהמלאכים שהיו אורחיו, דאף דבכל מקום יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית, אמנם כאן שרץ לקראת האורחים, היה להיפוך, דאברהם אבינו ע"ה הי' גדול מהם במעלה.

ובפרשת יתרו, שהי' סעודה שתלמידי חכמים מסובים בה, כמ"ש רש"י על פסוק לפני האלקים "מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובים בה כאילו נהנה מזיו השכינה", לכן כתב **"לפניהם"**, שהיה משה רבינו ע"ה רץ לפנייהם לשמש אותם שהוא פשט ידו מקודם ליתן להם, כדי להשלים השם הוי' **כדקא יאות**.

ומובן ג"כ לשון רש"י ז"ל "מכאן שהנהנה מסעודה **שתלמידי חכמים מסובים בה כאילו נהנה מזיו השכינה**", שבגלל שהיו **תלמידי חכמים**, הבינו כוונת משה רבע"ה, וזהו הביאור כאילו נהנה מזיו השכינה, דעיקר זיו השכינה הוא ע"י שהשם הוי' הוא כסדרן.

ובזה מתורץ קושית המפרשים, דהרי הי' אפשר להביא מתחילה פרוסת מצה, ולמה מביאין תחילה מצה שלימה ורק על שולחן הסדר פורסין אותה לשנים, דאם יראה להאורח פרוסה קטנה יחשוב האורח שהבעל הבית הוא רע עין, והאורח לא ירצה לבוא, ע"כ מראים לו מצה שלימה

שיש די והותר, ולא יתבייש לבוא לאכול, ועייז יוכל לקיים שמא קדישא כדקא יאות. ועוד דאצל שמו של הקב"ה צריך להיות שמו שלם וכסאו שלם, עייכ צריך להיות מצה שלמה.

- 2 -

קידוש ליום טוב

אשר בחר בנו מכל עם

יש לפרש בהקדם ברייתא דמזלות, ואיידי דחביבא אנו מביאים כל הברייתא וז"ל: חמשה דברים חביבין לפני המלך קב"ה יותר ממעשה שמים וארץ, ואלו הן, ישראל והמילה ובית המקדש וירושלים וישוב ארץ ישראל. ישראל מנין דכתיב (ישעי' מ"ד) כה אמר ה' גואלך וגוי מלמד שיצירתן של ישראל חביבה לפני המלך קב"ה יותר ממעשה שמים וארץ, ואומר (ירמי' ל"א) כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם וגוי אם ימושו וגוי מלמד שחיבב הקב"ה יצירתן של ישראל יותר ממעשה שמים וארץ.

והמילה מנין שנאמר (ירמי' ל"ג) כה אמר ה' אם לא בריתי וגוי (עי' נדרים לא:) מלמד שחיבב המלך קב"ה את המילה יותר מבריאת שמים וארץ.

בית המקדש מנין כשברא הקב"ה שמים ושמי שמים כאלו לא בראן אלא באצבעו שנאמר (תהלים ח"ו) כי אראה שמך וגוי (עי' כתובות ה'), כשהוא בא אצל בית המקדש מה הוא אומר (שמות ט"ו) מקדש ה' כוננו ידך, כביכול בשתי ידיו, מלמד שחיבב המלך קב"ה את המקדש יותר מבריאת שמים וארץ.

ירושלים מנין, כשברא הקב"ה את עולמו כאלו לא בראו אלא במאמר שנאמר (ישעי' מ"ח) אף ידי יסדה ארץ וגוי וכשהוא בא אצל בנינה של ירושלים מה הוא אומר (שם נ"ד) הנה אנכי מרביץ בפוך וגוי ושמתי וגוי.

ישוב ארץ ישראל מנין שנאמר (ישעי' מ"ד ע"ש) אני ה' עושה כל אלה, ואחריו מה הוא אומר מקים דבר עבדו וגוי,

מלמד שכולן חביבין לפני המלך הקב"ה יותר ממעשה שמים וארץ, ע"כ לשון הברייתא.

וזהו אשר בחר בנו מכל עם, שאנו מהחמשה דברים שחביבין לפני הקב"ה יותר ממעשה שמים וארץ, ודו"ק.

- ח -

זכר ליציאת מצרים

- א -

מז"ל ר"ת זיכר ליציאת מצרים. י"ל הענין עפ"י הנודע מדברי הרמ"ע מפאנו זצ"ל בספר עשרה מאמרות כי מז"ל מלשון (שה"ש ד' ט"ו) ונוזלי"ם מן לבנון, היינו שנוזל השפע ממזלא עילאה ולא בזכותא תליא מילתא (כמאמרם ז"ל במ"ק י"ז) אלא במזלא.

איתא בזוה"ק (ויקהל) אמר רבי שמעון: כד מפקין ספר תורה בצבורא למקרא ביה, מתפתחין תרעי שמיא דרחמין ומעוררין את האהבה לעילא וכו'. פ"י כשמוציאים ספר תורה בציבור לקרוא בו נפתחים שערי שמים של רחמים ומעוררין את האהבה למעלה.

- ב -

איתא בתיקוני זוה"ק (תיקון ס"ט) הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל. לכאורה הלשון "שבהיכל" תמוה, שהרי המזל הוא שיוציאו הספר תורה מההיכל ויקראו בה, וזהו המזל שקוראים בה, ולא שתעמוד בהיכל?

והנראה לפרש, שאם מביישים הספר תורה על ידי שמדברים באמצע הקריאה ובין גברא לגברא וכו', אז יותר רצוי לספר תורה שתהיה בהיכל ולא שיוציאו אותה, אבל על ידי קדושת ושמירת הספר תורה יכולים להפוך המזל שיהיה נוזלים מן לבנון.

ולפי הרמ"ע מפאנו הנ"ל אפשר לומר שכל מצוה שהיא זכר ליציאת מצרים, ר"ת מז"ל, כגון תפילין, ציצית וקידוש היום, יש בכוחן להפוך המזל מרע לטוב.

ובשם שד"י שהוא ר"ת שיומר ד'לתות ישראל, מרומז בזה שפסח ה' על פתחי בני ישראל.

- ט -

הא לחמא עניא

- א -

הא לחמא עניא - כל דכפין. לפי מנהג האר"י ז"ל הקערה כלולה מהעשר ספירות. והטעם מדוע מגביהין הקערה הוא כי היא רומזת לי' ספירות הנ"ל.

ועל ידי שמכניסין אורחים לבית מתקנין הספירות בשורשם. וזהו שמגביהין הקערה - י' ספירות, פי' שעיקר עבודתו להגביה ולתקן הספירות בשורשם, ולזה מסיימין כל דכפין ייתי ויכול, דע"י הכנסת אורחים נזכה לתקן העשר ספירות בשורשם.

ענין גדול הוא להכין כל ההצטרפות לאורח בעצמו, כפי שאנו מוצאים אצל אברהם אבינו, שמה שהכין בעצמו שילם לו הקב"ה מדה כנגד מדה, כמבואר ברש"י ובשפתי חכמים (בראשית יח, ד).

- ב -

הא לחמא עניא וכו' כל דכפין. לפי מנהג האר"י ז"ל הקערה כלולה מהעשר ספירות. והטעם מדוע מגביהין הקערה הוא, כי הקערה רומזת לי' ספירות הנ"ל.

ועל ידי שמכניסים אורחים לבית, ומגביהין ונותנים הקערה להאורח בבי' ידיו, שהם כנגד י' ספירות הנ"ל, מתקנין הספירות בשורשם. כמ"ש הרמב"ן ז"ל בפרשת בשלח על הפסוק "ויהי ידיו אמונה עד בא השמש", וז"ל: ועל דרך האמת נשא עשר אצבעות לרום השמים. לרמוז על

עשר ספירות, לדבקה באמונה הנלחם לישראל. ועיי"ש עוד בענין נשיאות כפים בברכת כהנים וסודו עכ"ל.

- ג -

ועפ"יז אפ"ל הכוונה שמגביהין הקערה - י ספירות, פי שעיקר עבודתו להגביה ולתקן הספירות בשורשם, ולזה מסיימין "כל דיכפין ייתי ויכול", דעל ידי הכנסת אורחים נזכה לתקן העשר ספירות בשורשם.

ובזה אפשר להבין הענין הגדול להכין כל ההצטרפות לאורח בעצמו, כפי שאנו מוצאים אצל אברהם אבינו, שמה שהכין בעצמו שילם לו הקב"ה בעצמו מדה כנגד מדה, כמבואר ברש"י ובשפתי חכמים (בראשית יח, ד). (ועיין עוד באריכות בספר שלחן ישראל כהלכתה).

- י -

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים.

- א -

איתא בסידור האריז"ל שיש לומר הא בצירי, כנגד דברי יוסף למצרים "הא לכם זרע", עיי"ש.

ויש לפרש בדרך הרמז טעם שצריכים לומר הא בצירי, עפ"ימ"ש המקובלים דכל נקודה מספרו עשר, והצירי מספרו עשרים, כי יש בו ב' נקודות. וזהו הא בצירי עם אותיות ה' וא', ביחד מספרו כ"ו, כמנין שם הוי" ב"ה, כי עיקר עבודתינו בגלות הוא לתקן שם הוי" ביה"י בשלימות, דלעתיד יהי שם יהי"ה כמ"ש האריז"ל בפסוק יהי"ה אחד ושמו אחד, ולזה אומרים ה"א בצירי בגימ' כ"ו, לתקן שם הוי" כנ"ל.

- ב -

ויש לומר עוד עד"ז באופן אחר קצת, דבליל זה של חג הפסח מתעוררת מדת הרחמים מכח שם הוי" ב"ה כמו שהי' אז ביציאת מצרים, ולזה אומרים הא בצירי, בגימ' כ"ו

מספר שם הוי' שהוא רחמים, דבליל זה שאנו אוכלים לחמא עניא, מתעורר מדת הרחמים על ישראל אנסי".

- ג -

עוד יש לפרש מ"ש הא לחמא עניא, עפי"ד זקיני האוהב ישראל זי"ע בפרשת ויצא על הפסוק: "ואבנה גם אנכי ממנה, על דרך הכתוב הא לכם זרע, שמן הה"א מתברכין ישראל ומתרבין בבנים ובזרע של קיימא. ובכל שמות אמהות הקדושות נמצא הה"א, היינו שרה רבקה לאה, רק ברחל לא נמצא אות ה' על כן אמרה ליעקב בא נא אל שפחתי ואבנה גם אנכי ממנה, ר"ל מה"א שלה, וכ"כ ג"כ בספה"ק באר מים חיים פי' ויצא.

ובספר נחלת שבעה (סימן יב אות טז) מביא בשם המהרי"ל ביתר ביאור וז"ל: לפי מה שכתבו המקובלים גבי שרה טעם לתוספת הה"א משום שבה"א יש כח התולדה בסוד הא לכם זרע. ומהאי טעמא רבקה לאה בלהה זלפה היו מולידים חוץ מרחל מפני שלא היה ה"א בשמה. ולכן לקחה לה בלהה לשפחה להבנות ממנה. מפני שבלהה יש לה ב' ההי"ן. ונ"ל שזהו טעם המדרש פרשת לך לך: הבט נא השמים אין כתיב כאן, אלא השמימה, לפי שבה"א בראתי את העולם הריני מוסיף ה"א על שמך ואת פרה ורבה וק"ל. הרי שאפילו בשמות לשון הקודש לא באה הה"א רק לכיון ידוע. וא"כ מכל שכן שאין להוסיף ה"א על שם שאינו לשון הקודש בלא טעם כנ"ל.

היוצא לנו מזה שאות ה"א מרמז להא לכם זרע. והנה אמרו חז"ל (יבמות סב.) אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, וברש"י חדר ששמו גוף עיי"ש, ובזה תלוי גאולתינו מגלות הזה.

וזהו שאמר המגיד, **הא**, פי' בגלל **הא** שרומז על הזרע, **לחמא עניא**, עדיין אנו אוכלים לחם עוני בגלות הזה, כי עדיין לא נתרוקן כל האוצר מחדר הנשמות, ע"כ עדיין אנו בגלות ומחכים לגאולתינו ופדות נפשינו בב"א.

- יא -

**הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים,
כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח.**

- א -

וצי"ב מדוע הקדים לומר הא לחמא עניא וכו', ואיזה שייכות יש בין זה למה שמזמין את בני אדם לאכול אצלו, הלא הוא יכול להזמין לאכול את הסעודה סתם, בלי שיזכיר ענין המצה.

- ב -

אך יש לבאר עפ"י ד החתם סופר זי"ע בדרשה לשבת הגדול (דף רל"ו) שכתב וז"ל: והאמת לפעמים אדם נדחק בפרנסה וצרכי הבית ובמקום משכן דירתו, ואי אפשר לו להיטיב עם אחרים, אבל באמת הכל בפיתוי יצה"ר, כי במקום קדושה אין כאן דוחק, עי"ש.

והוא מוסר השכל לגבי מצות הכנסת אורחים, ולגבי מצות צדקה בכלל, כמו שמסופר על הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע שלא הניח ללון אצלו אפילו פרוטה אחת, וכל מה שנשאר בבית הי' מחלק לעניים טרם שהלך לנוח שינת הלילה, וכן הרבי ר' הירש מרימנוב זי"ע ועוד כמה צדיקים, ולדרכינו י"ל, דכיון שהיו קדושים וטהורים, ובמקום קדושה אין דוחק כדברי החתם סופר, ע"כ מובן דמה שלא הי' אצלם פרוטה לא הי' נחשב לדוחק כלל, ופשוט הוא.

- ג -

וזהו שאומרים **הא לחמא עניא די אכלו וכו'**, דאף שהמצה נקראת לחם עוני, מכל מקום כיון שאכלוהו אבותינו במצרים עפ"י ציווי השי"ת, ממילא הוא מאכל של קדושה, ובמקום קדושה אין דוחק, ע"כ אנו מזמינים את האורחים שיאכלו אצלנו כל הסעודה (ואפילו סעודת שלמה בשעתה), ואין אנו דואגים שמא יהא דוחק ומחסור במאכלים לתת

לאורחים, כיון שבמקום קדושה אין דוחק, על כן "כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח".

- ד -

עוד יש לפרש מאמר המגיד הא לחמא עניא וכו' כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח השתא הכא וכו' השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין. וכבר דקדקנו השייכות בין כל דכפין וכו' כל דצריך וכו' למה שמסיים השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין.

- ה -

וכעת נראה לומר עוד בזה, עפי"מ שהביא בספה"ק תולדות יעקב יוסף בסופו בשם הבעל שם טוב הקדוש זי"ע לפרש מאמר הגמרא (שבת קכ"ז ע"א) גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה, והקשה וכו' וכתב והעולה שלפעמים הכנסת אורחים הוא ביטול תורה או סיפורי לשון הרע וכו', מ"מ גדולה הכנסת אורחים.

עוד כתב שם וז"ל, שמעתי מהרבני הוותיק מוהר"ן פיי על דברי הרב הנ"ל, שיכוין בכל דיבור הכנעה והבדלה והמתקה, דמעל"ד שיצא ממדת הגבורה שלא ללמד חוב על בני עולם רק שיכנס ברחמים וילמד זכות על כולם גם שרואה דברי כעירות מחבירו ירגיש שהוא לטובתו שיבחין בעצמו שיש בו שמץ מנהו וישוב תשובה ממנה גם במחשבה וזה טובתו, שאילו הי' יחיד הי' סובר שהוא חסיד משא"כ עתה. ונ"ל שזהו פיי לא טוב היות אדם לבדו מטעם זה, רק אעשה לו עזר מן כנגדו, שיבחין שיש בו שמץ מזה והבן. ולכך אם ע"י שכן רע מבלבל תפלתו או תורתו או שאר ביטול, יתן לב שהוא לטובתו שלא הי' בכוונה ישרה ושלחו לו ביטול זה להרגיש ויתחזק יותר וכיוצא בזה ישמע חכם ויוסף לקח, והעיקר להבין שהש"י בכל מקום ובכל עסקיו, א"כ גם בסיפורי דברים יוכל להרגיש עניני הבורא ית' כמו בלימודו ותפלתו. וגם ביאר ענין נעשה ונשמע שהוא בכל אדם ובכל זמן כי ע"י עשיי כפשוטו יוכל לשמוע ולהבין איך יתנהג בו לעבודת הש"י והוא בין בתפלה וכו' עכלה"ק.

- ו -

ועל פי זה יש לבאר גם דברי הבעל שם טוב זצ"ל שאמר דאפילו במקום שהכנסת אורחים הוא ביטול תורה או סיפורי לשון הרע וכו', מ"מ גדולה הכנסת אורחים. ולהני"ל מובן שפיר, דכשישמע לשון הרע מהאורח שבא לאכול אצלו, יתעורר ממילא לשוב בתשובה על כל סיפורי לשון הרע ששמע עד עתה, ונמצא דאדרבה מהלשה"ר ההוא שהוא שומע עתה מפי האורח בא אליו טובה, וכדברי מוהר"ן הנ"ל שמה שרואה האדם אצל חבירו הוא לרמז לו שפגם זה נשאר בו בעצמו, והבן.

- ח -

ובזה נבין מאמר המגיד, **כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח**, והתועלת בזה הוא (חוץ מעצם מצות הכנסת אורחים) דכשיראה אצל האורח איזה מעשה לא טוב ח"ו יבין וישכיל שפגם זה נמצא בו ג"כ, דע"כ הראו לו דבר זה מן השמים כמאמר הבעש"ט ומוהר"ן הנ"ל בספה"ק תולדות יעקב יוסף, ועי"ז ישחרר את עצמו מן המדות הרעות הנמצאות בו, וזהו **השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין**, ודו"ק.

- יב -

כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח וכו'

- א -

כבר דקדקו קמאי בכוונת המאמר הזה, א) אם בעה"ב קורא בזה אל העניים שיבואו לשלחנו, הי' מהנכון שיקראם תחלה בעודו בבית התפלה שם ימצא את חפצו בניקל, לא אחרי היותו מיסב כמלך והדלת סגר אחריו.

ב) גם למה תיקנו לומר נוסח שלא יהי' כוונת אמירתו אמת, דהא לא הכין שום בעה"ב סעודה גדולה כזו לקרוא **לכל דכפין**, ואם יבואו כל דכפין לא ישאר לו אפי' כזית

מצה, אלא ודאי שאין לבו כפיו, בשעה שאומר מאמר זה, וא"כ למה תיקן בעל הגדה לומר נוסח כזה, וצ"ב.

ג) גם צ"ב התקשרות מאמר זה כל דכפין וכו' להתחלת המאמר הא לחמא עניא, גם אל סוף המאמר השתא הכא וכו' אינו מובן השייכות.

ד) גם מ"ש השתא הכא צ"ב מאי הודיענו בזה, הרי הוא ידוע לכל אדם דבמקום שהוא, שם הוא, ומה מוסיף בזה שאמר **השתא הכא**.

ה) גם צ"ב כפל הלשון, דבתחילה אמר לשנה הבאה בארעא דישראל, ואח"כ אמר השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, דהרי היינו כן, ולמה כפל המגיד את לשונו.

ו) צ"ב מה שאומרים כל דצריך ייתי ויפסת, הלא בזמן הזה אין לנו ביהמ"ק ואין אנחנו יכולים לעשות הקרבן פסח, וא"כ איך אומר דבר שנראה כשקר ח"ו, ייתי ויפסת.

- ב -

ואפ"ל בהקדם דברי הזוהר הקדוש פרשת בשלח על התעוררות השגחת עניים ואביונים (מובא בקב הישר פרק צ"א), וז"ל: אמר רבי חייא: תמהנא על האי קרא (תהלים סט, לד): כי שומע אל אביונים ה'. וכי אל אביונים שומע, ולא לאחרא, אמר רבי שמעון: בגין דאביונים קרובין הן יותר למלכא, דכתיב: לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה; ולית לך בעלמא דאיהו תביר לביי כמסכנא. ואמר רבי שמעון בן יוחאי: תא חזי: כל אנון בני עלמא אתחזין קמי קודשא בריך הוא בגופא ונפשא, ומסכנא לא אתחזי אלא בנפשא בלחודו, והקדוש-ברוך-הוא קריב לנפשא יתיר.

ומסכנא חד הוי בשבבותי דרבי יוסי, ולא הוי מאן דאשגח ביי, והוא הוי אכסיף (רצה לומר, שהי' ביישן גדול). יומא חדא חלש האי מסכנא מחמת הדוחק. עאל לגבי רבי ייסא. שמע חד קלא מן השמים דאמר: טילקא, טילקא. (פירוש, כי הגלגל הוא טילקא. רצה לומר, שהעניות הוא גלגל החוזר בעולם.) והנה בזה המקום, אשר שמה גלגל הנשמות, הפורחות מאותו המקום, יצאה

בת-קול ואמרה כן: הא נפשא פרוחה גבאי, ולא מטא יומא. וי, וי לבני-נשא, דלא אשתכח בהו דיתבי נפשי לגביי. אז שדא רבי יוסי בפומי דהאי מסכנא מיא דגרוגרין אפותא דקונטא. (פירשו המפרשים: שנתן לו מים שנתבשל בו גרוגרות ועוד עשבים של רפואות, שהשותה מים שנתבשלו בהם אלו השרשים עם הגרוגרות, גורמים שהחולה מזיע ונתרפא.) אתבקע זעה באנפי ותב רוחי לגביי. לבתר אתא ושאיל לי. אמר: חייד, רבי, נפשי נפקת מני, ומטו לנפשאי קמי כורסי דמלכא ובעיתי למהוי תמן, אלא דבעי הקדוש-ברוך-הוא לזכאה לך ואכריזו עלך: זמין הוא רבי יוסי לסלקא רוחי ולא תקשרא בחד אדרא קדישא, דזמין חברייא לאתערא תמן, והא אתקיננו תלת כורסייא, דקיימין לך ולתברך. מההוא יומא הוי משגיחין בי בני-נשא ונתנו לו כדי צרכו.

ותו: מסכנא אחרא איעבר קמי דרבי יוסי, והוי פלג מעה כסף בידוי. אמר לי לרבי יוסי: השלם לי ולבני ולבתי נפשאי. אמר לו רבי יוסי: האיך אשלים נפשיכו, דהא לא אשתכח גבאי רק פלג מעה. אמר לי האי מסכנא: הדא אשלימנא בפלג אחרא דאית לי. אפקי ויהיב לי. אתחזיאו לרבי יוסי בחלמא, דהוה איעבר בשפתא דימא רבא ובעאן למשדי בגוי ויהיב ידי לרבי שמעון בן יוחאי, דהוא אושיט ידיו לקבלי, ואתי האי מסכנא ואפקי ואשתזיב. כד אתער נפל בפומי האי קרא: אשרי משכיל אל דל, ביום רעה ימלטהו ה'.

ובתרגום הזהר שם: אמר רבי חייא: תמה אני על הפסוק: כי שומע אל אביונים ה'; האם רק אל אביונים שומע ה', ולא אל אחרים. ענה רבי שמעון: הפסוק אומר כך, משום שאביונים קרובים יותר אל ה', כמו שכתוב: לב נשבר ונדכה - אלוקים לא תבזה. ואין לך בעולם שבור-לב כעני. ועוד אמר רבי שמעון בן יוחאי: בוא וראה: כל בני העולם מתראים לפני הקדוש-ברוך-הוא בגוף ובנפש; ואלו העני, שגופו שבור, מתראה לפני הקדוש-ברוך-הוא בנפשו בלבד, ללא לבוש הגוף; והקדוש-ברוך-הוא קרוב לנפש יותר מאשר לגוף!

עני אחד גר בשכונתו של רבי יוסי, ואיש לא עזר לו, ואילו הוא התבייש לבקש תמיכה. יום אחד התעלף אותו עני מתמת הרעב. נכנס רבי יוסי לבקרו, ושמע בת-קול שקראה: טילקא! טילקא! (שהוא גלגל החוזר בעולם, כי העניות היא גלגל חוזר) וממקום זה - גלגל הנשמות - אשר משם פורחות הנשמות לעולם, יצאה בת-קול ואמרה: הנה נפש העני פרחה והגיעה אלי בטרם יגיע יומו. וי, וי לבני-האדם, שלא נמצא אחד מהם שידאג להשיב את נפשו!

מיד השקה רבי יוסי את העני המתעלף במי גרוגרות ובתרופות - וזיעה הופרשה מפני העני, ונפשו שבה אליו.

שאלו רבי יוסי, מה אירע לו. השיב העני: חייך, רבי, נפשי יצאה מגופי, והביאו את נשמתי לפני כסא-הכבוד, ורציתי להשאר שם, אלא שהקדוש-ברוך-הוא רצה לזכותך במצוה, והכריזו עליך בשמים: עתיד רבי יוסי להחזיר לעני את נפשו, ובזכות זו יזכה להכלל בגורן המושב הקדוש, בה יתאספו החברים לחדש חידושי תורה. והנה התקינו שלש כורסאות לכבוד מושב זה עבורך ועבור חבריך. ומאותו יום כבר השגיתו בני העיר על עני זה וסיפקו לו כל צרכו.

ועוד מעשה: עני אחד עבר לפני רבי יוסי, ובידו חצי מעה כסף. הוא ביקש מרבי יוסי נדבה כדי שיוכל לקנות ככר לחם עבורו ועבור בני ביתו. אמר לו רבי יוסי: כיצד אוכל לספק לכם לחם, ואין בידי אלא חצי מעה כסף. השיב לו העני: חצי מעה יש אף לי, ועם מחצית המעה שלך אוכל לקנות מזון.

הוציא רבי יוסי את חצי המעה ונתן לעני. הראו לו בחלום, כיצד עובר הוא ליד חוף הים וכמעט נופל למים העמוקים. נסה רבי יוסי להושיט את ידו לרבי שמעון בן יוחאי, שעמד על החוף - ולא הצליח, עד שבא אותו עני וחלצו, וכך ניצל. כאשר התעורר רבי יוסי, נפל בפיו הפסוק: אשרי משכיל אל דל, ביום רעה ימלטהו ה'.

- ג -

עוד כתב שם בספר קב הישר: [בחודש ניסן] צריכין ליתן צדקה ופרנסה לעניים, כי בפסח נידונים על התבואה, ואיתא בזהר חדש פ' בראשית: בפסח נידונים על התבואה, ופריך, מאי קמ"ל, אמר רבי יצחק, על התבואה ממש. דאמר רבי יצחק, בשנה שעברה נתן להם הקב"ה תבואה כדי סיפוקא לעלמא, והנה כשרואה הקב"ה שהבריות לא יצאו ידי חובתן בעשיית הצדקה נגד השפע טובה שנתן להם הקב"ה בתבואה, והבריות לא נתנו מעשר כהוגן, ולא יהבי מיניה למסכנא כהוגן וליתמי ולאלמנה, כד אתי פסח, דאין הקב"ה לכל עלמא על ההוא תבואה דיהיב להו בשתא דעברה.

על כן יתבונן האדם היטב בכל חודש ניסן, אם יצא ידי חובתו היטב במצוה של צדקה נגד ההשפעה שקיבל מהקב"ה, ועאכו"כ מוטל על ראשי עדת עם קודש להתבונן היטב על השנה שעברה, ומכש"כ על שנה הבאה, בפרט לצורך חג הגדול הקדוש כמו חג הפסח, שצרכי העולם הן מרובים, וכל בני ישראל שוים הן בתוקף הנס, עני ועשיר יחדיו, מחוייבים במצות מרור וארבע כוסות ושאר צרכי יו"ט, עכ"ל, עיי"ש שהאריך.

וממשיך שם, שבחודש ניסן הציפרים מתחילין לצפצף, כן בגן עדן הנשמות מתלבשים בדפות ציפרים בחודש ניסן, ובכל בוקר ובוקר הם מצפצפים כציפרים. והאי צפצופא שבחא דקוב"ה הוא וצלותא על חיי בני נשא, **בגין דאלין יומין ישראל כולהו מתעסקין במצוות ועבדין פיקודין דמארי עלמא כו'.**

הרי לך כמה אזהרות שצריכין להזהר בעניים, ובפרט גבאי צדקה צריכין לראות לקנות חיטים ולטחון ולשלוח הקמח לעניים, שאז הנאתן קרובה. ויותר שכר יש להגבאי כששולחים קמח ובשר לעניים, וכדמצינו באבא חלקי'

בגמרא דמסכת תענית (דף כ"ג ע"ב). הרי לך, שכל כמה דנותנין לעני מעות, אין זכותו גדול כ"כ כמו שהוא נותן לעני לחם ובשר ויין, כדי שלא יהי טורח לקנות ויהי מקרב הנאתו. ע"כ מנהג הטוב לחלק קמח לעניים. ואף שהטורח הוא יותר על הגבאים בשביל כן, השכר יותר. והלא כבר אמרו רבותינו ז"ל, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, אלו הגבאי צדקה כו'.

ע"כ צריכין כל הגבאים לעשות אסיפה ולפקוח ולעיין היטב בצרכי העניים ואביונים. ובגלל הדבר הזה יברך ה' אותם בכל מעשה ידיהם, ויזכו לראות בנין ציון וירושלים, אמן, כן יהי רצון, עכלה"ק שם.

- ד -

והנה על פי הזוהר הנ"ל (ראה לעיל בפסקא יתף באות א' בטעם הדבר שנוהגין לפרוס המצה קודם שמתחילין לקרוא את ההגדה, עיי"ש) שבארנו גודל ענין מעלת הכנסת אורחים וצדקה לעניים, בפרט ביום טוב פסח, יתורץ קושיא א'

(א) וז"ל הגמ': דהוי צריכין עלמא למטרא. שדרו רבנן לגביי. אמר לדביתהו: סליק לאגרא למבעי רחמי, אפשר שיתרצה הקדוש-ברוך-הוא, ואתי מטרא, ולא נחזיק טיבותא לנפשאיך. סליקו לאגרא. קם איהו בחדא זוית ובעו רחמי. סליקו קדים ענני מזוית דדביתהו, ובאותו הפעם אתו רבנן לבקש לו, שיתפלל על מטרא. וכי נחית מאגרא, אמרו: ידענא, דמטרא מחמת מר הוא דאתא. אכן מאי טעמא קדים סליק עננא האי מזוית דדביתהו הוית עומדת. אמר להו: משום דאתתא שכיחא במתא ובביתא, ומקרב הנייתא לעני. (ופירש רש"י: דמקרב הנייתא כו' - שהיא נותנת לעני לחם וקטנית וכיוצא בהן, כדי שלא יהי לעני טורח בהם, אבל [אמר אבא חלקי] אני נותן להם מעות).

[ותרגום הגמ' ללשה"ק] שהיו צריכים לגשם. שלחו החכמים שלוחים לאבא חלקי, שיתפלל על ירידת הגשם. לפני שבקשוהו השליחים, אמר לאשתו: נעלה לעלי לבקש רחמים, אולי יתרצה הקדוש ברוך הוא ויוריד גשמים, ולא יחזיקו לנו טובה עבור זה. עלו לעלי. עמד הוא בזוית אחת והתפלל, ואשתו - כנגדו בזוית השני. הקדימו העננים לבוא מן הזוית, שאשתו עמדה בה. לאחר שירד מן העלי, בקשוהו השליחים, שיתפלל על הגשם, והוא עשה עצמו כאילו עלו העננים גם בלעדי תפלתו. אמרו לו השליחים: יודעים אנו שמחמת תפלתך התעננו השמים, אלא שרוצים אנו לשאול אותך: מדוע הקדימו העננים לבוא דוקא מן הכיוון, בו עמדה אשתך בתפלה. ענה להם משום שהאשה נמצאת בבית ונותנת לחם ומזון לעני - דברים, שהעני נהנה מהם מיד; ואילו אני נותן לו מעות, וחייב הוא לטרוח ולקנות בהן מזונות.

שהקשינו, דאף שאומר עתה כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, מ"מ הזמין אותם כבר מקודם הפסח ג"כ במה שנתן צדקה לעניים, ומה שאומר כעת כל דכפין הוא להזמין אותם עוה"פ שיבואו לאכול אצל שולחנו, אבל באמת עשה כן גם קודם החג, ע"י שנתן צדקה וכמו שהאריך בזה בספר קב הישר הנ"ל, דזהו העבודה בחודש ניסן.

- ה -

ויתורץ קושיא ב' שהבאנו לעיל, דלמה אומר כל דכפין ייתי ויכול הלא באמת לא הכין לכל דכפין. אך באמת אין הכוונה להזמין את **כל דכפין**, כל האורחים שבעיר, כי הלא כל בעה"ב אומר כל דכפין, ומזמין אורחים לשולחנו, רק הכוונה לכמה אורחים שיכולים לבוא ולסעוד על שלחנו, ונמצא שהוא דובר אמת בזה שאומר כל דכפין ייתי ויכול.

- ו -

והנה אמרו חז"ל (בבא בתרא י). גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, ומבואר ג"כ (מדרש שהש"ר ו, יז) אם שמרתם את הצדקה והדין מיד אני גואל אתכם, ואפשר לומר דזהו שאמר המגיד, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, ובזה שאנו מקיימים מצות צדקה נזכה לקיום הבטחת הגאולה, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, ומיושב קושיא ג' שהקשינו מהו השייכות של השתא הכא לכאן, דבאמת שייכת הבטחה זו למצות צדקה, וכיון שמזמין את העני שיסעוד על שלחנו, יזכה לזה שלשנה הבאה בארעא דישראל.

- ז -

ומתורץ גם קושיא ד' דמה הוסיף באמרו השתא הכא, הרי הכל יודעים שבמקום שהם נמצאים, שם הם. אך להנ"ל הרי בא לרמז לענין הצדקה אשר בזכותה עתידין ליגאל, דגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, וזהו כל דכפין ייתי ויכול וכו', ובשכר זאת נזכה לשנה הבאה בארעא דישראל.

- ח -

ולתרץ קושיא ה' שהבאנו מדוע כפל לומר לשנה הבאה בארעא דישראל, ואח"כ עוה"פ לשנה הבאה בני חורין, אך י"ל דתיבות לשנה הבאה בני חורין אומר בעה"ב להעני המיסב על שלחנו, דאם אמור העני מה יהא לי מזה שאתה נותן צדקה, הנה זכות הצדקה תעמוד לך שתזכה לגאולה, אבל איזה זכות יעמוד לי שאין לו היכולת לעשות צדקה וחסד עם אחרים, לזה מחזקים אותו **השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין**, דעליו מוטל החיוב להאמין דרק השתא עבדי אבל בשנה הבאה נהיי בני חורין, ובשכר זאת יזכה הוא ג"כ לגאולה, אף שאין לו זכות הצדקה.

- ט -

ועפ"י הנ"ל דגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, יתורץ גם קושיא ו', שהקשינו בכפל הלשון כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, אשר לכאורה צ"ב איך אפשר לומר כל דצריך ייתי ויפסח, הלא אכתי אנתנו בגלות המר ואין לנו קרבן פסח, וכי בשופטני עסקינן שאומר סתם דיבורים כל דצריך ייתי ויפסח שיאכל מהקרבן פסח.

אך לדרכינו י"ל הכוונה, כל דכפין ייתי ויכול, שאנו מזמינים העניים לאכול אצלנו, ובזה מקיימים מצות הצדקה, עיי' נזכה ממילא **לכל דצריך ייתי ויפסח**, דבשנה הבאה עלינו נזכה כבר להקריב היום את הקרבן פסח בירושלים עיה"ק, דגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה.

- י -

עוד אפשר לומר בישוב קושיא ו', עפ"י זקני הרה"ק מסטרעליסק זי"ע דאורח על שולחנו של אדם נחשב אצל הקב"ה כאילו אכל בכוונות האריז"ל, אך כל זה בתנאי שלא יאכל עם משפחתו על שלחן אחד, ואז חשיב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, ע"כ. ונמצא מזה דאם מקיים מצות הכנסת אורחים כראוי, נחשב לו כאילו הקריב כל הקרבנות, וגם קרבן פסח בכלל. וזהו שאומר כל דכפין ייתי ויכול, שאנו

מזמינים האורחים לאכול על שולחנו, ולזה מסיימים כל דצריך ייתי ויפסח, שאנו מקיים שקיימנו מצות הכנסת אורחים כראוי, וממילא נחשב כאילו הקריב כל הקרבנות, וגם קרבן פסח בכלל, וזהו שמוסיף כל דצריך ייתי ויפסח, ונמצא שהוא דובר אמת.

- יא -

והנה מובא מהרבי ר' זושא מהאניפאלי זי"ע דפעם אכל אצל בעל הבית, ובאמצע הסעודה התחיל הרבי ר' זושא (בגודל התלהבות דקדושה שבערה בו, כנודע) לנשק את שתי ידיו הק'. ובעל הבית תמה מאוד על מעשהו, ושאלו לפשר הדבר. והשיב לו הרבי ר' זושא, אם על ידי מקיים בעל הבית מצוה רבה כמו הכנסת אורחים, נמצא דהנני בבחינת חפץ של מצוה, ע"כ נשקתי את ידי, כמו שאני מנשק את התפילין כיון שהם חפץ של מצוה, ע"כ תוכן הסיפור.

וזהו שאומרים להאורח כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, דע"י שאנו מקיימין על ידו מצות צדקה והכנסת אורחים אשר נחשב לנו האכילת הקרבן פסח וכנ"ל עפ"י יסוד דברי זקני השרף מסטרעליסק, נמצא דגם הוא יש לו חלק באכילת קרבן פסח שלנו, והרי הוא כמו שהוא אוכל בעצמו הקרבן פסח, כיון שהוא גרם לנו לקיים מצוה זו במה שבא לאכול אצלינו, וע"כ כל דצריך ייתי ויפסח קאי גם על האורח, ודו"ק.

- יג -

השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין

- א -

אפשר לפרש עפ"י דברי הרמב"ם (פרק ב' הי"כ מהלכות גירושין) דרצון איש ישראל לקיים המצות וחוקי התורה, ורק החומר הוא שמעכב, וע"כ כופין אותו עד שיאמר רוצה אני (בגט ובקרבן) להביאו לרצונו האמיתי, אתד"ק.

והנה התורה נקראת לחם כדאיתא בגמרא (חגיגה דף י"ד ע"א) עדה"כ לכו לחמו בלחמי. ולפי"ז אפשר לפרש דמ"ש הא לחמא עניא הוא לימוד זכות על כל הזמן, הא לחמא עניא, הוא מה שאנחנו עניים בתורה שנקראת לחם, ואין עני אלא בדעת, הכל הוא על ידי שכל דכפין וכו', שאנו עניים בדעת מחמת כובד הגלות, דעל ידי קושי הגלות לא היינו יכולים לשמור ולקיים את חוקי התורה והמצוות, דאם לא היינו בגלות המר והנמהר היינו עובדים את השי"ת, וזהו שמסיימים השתא עבדי, כיון שנמצא השאור שבעיסה המעכב, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום קרויים עבדים (עי' קידושין ל"ב), אבל לשנה הבאה בני חורין, כי בפנימיותינו אנו רוצים להיות טובים.

- ב -

ומאוד יתכן לפרש בזה מה שאומרים מה נשתנה וכו' שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה, חמץ היינו היצה"ר כנודע, שאור שבעיסה (ברכות י"ז ע"א), וזהו חמץ ומצה, שהיצה"ר מפריע לנו מלעבוד את השי"ת, אבל הלילה הזה, שקדושת הלילה הזו חופפת עלינו אין שטן ואין פגע רע, ע"כ כולו מצה, ואנו רוצים להמשיך השפעה זו לכל ימות השנה, שפנימיות רצונו שאנו רוצים להתנהג בדרך הישר (כמ"ש הרמב"ם הנ"ל) יתגבר על השאור שבעיסה שהוא היצה"ר.

- ג -

עוד אפשר לפרש, השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, דכיון דהשתא אנו עבדים, ונתונים תחת קושי השיעבוד, ובשביל זה אין אנו יכולים לעבוד כראוי להשי"ת, וע"ז אמר שלשנה הבאה יבא משיח צדקינו, ואז נה"י בני חורין, דאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה (אבות פ"ו) וזהו לשנה הבאה בני חורין.

- ד -

עוד יל"פ דהנה כתיב מי הקדימני ואשלם (איוב מ"א),
ואמרו במדרש ע"ז (ויק"ר פכ"ז) מי מל בנו טרם שנתתי לו
בן, מי קבע מזוזה טרם שנתתי לו בית. ועפ"ז אפשר לפרש
השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין, דכיון דאנו עבדים צריך
השי"ת לגאול אותנו כיון דמי הקדימנו ואשלם צריך אתה
להקדים לנו ולגאול אותנו.

- יד -

מוזגין לו כוס שני

מוזגין לו כוס שני וכאן הבן שואל מה נשתנה

אפשר לפרש בדרך רמז, דעל דרך שהוא מוזג את הכוס
בשפע רב, כמו כן **כאן הבן שואל** - יכול לשאול ולבקש
מהשי"ת שיעזור לו ויריק עליו שפע קודש מן השמים אנס"ו.

- טו -

מה נשתנה

וכאן הבן שואל מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות

הנה איתא בכתבי האריז"ל דד' כוסות הם נגד ד' בניס,
וכוס ב' הוא נגד הבן שהוא רשע. ויש לומר הרמז, דכאן הבן
שואל קושיות ואנו צריכים להשיבו. ואפשר לומר עוד דכאן
הבן שואל שכאן אתה יכול לבקש מהשי"ת שתוכל לקרב גם
את הבן הרשע אל הקדושה, וזהו וכאן הבן שואל **מה נשתנה
הלילה הזה מכל הלילות**, פ"י למה נתארך גלות הזה מכל
הגלויות, והתי" על זה הוא, כי בגלות זה צריכים לקרב כל
הנשמות אל הקדושה, וכדכתיב לבלתי יודח ממנו נידח,
וע"כ נתארך הזמן כ"כ. וזהו **הלילה הזה כולו מצה**, דרצון
הקב"ה בגלות הזה הוא שכל הנשמות יתעלו לבחינת מצה,
וע"כ אומרים זה דוקא בעת מזיגת **כוס שני**, שהוא נגד הבן
רשע, כדי להשפיע גם עליו שיעשה תשובה ויקרב את עצמו
להקב"ה בליל זה.

- טז -

מה נשתנה

- א -

מנהג הגה"ק בעל דמשק אליעזר מקאמארנא זצ"ל היה שכל אחד מבניו, אפילו הנשואין, עמדו על הספסל ושאלו הד' קושיות (ובהגדה לב יחזקי' - האדאס - אות י"ב, כתב טעם לזה, עיי"ש דף ד"ש).

- ב -

ואפשר לומר טעם על זה שעמדו על הספסל, דהנה אחז"ל דהלומד תורה במקום גבוה טוב לזכירה, וכדי שהילדים יזכרו יותר משנה לשנה, כמו שכתב בלבוש הטעם של בדיקת חמץ דלכאורה הלא בביטול בעלמא סגי, ומבאר דהעיקר משום ע"ה שאם עושים מעשה זוכרים יותר. ע"כ אפשר לומר דקדקו לומר הקושיות בעמדם על ספסל, כדי שיזכרו הילדים משנה לשנה, ויש בזה ג"כ משום והגדת לבנך.

- ג -

ועוד טעם שאנו שואלים להקב"ה, כדאיתא בספה"ק תפארת שלמה לפרש וכאן הבן שואל, דבאמירת מה נשתנה יכולים לבקש הכל מהשי"ת, וכל אחד הוא כמו חזן המדבר להציבור, וע"י בשו"ע הטעם שהחזן עומד במקום גבוה, שבשעה שעומד במקום גבוה שומעים הקול יותר. וכ"כ הכא נמי, כששואלים מהקב"ה ומבקשים ממנו שיגאלינו גם מגלות זה, ע"כ עומדים במקום גבוה, בבחינת ש"ץ שעומד במקום גבוה.

- ד -

ועוד י"ל, שמכוין לבו יותר, כמו שכתב בדרך פקודיך מצוה כ"א חלק המעשה אות ב', שעיי"ז נקבע הענין בנפש הבן.

- יז -

עבדים היינו

עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה"א משם ביד
חזקה ובזרוע נטויה

- א -

אפשר לפרש כפל הלשון **לפרעה במצרים**, דהרי היי די באמרו לפרעה, או למצרים. אך הענין הוא דכל גלות מצרים היה רק בגלל שהיינו **עבדים לפרעה**, דאם היינו עבדים להקב"ה לא היינו צריכים להיות עבדים לפרעה, כדאיתא במשנה (אבות) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. ומטעם זה לא נשתעבדו שבט לוי בשעבוד מצרים, כי הם עבדו את השי"ת כמו שנזכר בפרשת כי תשא (שמות ל"ב כ"ו) ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר "מי לה' אלי" ויאספו אליו כל בני לוי, דהם לא עבדו את העגל, וכדאיתא במסכת יומא (דף ס"ו ע"ב) אמר ר' יהודה "שבטו של לוי לא עבד עבודת כוכבים", שנאמר ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר "מי לה' אלי" ויאספו אליו כל בני לוי וכו'. ומטעם זה לא נשתעבדו במצרים, כיון שהיו עובדי ה' וכנ"ל. והטעם בזה כיון שלא נשתעבדו במצרים, ע"כ נשאר עובדי ה' אף לאחר יציאתם ממצרים, וכמ"ש רז"ל שבשעה שהיו ישראל במצרים מאסו את התורה ואת המילה והיו כולם עובדי עבודה זרה וכו' אבל שבטו של לוי כולם היו צדיקים והיו עושים את התורה שנאמר כי שמרו אמרתך וכו', ועיין מהרש"א יומא שם.

- ב -

והנה המקובלים כתבו דע"י חטא עץ הדעת נסתלקו אותיות ו"ה משם הוי"ה ב"ה ואותיות י"ם משם אלה"ים, והם אותיות היו"ם. וז"ל ספה"ק תוספות חיים להרה"ק רי"ח זצ"ל מפיסטין על פסוק (שמיני ט', ד') כי היום ה' נראה אליכם, כי עיקר השבירה הוא בתטא אדה"ר, שנתפרד[ו] אותיות י"ה מן ו"ה, וגם מ"י מן אליה משם

אלהיים, והן אותיות היו"ם. וזהו כי לישועתך קוינו כל היו"ם, כי מצפים אנו לישועה זו, שיתקנו השמות הנ"ל וכו', עכ"ל.

- ג -

וזהו כפל הלשון עבדים היינו לפרעה, ע"כ היינו במצרים, דזהו היי עיקר גלות מצרים שהוא אותיות מיצר י"ם, דמכיון שהיינו עבדים לפרעה ולא להקב"ה, ע"כ היינו בשיעבוד מצרים, מיצר י"ם. וזהו הרמז ג"כ עבדים היינו, דבשני תיבות אלו יש אותיות היו"ם, והרמז בזה כנ"ל דבגלות מצרים עדיין היי הפירוד באותיות י"ה מן ו"ה, ובאותיות מ"י מן אל"ה, וזהו עבדי"ם היינ"ו לפרעה במצרי"ם.

- ד -

והיות והיי הפירוד בשם הוי" ב"ה, שנתפרדו אותיות ו"ה מ"י"ה, ע"כ אומרים ויוציאנו ה"א משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, דבי תיבות אלו יש אותיות הוי" ב"ה, שבשעת הגאולה פסח הקב"ה ודילג וסידר את השם הוי" ב"ה שיהי בשלימות ולא יהא פירוד בין הדבקים, ואז הוציא אותנו הקדוש ברוך הוא ממצרים והיי תיקון שלם.

- ה -

ויבואר עוד דהנה מובא מהאריז"ל דעיקר גלות מצרים היי לתקן אותן ק"ל שנים שהיו בשבירה ע"י חטא אדה"ר. ולפימ"ש בתוספות חיים הנ"ל דהפירוד היי בשם הוי" ובשם אלהיים, מובן ממילא דע"י גאולת מצרים נשלם התיקון בזה וזהו ביד חזקה ובזרוע נטויה, ודו"ק.

ועדיין צ"ב מה זה שאמר המגיד ויוציאנו ה"א משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, דלשם מה הוצרך הקב"ה להושיט יד חזקה וזרוע נטויה, הלא הוא כל יכול ובאתא קלילא דלית ב"י ממשותא ברא את כל העולם, ומדוע הוצרך יד חזקה להכניע את המצריים ולהוציא את ישראל משם.

- 1 -

וי"ל הביאור בזה דהנה ידוע מחז"ל (סנהדרין צ"ח ע"א) עה"פ "אני הוי' בעתה אחישנה", שיש שני זמני גאולה, "זכו - אחישנה"; לא זכו - בעתה". והקשה בספר נזר הקודש פרשת ויחי (הובא בערבי נחל בדרוש ג' לשבת הגדול), דלכאורה הם ב' הפכים בנושא א', והול"ל בכתוב או אחישנה או בעתה, ובפסוק אינו מבואר ההבדל ביניהם, ומשמע שיהי' בעתה וגם אחישנה, ואיך אפשר שיתקיימו שניהם כאחד.

עוד הקשה על מה שאמר הכתוב (בא יב, מ"א) "ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ד' מארץ מצרים". והרי באמת לא היו במצרים ת"ל שנה. והמפרשים תירצו דחשבון הזה נמנה מברית בין הבתרים.

אולם בפרקי דר"א ובמדרש חזית מבואר בפירוש שיצאו ישראל קודם כלות הזמן, לפי שדילג הקב"ה על הקץ בזכות אבות, כדכתיב "מדלג על ההרים", ודרשו ז"ל (שהש"ר פ"ב, ח) מדלג על החשבונות, עיין שם. ולדבריהם יוקשה איך אמר הכתוב "ויהי מקץ" ת"ל שנה בעצם היום הזה, שהרי באמת לא נשלם חשבון ת"ל שנים, עיי' קושייתו.

ותוכן תירוצו כי יש עת הגאולה המשומר ובא מששת ימי בראשית, ולעולם אי אפשר להיות קץ הגאולה אם לא בהגיע אותה העת הנשפע מכוכב ההוא, אשר מאיר בו הצירוף המורה על הגאולה,

[נראה כעיי' בזוהר ח"א קי"ט, וח"ג רי"ב, ובאור החיים פ' בלק בד"ה אראנו, שרמז לכוכב היוצא באמצע השמים לנס מופלא, אלא שהקב"ה ברצונו מחליף את הזמנים ומעביר אותן הצירופים לצד אחר, ומאיר עתה צירוף הגאולה, ומסדר את הכוכבים ברקיע כרצונו.]

ולפיי' אפשר שיתקיימו שניהם כאחד, שיהי' הגאולה בעתה וגם אחישנה, שכאשר יהי' רצון הבו"ת להחיש

הגאולה, יעתיק ויקדים אותו העת והזמן המוכן לגאולה, ויקדימונו כפי רצונו.

- ז -

ועל דרך זה הקדים השי"ת בגאולת מצרים אותו המזל והכוכב והצירוף שהי' ראוי להיות בו הגאולה לסוף ת"ל שנה, וקבע אותם לסוף רד"ו שנה, ואתי שפיר הכתוב ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה גוי' בעצם היום הזה וגוי', שהי' זמן היציאה ממש בעצם היום של סוף ת"ל שנים, אלא שהקדימו השי"ת וקבעו לסוף רד"ו שנים, והבן, עכת"ד ז"ל.

- ח -

וי"ל דזהו מה שאמר המגיד ויוציאנו ה"א משם **ביד חזקה ובזרוע נטויה**, והקשינו דלמה הי' צריך יד חזקה ע"ז, הלא הקב"ה מהוה כל הויות והוא כל יכול וכי'. ולדברי הנוזה"ק הנ"ל יתבאר שפיר, דכיון שלפי המזל עדיין לא הי' הזמן לגאול את ישראל, ומ"מ רצה הקב"ה להוציאם משם באותו רגע ממש, הוצרך להפוך את הכוכבים והמזלות שיהי' אז הזמן המוכשר לגאולה, וזהו **ביד חזקה ובזרוע נטויה**, שהקב"ה התנהג אז ביד חזקה למעלה מן המזל. וזהו שנרמז בתיבות אלו שם הוי' ב"ה כנ"ל, דשם הוי' מורה על שהקב"ה מהוה כל הויות, וממילא הוא יכול להתנהג עם ישראל למעלה מן המזל בכת שם הקי' הוי' ב"ה, כיון שהוא מהוה כל הויות ומי יאמר לו מה תעשה, ומיושב שפיר מ"ש **ביד חזקה ובזרוע נטויה**, ודו"ק.

- ט -

עוד אפשר לומר הכוונה **דביד חזקה** היינו דוקא כשהשם הוי' ב"ה הוא בשלימות (ונתקן הפירוד שנתהוה בחטא אדה"ר) וכיון שהשם הוי' הוא בשלימות, ביד חזקה, ממילא הוא בזרוע נטויה, דאז יכול הקב"ה להתנהג עם ישראל בבחינת זרוע נטויה, אף אם הי' נגד המזל שעפ"י המזל עדיין הגיע זמן גאולתם ופדותם נפשם מכור הברזל ממצרים.

- יח -

ואפילו כולנו חכמים

ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.

- א -

הקשו המפורשים דלכאורה מהו המצוה המיוחדת לאותו ליל פסח לספר ביציאת מצרים, הרי בכל השנה יש מצות זכירת יציאת מצרים.

- ב -

וני"ל לומר בזה, דהנה מצות סיפור יציאת מצרים אין לו שיעור, וכבר נהגו כל בית ישראל להאריך בביאורי ההגדה וכו' ובמשך הדורות נאמרו תילי תילים של פירושים ורמזים על כל תיבותי ואותיותי.

ועיקר המטרה בכל זה הוא כדי לראות ולהבין את התוכן הפנימי של יציאת מצרים וסגולת ליל פסח, ובמיוחד אותם הדברים שנאמרו להלהיב את הלבבות הנשברות לעבוד את ה'.

והנה ידוע דסיפורי הוא מלשון ספיר ויהלום, אבנים המאירות. והכוונה בהסיפור יציאת מצרים הוא דעיי שמספרים לאחרים ממילא מוציאים את הנקודה היהודית שיש בכל אחד מישראל, וכאמרם ז"ל בפרק חלק דאגה בלב איש יסיחנה לאחרים עיי"ש, נמצא דעיי שסח לאחרים מוציא הוא מה שיש לו בלב, וכמו"כ בענין סיפור יציאת מצרים, דעיי מוציא הנקודה הפנימית שיש בו.

וזהו הענין שמזמינים אורחים לליל הסדר, כמאמר המגיד קודם לכן, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, פי' דדוקא עיי שיש אורחים דהוא מספר להם ניסי יציאת מצרים, ממילא עיי מוציא את הנקודה הפנימית שיש בו, וזהו ענין סיפור יציאת מצרים, שיאיר ויזהיר אור הקדוש

הזורח בתוך תוכו של האדם, וכל זה יוצא לחוץ ע"י שמוציא את זה בדיבוריו אודות ניסי יציאת מצרים וסיפור השתלשלות העניינים של יציאת מצרים.

- יט -

כל ימי חיידך להביא לימות המשיח

- א -

אפשר לפרש מאמר המגיד, דהכוונה בזה, שכל ימי חיידך תעבוד על זה "להביא לימות המשיח", דזה צריך להיות עיקר עבודת האדם כל ימי חייו, לקרב את ביאת המשיח בב"א.

- ב -

עוד אפ"ל הכוונה, דכשיבא משיח בן דוד ישאל את כל אחד, מה עשית כל ימי חיידך שאני אבוא לגאול את ישראל, ואת השאלה הזאת ישאל במעמד האבות הק', במעמד י"ב שבטי י-ה, וכל התנאים והאמוראים, ושאר הצדיקים, וכמה יתבייש אז האדם אם לא יהי לו מה לענות על זה שבאמת עשה לקרב הגאולה, אלא עסק רק בענייני הגשמיים.

- ג -

ובזה יש לפרש הפסוק מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם, פי' מדוע לא בא בן ישי, שעדיין לא נושענו בגאולה השלימה, על זה משיב ואומר, גם תמול גם היום אל הלחם, דכל מעיינינו הוא רק אל הלחם, ולא היתה בקשתינו על זה שיבוא משיח צדקינו ויגאלינו.

- ד -

ועל פי זה אפשר לפרש מאמר המגיד בריש ההגדה, הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל וכו'. וצ"ב מה אנו רוצים לומר בזה, דאכלו

עה כל ימי חיידך להביא לימות המשיח

אבהתנא בארעא דמצרים, ומהו ההמשך לכל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח.

ואפשר לומר דהנה איתא מהאריז"ל דבמצרים היה גלות הדעת, ואפשר לומר דזהו מה שהיו אוכלים במצרים לחם עוני, להורות שכל מעייניהם היי רק אל הלחם, ולא התפללו על עיקר צער הגלות שהיא גלות השכינה, וע"כ היו במצרים כ"כ הרבה זמן, ואילו היו מתפללים ונאנחים רק עבור כבוד השכינה, היו נגאלים מקודם, כדאיתא מהרה"ק הרבי ר' שמעלקא זי"ע (וכן מובא גם בספה"ק אוהב ישראל) על פסוק ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, ויש לדקדק בכפל הלשון, מדוע כפל הכתוב את לשונו. ומתרץ דהכתוב מרמז לנו דבסוף גלות מצרים הגיע לבחינת הדעת ולא נאנחו על הגלות הגשמי, כי אם על מה שחסר להם עי"ז בעבודת ה', וזהו שאמה"כ, ותעל שועתם אל האלקים, ששועתם עלתה למרומים ונתקבלה לרצון, "מן העבודה", כיון שזעקו על זה שאינם יכולים לעבוד את השם כראוי בגלות מצרים, וכשזעקו על זה, נגאלו משם.

ונמצא דעד אז לא התפללו על גלות השכינה ועל גלות הרוחני שאין יכולים לעבוד את השי"ת כראוי, רק צעקתם היתה על גלות הגשמי שסבלו בכור הברזל במצרים.

- ה -

וזה היי עיקר רצונו של פרעה, שישראל לא יתפללו על גלות הרוחני רק על גלות הגשמי, ובזה יש לפרש המדרש פליאה (בפרשת שמות) על פסוק הבה נתחכמה לו - לבטל מהם את השבת, ותמוה, דמה הכוונה בזה, לבטל מהם את השבת, מה איכפת ליי לפרעה אם ישמרו שבת.

אך להנ"ל יובן הכוונה, דפרעה ידע היטב שאין ישראל עושים מלאכה בשבת, ואז ממילא יש להם מנוחת הנפש ומנוחת הדעת כי אין חושבים אז מחוסר פרנסתם וקושי מצבם הגשמי, וממילא יתפללו אז על שעבוד הרוחני ועל גלות השכינה, וע"כ ביקש לבטל מהם את השבת, שיעבדו גם

בשבת, וממילא יחשבו כל היום רק על הלחם, ולא על עיקר הצער של גלות השכינה, ודו"ק.

- 1 -

ולזה כאשר מגיע ליל התקדש חג הפס"ח, שנקרא סד"ר על שם שהוא סדר על כל השנה, כמובא בספח"ק בית אהרן להרה"ק מקארלין זי"ע, ועוד מובא בספח"ק דפת"ח הוא על שם הדילוג, כמאה"כ ופסח ה' על הפתח, דבפסח אפשר לדלג על כל המדרגות הנמוכים ולהגיע מיד למדריגה גבוהה בעבודת השם, וע"כ אף שכל השנה אין אנו במדריגה זו לבקש תמיד על גלות השכינה ושיקויים להביא לימות המשיח, מ"מ בליל פסח אנו בבחינה זו.

- 2 -

וזה שאמר המגיד, הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, והטעם לזה הוא כנ"ל כיון שלא התפללו על העיקר שהוא גלות השכינה רק על הטפל שהוא הלחם הגשמי, ע"כ היו אוכלים שם לחמא עניא, כי עדיין לא הגיעה שעתם ליגאל, וממשיך ואומר, כיון שכן, הרי עתה העת להכניס בדעתינו ידיעה זו, כל דכפין ייתי ויכול, עפימ"ש רז"ל (מגילה ז:): כפין עניא ולא ידע, ואין עני אלא בדעת (נדריס מא.), וז"ש כל דכפיי"ן, מי שהוא עני בדעת כל השנה, ייתי ויכול, יאכל עתה את המצה ועיי"ז יבא לידי הכרה דהטעם שאכלו אבותינו במצרים לחם עוני הוא כיון שלא הי' להם הדעת האמיתית לבקש רק על גלות השכינה וחוסר עבודתם ברוחניות, וממילא כל דצריך ייתי ויפסת, יזכה לפסוח עתה למדרגה הגדולה שהוא לבקש על גלות השכינה ושעבוד הרוחני בגלות, שאין אנו יכולים לקיים המצוות בשלימות כי אם בבואינו אל המנוחה ואל הנחלה בב"א, ועד אז אנו שרויים בגלות הרוחני, ועיי"ז נקיים בחינת הפסח שהוא הדילוג, ולמדריגה זו אפשר להגיע בליל התקדש החג שהוא זמן הפיסוח והדילוג ממדרגה קטנה למדרגה גבוה.

- ח -

ובדרך הזה יש לומר עוד באופן אחר קצת, דע"י שאנו אוכלים לחם עוני להראות שמספיק עבורינו אפילו אכילם לחם עוני, כי בליל זו אנו מרגישים שהעיקר הוא להתפלל שיתבטל גלות השכינה, ועי"ז ממילא נזכה לקיום "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל", דע"ז נזכה לעלות לציון ברנה בב"א.

- ט -

ולזה אנו אומרים פסקא זו ג"כ בליל פסח, וחכמים אומרים כל ימי חיך להביא לימות המשיח, פי' אם תקיים הפסוק למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, שתזכור את הטעם שיצאת באותו יום ולא מקודם, כי לא צעקת אז במצרים על עיקר הגלות שהוא גלות השכינה וחסרון העבודה ברוחניות, כי אם אל הלחם, ושע"כ נשתהו אז במצרים רד"ו שנה, וכשתבא לידי הכרה זו, ממילא תזכה "להביא לימות המשיח", שיבא משיח צדקינו בב"א, ולזה אנו אומרים פסקא זו בליל פסח דייקא, דאז הוא זמן הדילוג למדרגה זו.

- כ -

חכם מה הוא אומר

חכם מה הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה"א אתכם, ואף אתה אמר לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן

- א -

המפרשים מדקדקים מהו הלשון "כהלכות הפסח" בכ"ף הדמיון, וגם מדוע תופס מכל הלכות הפסח את הדין דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

ואפשר לפרש דהנה בהלכות הפסח יש כמה ענינים, כגון הך הלכתא דאיפסקא אין הפסח נשחט אלא למנוייו, ונפסל

אפילו במחשבה של חוץ לזמנו וחוץ למקומו, ושלא למנוייו וכו', ועוד חמשה הלכות שחיטה שהם במשהו, שהי דרסה, חלדה, הגרמה, עיקור, דכולם במשהו.

- ב -

ודבר גדול למדים אנו מזה, דכל הלכות שחיטת הפסח (כמו בשאר הקרבנות) נפסלים במשהו, כמו המחשבה שהוא ענין של משהו דהמחשבה עוברת במוחו של האדם ברגע כמימרא, וכן שאר הפסולים של הפסח שנוזכרו לעיל הם במשהו ממש, ולמדים אנו מזה דעיקר הלכות הפסח הוא במשהו, וכן החמץ שאסור במשהו, ושייך ג"כ להלכות הפסח דמקרא מלא דיבר הכתוב לא תשחט על חמץ דם זבחי.

וע"כ אומרים לבן החכם שרוצה לדעת מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה"א אתכם, ע"כ אמר ואף אתה אמר לו כהלכות הפסח, דכמו שהלכות הפסח הוא במשהו, כמו"כ כל שאר ההלכות והחומרות של הפסח, הם במשהו, דאם האדם נוטה ח"ו אפילו במשהו מדרך התורה ומדרך שהורו לנו אבותינו ורבותינו, הרי כבר נטה מדרך הישר לגמרי ח"ו, דכך הוא דרכו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך ועבוד עבודה זרה (שבת ק"ה ע"ב).

ומובא בספר שפת אמת (והובא גם בספר שער בת רבים פרשת בא) דפעם אחת בא לפני זקיני הרה"ק בעל אוהב ישראל מאפטא ז"ייע איש אחד שהי לו בן שנתפקר ורצה להמיר דתו רח"ל, וביקש מהרב לעזור לו להפוך לבו לטוב, והשיב לו הרב אם אתה יודע שלא אכל חמץ בפסח מעת שנתפקר אז אפשר להושיעו, ואם לאו לאו. ואמר שזהו סמיכות ב' כתובים בפרשת כי תשא, אלהי מסכה לא תעשה לך את חג המצות תשמור, עכתו"ד ודפח"ח.

ומצאתי סמוכין לדבריו הקדושים בזהר (ח"ב קפב.) על פסוק הנ"ל "אלהי מסכה לא תעשה לך, את חג המצות תשמור", אלהי מסכה לא תעשה לך וכתוב בתריה את חג המצות תשמור, מאי האי לגבי האי, אלא הכי אוקמוה מאן

דאכיל חמץ בפסח (כאילו עביד כוכבים ומזלות למפלה לגרמיה דהא רזא הכי הוא דחמץ בפסח) כמאן דפלה לכוכבים ומזלות איהו, ע"כ.

וכתב בספר חסד לאברהם להרה"ק מראדאמסק זי"ע (לפסח, ד"ה ואלה) על פסוק אלהי מסכה לא תעשה לך, את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות, כי אכילת המצה בשבעת הימים היא שמירה לכל השנה מחטא עבודה זרה, ע"כ. והחתם סופר זצ"ל כתב בתורת משה (קדושים) דרוב אפיקורסות רח"ל בא ע"י אכילת נבילות וטריפות. ובספר שלחה"ט מביא בשם האר"י הק' דכל האוכל מאכלות אסורות נעשה מין ורשע רח"ל.

רואים אנו מכל זה ג"כ דהמכשול במאכלות אסורות מביא את האדם לידי מינות ועבודה זרה רח"ל, והוא כדברי זקיני הרה"ק מאפטא זי"ע שאמר לאיש ההוא שאם לא אכל בנו חמץ בפסח אפשר להושיעו, כי בזה תלוי כל ענין חטא עבודה זרה, דאם אכל חמץ בפסח ח"ו אין לו הזכות ואפשריות לינצל מחטא עבודה זרה, משא"כ אם ניצול מאיסור חמץ.

- ג -

ובאמת כל אחד שואל ומשתומם על דבר זה, למה שומעים בזמנינו אלה אודות צעירים, אברכים ובחורים למאות שהולכים בלבוש חסידי ומחללים שבת רח"ל ממש באופן מבהיל, ועושים מעשים תעתועים ומגונים. מאין בא כל זה.

והתירוץ על זה שאין זהירים באיסור חמץ כראוי, וכידוע מהאר"י דהנזהר ממהו חמץ נזהר ממהו של איסור בכל ימות השנה, ולפי"ז אם אין נזהרים באיסור חמור זה, מאיפה יהא להם הסייעתא דשמיא שלא ליכשל בשאר איסורים חמורים, כחילול שבת וכדומה.

- ד -

וזהו שאומר המגיד, ואף אתה אמור לו **כהלכות הפסח**, פ"י הלכות הפסח שהם **במשהו**, להורות לזה דאם נוטה

במשהו מדרך התורה הרי נפתח לו הפתח שיכשל בכל העבירות החמורות רח"ל, כמו עבודה זרה, חילול שבת ושאר עבירות, וכדברי הספה"ק הנ"ל דע"י איסור חמץ במשהו כבר נתגלגל האדם עד חטא עבודה זרה רח"ל.

- ה -

וזהו שאומרים לו לבן החכם **אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן**, פ"י דאינו יכול לפטור את עצמו מכל החומרות, כשיאמר יצאתי ידי חובתי במה שדקדקתי על הפסח ועל המצה שיהי"י בכשרות והידור, רק **כהלכות הפסח**, דכל הלכות הפסח הם במשהו (לא רק הפסח עצמו והמצה) אלא כל ההלכות היוצאים משחיטת הפסח ואכילתו, ודבר זה מורה לנו שאי אפשר לאדם לפטור את עצמו מכל החומרות שהם במשהו, וע"כ אומרים לו דוקא הלכה זו.

- ו -

וכאן המקום לעורר במה שמצינו שהיו הרבה צדיקים שדקדקו מאוד שלא לאכול מצה רק בבי לילות הראשונים, ובשאר ימות החג לא אכלו, וכמו שמביא בשערי תשובה (סימן ת"ס בסופו), דיש נוהגין שלא לאכול מצה רק שאר מעדנים בשאר ימי הפסח חוץ מהסדרים, מחשש שימצא דחימצא, ולאידך גיסא יש מדקדקין לאכול מצה בשאר הימים ג"כ כי פתא סעדתא דלבא והוא עונג יום טוב, וסיים עליהו, ועל אלו ואלו שלבם לשמים קורא אני ועמך כולם צדיקים, עיי"ש.

ועיין בספר **יסוד ושורש העבודה** (שער ט"ו) שכתב וז"ל: ראוי לאדם למעט באכילת מצה אף שהוא שמורה משעת קצירה כי אינך יודע איזה מהם יוכשר ממהו חמץ בשעת אפי' ותפק לרעב נפשך בשאר מאכלים ובמיני לפתן, ע"כ.

ובספר שולחן מלכים (השמטות להלכות תפילין, עמוד שני"ד) כתב כי באמת היו הרבה קדושי עליונים, **הישמח משה**, **הרבי ר' מאיר מפרעמישלאן**, וחתנו **ר' אברהם ממיקאליעו**, והגה"ק **מהרצ"ה מליסקא זצ"ל בעמח"ס**

אך פרי תבואה, ותלמידיו הק' הרה"ק מוה"ר הירצקא מראצפערט זצ"ל ובעמח"ס אפסי ארץ, ואחיו מו"ה נפתלי שרייבער, ונאמן ביתו (של הצדיק מליסקא) ה"ה הרה"ק מוה"ר ישע"י מקערעסטיר זצ"ל, ועוד הרבה גדולים וצדיקים שאם שאפו מצות באזהרה ושמירה יתירה אעפ"כ לא אכלו מצה כל ימי הפסח חוץ מהכזיתים שאכלו בליל הסדר, ע"ש טעמם ונימוקם.

והביא שם בספר **שולחן מלכים שהגה"ק מליסקא זי"ע** הנ"ל הי' משתדל לזכות הרבים בגדר המצאה טובה הלזו, ועלה קא מייטא מעשה רב ממר חמיו ז"ל שהי' פע"א בבית רבו (הצדיק מליסקא) ונוכח שם גם איש זר שרבו עומד ומזהירו על חילול שבת, ולפתע סיבב פניו אליו (לחמיו) וענה בהאי לי שנא, כשבא אלי איש אחד מגליל העוועש, הנני מזהירו על חילול שבת, וכשבא אלי אחד מגלילות אלו הנני מזהירו על שעטנז, וכשבא אלי איש כמעלת כבודו הנני **מבקש ממנו שלא יאכל מצה כל ימי הפסח, ע"כ.**

- 2 -

וא"כ נחזי אגן, מה נהדר היה מראה כהן גדול, שהצדיק מליסקא זי"ע שהי' תלמידו של הישמח משה זי"ע, הי' מבקש מאנשי שלומו שלא יאכלו מצות בפסח, והי' מחפש חסידים שלא יאכלו, ולא היה די בשבילו מה שהוא בעצמו אינו אוכל, אלא שהרבה לדבר ועורר את כל אחד מחסידיו אודות ענין זה. וכפי הנראה קיבל עבודה רבה זו מרבו הקדוש בעל ישמח משה, שהי' ג"כ מקפיד מאוד שלא לאכול מצות במשך כל ימות החג, זולת ב' לילות הראשונים.

ובספר דרכי הישר והטוב הביא מכתב מהגה"ק מליסקא בענין זה, וזל"ק:

שלום וכט"ס לכבוד ידיד הי' וידי"ני ה"ה הרב המאה"ג המפורסם כקש"ת מו"ה עמרם ישי נ"י ויהל אבדק"ק סערענטש יע"א. הנה אני שולח למעלתו נ"י את החטים של שמורה אשר הי' לו אצלי, והנה מה ששאל מעכתי"ה בענין הנהגת אכילת מצה, הנה הרב הגאון מאוהעל זצ"ל ידעתי

בבירור גמור שלא אכל מצה רק בב' לילות של החג כ"כ זיתים כפי המבואר בשו"ע או"ח, והרב הגאון מאונגוואר זצ"ל הוא אכל גם בשבת וביו"ט לפי שרצה לקיים סעודת שבת ויו"ט בפת, הגם שמסתמא גם זה לא אכל רק לצאת ידי חובתו ולא יותר, ע"כ בזה כל הרוצה יבחר יבחר, אם לנהוג כפי שנהג הרב הצדיק מאוהעל או כפי הקרב הצדיק מאונגוואר, אבל **שלא לאכול בחוה"מ בודאי הוא ראוי ונכון לנהוג כן**, כן נראה לדעתי הקלושה. - א"א דברי ידידו ואוהבו נצח, הק' **צבי הירש בהר"א ז"ל, אבד"ק ליסקא** יע"א.

עוד הביא שם **שהרה"ג מוה"ר ישראל אפרים פישל סופר זצ"ל מנאנאש** הי' אבל רח"ל ושאל מהגה"ק **מליסקא זצ"ל** אם מותר לו להתפלל לפני התיבה בר"ה, ואמר לו דמותר לפי ההלכה **דליכא עדיף מיני**, ושאל הרב הנ"ל כמה הוא שיעור זה, והשיב **דאם יקבל על עצמו שלא לאכול מצות רק בהשני סדרים אז נחשב לשיעור דליכא עדיף מיני**.

וכן נהג הגה"צ **מוה"ר משה יוסף טייטלבוים זצ"ל אבד"ק אוהעל בנו של הגה"ק בעמח"ס ייטב לב זצ"ל**, שלא אכל מצה בשאר ימי חג הפסח, וכן הי' מנהג **הגאון ר' שמעון סופר מערלוי זצ"ל**, וביאר בספרו שו"ת **התעוררות תשובה סימן רס"ג**, וכ"כ שו"ת **שם עולם סימן ס"ט**, ליישב המנהג שמבטלים סעודת שבת ויו"ט דאורייתא, וכתב עפ"י מה דנפסק בשו"ע סימן רפ"ח ס"ג דאם התענית עונג אינו מחויב לאכול בשבת, וא"כ בני"ד אם יאכל מצה כל היום עולים בלבו הרהורים וספיקות אולי לא היו כשרים כראוי ולבו נקפו, פטור מאכילה, עיי"ש. וכ"כ **באגרת קודש מהרי"ץ ח"ז עמוד י"ח** שכן נהג הרה"צ **רבי משה בנו של בעל התניא זצ"ל**, וכן נהגו עוד צדיקים הרבה.

רואים מזה שצדיקים אלו לא אכלו מצה כל ימי חג הפסח, ואף שבודאי הי' באפשרותם לאכול מצה כשרה למהדרין מן המהדרין, מ"מ יתכן שראו ברוח קדשם שיבוא דור אשר הרבה בני אדם יוכשלו בו רח"ל באיסור חמץ והמצה לא תהי' שמורה כ"כ, ע"כ העדיפו שלא לאכול מצה

כל ימות החג, ללמד את בני אדם דעת ויראת ה', למנוע מאכילת מצה במשך ימות החג, כדי שלא ליכשל ח"ו אפילו בחשש איסור חמץ.

ונכדי הצדיקים הנ"ל שמקפידים על כל קוץ ותג ממנהגי אבותיהם, מ"מ בזה אין מקפידים כלל וכלל, שלא לאכול מצות רק בב' לילות הראשונים, והסיבה לזה כיון שאין מבינים כלל מהו הטעם והמקור לזה.

- ח -

והנה מרן החתם סופר זצ"ל כתב השמטות לחו"מ סימן קצ"ו וזל"ק: מ"ע של אכילת מצה משומרת בליל פסח היא יחידה נשארת לנו מכל מצות אכילה שבכל התורה אין לנו לא פסח ולא קדשים, לא תרומה ולא מעשר שני, רק מצה אחת משנה לשנה, ואם גם היא לא הועילה בידינו בשלימות ולא עוד אלא כי תחת יופי שיהי' האכילה של כל ז' ספק איסור כרת ולא עוד אלא שיכשיל בזה רבים ח"ו, וגם נוציא על זה אלפים הייטב בעיני ה' חלילה וחלילה, עכ"ל"ה.

ומ"מ כבר הבאנו למעלה שהרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע, שמסופר עליו שבשעת אמירת העבודה ביוה"כ הי' אומר וכך הייתי אומר, (דכנראה שבגלגול הקודם הי' אחד מכהנים גדולים ששמשו בבית המקדש), מ"מ לא אכל מצה משך כל ימות החג, אף שהיא המצוה היחידה שנשארה לנו בגלות מכל מצוות אכילה שבכל התורה. וכל זה להורות לנו להתנהג ג"כ כן שלא לאכול מצה בפסח רק בשני לילות הראשונים של החג.

ואם יאמר לך אדם, הרי ידוע שהיו כמה צדיקים שאכלו מצה, אף אתה אמור לו דאין מזה שום ראי', כי היתה להם שמירה מיוחדת מן השמים שלא יכשלו באיסור חמץ ח"ו, כמו שידוע שהגאון בעל חפץ חיים זצ"ל לא אכל מצה שרוי', וכשנשאל פעם משום מה אכל הגאון מווילנא זצ"ל מצה שרוי' והוא איננו אוכל, השיב החפץ חיים על זה, הבו לי מצותיו של הגאון ואוכל גם אני שרוי', ע"כ.

והרי זו תשובה נכונה על אותן הצדיקים שכן אכלו מצה (לא שרויי) בפסח, שנשמרו מן השמים שלא יבוא מכשול על ידם, ובפרט שהצדיקים הקדמונים בדקו וביררו על כל חטה אם נעשתה בכשרות ובכל ההידורים, אבל כהיום אין מסתכלים כלל על זה רק סומכים על המאפי, וממילא אין לנו שום הבטחה עיז, עייכ צריכים ליזהר מאוד שלא לאכול מצה רק בב' לילות הראשונים.

- ט -

והנה כפי הידוע לנו, גם זקיני הגה"ק מאפטא בעל אוהב ישראל זי"ע לא אכל מצה רק בלילות הראשונים, והרי מובא בספר טעמי המנהגים שגם הגה"ק מאפטא זצ"ל הי אומר כמה פעמים ביום הכיפורים בעת העבודה, וכך הייתי אומר, כי זכר עוד עת אשר שימש בכהונה גדולה בבית המקדש, (וכמובא בספר עשר אורות מערכת הרה"ק מאפטא, דפ"א ישב הרה"ק מאפטא והי יושב ותוהא, ושאלוהו אנשיו על זה, והשיב להם שהוא כעת בגלגול עשירי בעולם הזה והי בחינת כהן גדול ונשיא ובחינת מלך וריש גלותא וכו' עיי"ש) והענין מפורסם, ומי"מ לא אכל גייכ מצה אף שבוודאי הי מרגיש גודל קדושת המצה שהיא המצוה היחידה שנשארה לנו מכל מצות אכילה שבתורה. והיינו כאמור שגם הוא הרגיש חומר איסור חמץ ח"ו ואפי חשש דחשש של חמץ, וכמו שהבאתי לעיל הסיפור מה שהשיב לאיש אחד שבא לפניו שבנו רוצה להמיר דתו רח"ל, דבודאי נכשל באיסור חמץ, ובא וראה עד היכן הדברים מגיעים.

- י -

ומובן מאליו דמה דאיתא בזוה"ק שהמצה נקראת מיכלא דאסוותא, הוא דוקא אם משמרה כראוי שלא יהא בו שום חשש חמץ ח"ו, ודוקא אם המצה משומרת כהלכתה אז היא מאכל של רפואה, ועייכ מי שרוצה לינצל ממחלות רח"ל בכל ימות השנה, צריך ליזהר מאוד בשמירת המצות שיהא משומר כהלכתו, וכיון שא"א לדעת היטב אם נשמרו כראוי,

יותר טוב למנוע אי"ע מאכילת המצות, כ"א להכזייתם בשני לילות הראשונים של חגה"פ.

ומובא בשם הרה"ק המגיד מטשערנאביל זצ"ל שפירש המאמר, כל הנהיר ממהו חמץ מובטח לו שלא יחטא, דהיה צריך לכתוב כל הנהיר ממהו, רק הכוונה, דלהנצל מחמץ במשהו לזה לא די בזהירות שלו במעשה לבד, רק העיקר הוא שצריך להיות נזהר בלשון נתפעל להיות נזהר ונשמר ע"י הקב"ה בשמירה דלעילא וסייעתא דשמיא ע"כ.

והרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע נוהג היה לומר בשם זקני הרה"ק מסטרעליסק זי"ע, דבאמת אם מים מתחברים עם הקמח קשה עד למאד שלא יתחמץ כל שהוא, אלא דכשהקב"ה רואה שישראל מתכוונים בזריזות ובקדושה לאפות מצות כדי לקיים מצות מצה, הוא שולח מלאכים מן השמים שישגיחו לבל תחמיץ העיסה, עכדה"ק.

והרב הקדוש ר' יחזקאל מקאזמיר זי"ע היה מתמיר מאוד ומדקדק הרבה בעניני פסח, והיה נזהר בחומרות גדולות. קודם הפסח היה מכין מים על כל ימי החג בחביות גדולות, והמים הביאו ממעין אחד שמחוץ לעיר, והוא בעצמו נסע במרכבה אחרי הגלות להשגיח על שאיבת המים. לא הניח להעמיד על הרצפה שום דבר של פסח, אף בקבוק יין, כשקרה והעמידו, לא שתה מאותו הבקבוק, אף על פי שדקדק לנקות בכנף את כל הסדקים שבין קרשי הרצפה. פעם אחת נתנו לו ביום הכיפורים, כשהוא מלובש ב"קייטל", כסא לשבת כדי שינפש, ובדק אם אין שם פירוורי חמץ, כי אותו ה"קייטל" הוא לובש ל"סדר" בליל פסח.

החטים של שמורה שלו היו מונחים בשק, ואת השק הניחו בחבית, ואותה חבית שוב הניחו בשק, צרור ותלוי בתקרה. והיה מעשה שרצו לשלוח את השק עם החטים אל הרחיים, והיו צריכים לחתוך החבל, שהשק היה קשור בו אל התקרה, והוציא אחד סכין של חמץ מכיסו לשם כך. נבהל הצדיק וצעק:

- חס וחלילה! תקחו סכין של פסח.

והיה עומד שם איש אחד, שהרהר על החומרות היתירות ותמה בלבו על כך. אמר לו הצדיק:

- חמץ בפסח במשהו, כלומר: כל אדם כפי מה שהוא, לפי מדרגתו, כך חומר האיסור עליו בזהירות יתירה.

והוסיף על זה נכדו הרה"ק ר' ישראל ממודזיץ זצ"ל, בעמח"ס דברי ישראל:

- הרי זה כאותה שאמרו בטומאה: בחולין פוסל ראשון, בתרומה - שני, בקדשים - שלישי, ובחטאת - רביעי.

רואים אנו מדברי הרה"ק מקוזמיר ענין חמץ בפסח **במשהו**, דהזהירות של האדם בפסח הוא **לפי מה שהוא** בעבודת השם, דאם הוא במדרגה נעלה שפיר שומרים אותו מן השמים לבל יכשל באיסור חמץ אפי' בנדנד כל שהו.

- יא -

ופירשתי בזה מה שאומרים בהגדה אחר יחץ, **הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים** וכו' **השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל**, וצ"ב איך שייך זה לענין המצה הא לחמא עניא.

ואמרתי בזה עפ"י עובדא שהי' באיש אחד שהיו לו קשרי מסחר עם אדונים בעלי אחוזות, ובחיה"מ פסח הי' אצל אדון אחד בעניני מסחר, ואירע לו מקרה רע רח"ל דאותו האדון כיבדו בכוס שכר, והיהודי, ששכח שפסח היום, שתה השכר.

אח"כ כשזכר בא אל הגאון ר' יוסף שאול נתנזון זצ"ל אב"ד לבוב, בעמח"ס שואל ומשיב, לקבל תשובה על זה. הגאון בעל שואל ומשיב שלחו להרה"ק מוה"ר יהושע זצ"ל מבעלזא, וציוה עליו שבשובו מבעלזא יבא אצלו עם תשובת הרה"ק מבעלזא. ויהי כאשר סיפר האיש למהר"י מבעלזא מה שאירע לו, וביקש תשובה על מעשהו, הורה לו הרה"ק מבעלזא שיסע מביתו לארה"ק.

כששמע הגאון בעל שואל ומשיב את תשובת הרה"ק מהר"י, אמר שהיה רוצה לדעת מקור ענין זה שציוה עליו לנסוע לארה"ק. ואמר הרה"ק מבעלזא שהמקור לדבר זה הוא ממדרש איכה: **גלתה יהודה מעוני שאכלו חמץ בפסח. מבואר דעונש אכילת חמץ בפסח הוא גלות.** ואם אדם צריך כבר לגלות מביתו למקום אחר, מוטב כבר שיסע לארה"ק.

אח"כ אמר הגאון מהר"י ש זצ"ל: ראו איך שיש לצדיקים עינים פקוחות ומאירות בתורה, דהטעם שעל תיבת ונכרתה (שמות י"ב, י"ט) האמור גבי אוכל חמץ הוא גרשיים, מה שאין כן בשאר מקומות דכתיב בהו נמי ונכרתה, אין הטעם גרשיים, **לרמז דהתיקון של עון חמץ בפסח הוא גלות,** ע"כ.

- יב -

ורואים אנו בזמנים הללו שהרבה אנשים מאנשי שלומינו בארה"ק ובתפוצות הגולה, צריכים לנדד למרחקים למשך שבועות או לחדשים לקבץ כסף עבור מטרות שונות, וטעמא מיבעיא מדוע אי צריך לנדד למרחקים כדי למצוא את לחמו, והלא הקב"ה הוא זן ומפרנס לכל, ויכול להזמין להם פרנסתם גם במקומות מושבותיהם. אך אחר שהרה"ק מבעלזא והגאון בעל שואל ומשיב גילו לנו הסוד הזה, דמי שנכשל באיסור חמץ כתיב בו טעם גרשיים, שצריך לנדד מביתו בגלות, אפשר דאנשים אלו נכשלו בעוה"ר בחשש של איסור חמץ אף במצות שאכלו, ע"כ צריכים לגלות מביתם ולמצוא טרף לחמם במרחקים.

וצריכים אנשים אלו ללמוד מזה מוסר השכל שכל עיקר הטעם שהולכים כ"כ הרבה בגלות הוא אולי משום שנכשלו באיסור חמץ רח"ל, ומהם ילמדו אנשים אחרים, שת"ל לא היו צריכים לנדוד למרחקים עד עתה, שידעו מכאן ולהבא ג"כ לזהר מאוד בענין שמירת המצות, שיהיו באופן מהודר ביותר בלא שום חשש ופקפוק של איסור חמץ כלל.

והנה מובן מאליו דבני ישראל שאכלו מצות ביציאתם ממצרים, אשר התורה הק' מעידה על זה שהיו **עוגות מצות**

כי לא חמץ, היו המצות האלו שמורים מן השמים שלא יהא בהם אפילו נדנדוד וחשש של חמץ ח"ו.

- יג -

ובזה יש לפרש סיום הכתוב, עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים, דבגלל שהמצות היו כי לא חמץ, ע"כ גורשו ממצרים, שלא היו צריכים עוד לצרת הגלות הבאה אם אוכלים חמץ בפסח ח"ו, ודו"ק.

ועיין בספה"ק אור לשמים (פרשת משפטים) על פסוק שלש רגלים תחוג לי בשנה את חג המצות תשמור, דע"י שמירת מצה שישראל שומרין בגלות המר הזה מתוך הדחק והלחץ, נזכה במהרה בימינו לקיים שלש רגלים וכו' ולראות פני ה' ולהעלות לציון ברנה כמצווה עלינו בתורתנו אכ"ר.

- יד -

וזהו שאומרים, הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, שמקוים אנו שמצה שלנו היא שמורה מן השמים כמו המצה שאכלו אבותינו במצרים, וממילא אין אנו מחויבים גלות ח"ו, דרק בעון חמץ כתיב גרשיים כנ"ל מבעמח"ס שואל ומשיב, ע"כ שפיר מסיימין על זה, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, שלא נצטרך ללכת בגלות ח"ו כעונש על עון חמץ ח"ו, ודו"ק.

- טו -

ובזה יש לפרש מאמר הנביא ישעיה (נ"ד) שאומרים אותו בהפטרות פרשת כי תצא, "ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך", דאפשר לרמוז דקאי על שמירת המצה שהזהירות והשמירה תלוי ברגע אחד ממש, וכמו שהבאנו לעיל מאמר הרה"ק מהרי"ד מבעלזא בשם זקני הרה"ק מסטרעליסק זי"ע, דבאמת אם מים מתחברים עם הקמח קשה עד למאד שלא יתחמץ כל שהוא, אלא כשהקב"ה רואה שישראל מתכוונים בזריזות ובקדושה לאפות מצות כדי לקיים מצות מצה, הוא שולח מלאכים מן השמים שישגיחו לבל תחמיץ העיסה, עכדה"ק.

וז"ש **ברגע קטן**, דאס אין משמרים את המצה אפילו רגע קטן, כבר **עזבתיד**, שהקב"ה עוזבו ואינו משרה שכינה עליו, וצריך כבר **וברחמים גדולים אקבצך**, פ"י שצריך רחמים גדולים שיקבצו השי"ת מעומק בור ודות של הגלות.

- טז -

ועל דרך זה פירשתי בדרך רמז מוסר מאמר הכתוב בפרשת הפסח (דברים ט"ז, ג') "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני, כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך", ובגמ' פסחים (דף קט"ו ע"ב) דריש שמואל לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה. ובפשטות הכוונה על סיפור יציאת מצרים, שהחיוב לאומרו בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. אמנם לטעם זה צריך ביאור מדוע רק המצה נקראת כן, על שם שעונין עליו דברים הרבה, וכמו כן המרור ושאר מצות הלילה ראוי לקרותם עוני מה"ט, על שם שעונין עליהם וכו'.

ואמרתי לפרש, דהנה כל בני ישראל יראים וחרדים מחשש איסור חמץ אפילו בכל שהוא, ומייגעים א"ע ומנקים ומחפשים בחורין וסדקין לבער החמץ מביתו ורשותו, אמנם מה שמכניסים לביתם לאכול בחג הפסח, שיהי נשמר באמת ממהו חמץ, זהו ענין קשה מאוד כנ"ל, רק לרחמי שמים עינינו נשואות, לבקש ולחנן מלפניו ית' שירחם עלינו ויזכנו להשמר ממהו חמץ. ובזה אפ"ל קישור הפסוק ודרשתם ז"ל, "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני", ואיך יהי לבך בטוח בעת שתמצה לקיים מצות אכילת מצה לבל תכשל ח"ו במשהו חמץ, ואין ביד האדם להשמר מזה בדרך הטבע כנ"ל, ע"ז דרשו לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, דהעצה לזה להרבות תפלה ובקשה, ולשפוך שיחו לפני אבינו שבשמים שישמרנו בזה בסייעתא דשמיא, ובלתי זה א"א כלל בשום אופן.

- יז -

ויש להוסיף ברמז הפסוק הנ"ל שנקרא המצה **לחם עוני**,
 בדפסח אין לקנות כל המאכלים שמוכרים בחנות, רק צריך
 להסתפק באכילת לחם עוני ממש, פשוטו כמשמעו, ואז
 ממילא יזכה שיתקיים אצלו למען תזכור את יום צאתך
 מארץ מצרים, שיצא מכל המצרים והצרות במשך כל ימות
 השנה וכנ"ל.

- יח -

וכעת נראה לומר עוד במה שארז"ל דהמצות נקראים לחם
 עוני על שם **שעונין עליו דברים הרבה**, פ"י דיש הרבה לומר
 על כשרות המצות ושאר המוצרים שמשתמשים בהם בפסח,
 דלאו מילתא זוטרתא הוא שיהיו כשרים בתכלית הכשרות
 וההידור. וזהו **שעונין עליו דברים הרבה**, שיש לדבר הרבה
 על זה.

- יט -

והנה עפ"י הלכה אני מוכרח לכתוב כאן אודות איזה
 מכשולות שאירעו בשנים האחרונות באפיית המצות
 ובקצירת וטחינת הקמח, ואחב"י אין יודעים מזה, ועפ"י
 תורה יש בזה לאו של לא תעמוד על דם רעך, דזה שייך בין
 ברוחניות ובין בגשמיות.

ובא וראה מה שכתב הרמב"ם ז"ל (הלכות רוצח פרק א'
 הלכה י"ג) וז"ל: הרואה את חברו טובע בים וכו' או חיה
 רעה באה עליו או ששמע עכו"ם או מומרים מחשבין עליו
 רעה או טומנים לו פח, ולא גילה אוזן חברו, וכיוצא בדברים
 אלו, עובר על לא תעמוד על דם רעך. עוד כתב שם, כל היכול
 להציל ולא הציל עובר על לא תעבור על דם רעך, עי"ש.

והאמת הוא דהרבה בני"א חושבים דרק אם אומר לחבירו
 עצה שאינה הוגנת עובר בל"ת דלפני ענר (ועי' תורת כהנים
 פרשת קדושים סופ"ג).

אמנם כבר כתב במשנה למלך (הלכות כלאים פרק א'
 הלכה ו'), דאף בשלילה (שאינו אומר לו כלום רק מניחו

לעשות כן) עובר בלאו דלפני עור, ומשום הכי ס"ל להרמב"ם שם דאסור לישראל להניח לעכו"ם שירכיב לו אילנות כלאים, ואף בלי אמירה רק שהעכו"ם בעצמו רוצה להרכיב כלאים נמי אסור, כיון דנכרי מוזהר, כשיניח לו לעשות עובר בלפני עור. הרי דאף בשלילה, כלומר שאינו עושה כלום רק שמניח לו לעשות ואינו מעכבו עובר בלאו דלפני עור.

ובשו"ת חלקת יעקב (חלק יורה דעה סימן נ"ו) כתב דגם דעת הגר"א יורה דעה (סימן רצ"ה סק"ב) כדעת המשנה למלך, דגם בשלילה עובר בלאו דלפני עור, ומביא שם שכן דעת הפרי מגדים באשל אברהם (סימן תמ"ג סק"ה, וסימן תמ"ד סק"ו) שמביא דעת המשנה למלך ומשמע דס"ל ג"כ כן, דאפילו אם האיסור נעשה ממילא ללא כל סיוע, מ"מ כל שחבירו יכול לעכב על ידו הו"ל לפני עור, עיי"ש.

ועיין בתרדים (פרק כ"ט אות מ"ח) שכתב וז"ל:

בספר החינוך (מצוה רל"ז) אמרו במסכת סנהדרין **דאם אדם ראה או שמע שישראל בסכנה**, כגון שטובע בנהר או כל מין סכנה או ליסטים באין עליו, **חייב להשתדל על הצלתו בכל כוחו**, וגם אם הוא לא יכול חייב לשכור אחרים להצילו, עיי"ש.

ואם נאמרו הדברים האלו בגשמיות, שאם שמע שישראל בסכנה צריך להשתדל על הצלתו בכל כוחו, אי"כ מכש"כ וק"ו דכך הם פני הדברים בסכנה רוחניות, ואין לך סכנה רוחניות גדולה יותר מחשש חמץ בפסח רח"ל, שזדונו בכרת רח"ל ומאכלות אסורות גורמות לכמה מכשולות ח"ו כמו שהארכנו כבר. ועיין מה שכתב הגה"ק רבי הלל מקאלאמיא זי"ע דעל הצלת נשמת ישראל יש לאו דלא תעמוד על דם רעך מקל וחומר, וז"ל (בספר אבקת רוכל כלל ט' פרט א'):

שהרי אם הדבר נוגע רק להצלת ממון חבירו, או הצלת גופו, שהוא רק חיי שעה, גזרה תורה ואמרה לא תעמוד על דם רעך, על הצלת נשמתו שהוא חיי עולם אעכו"כ שמחויב לעשות כל מה שבכוחו להשתדל בהצלתו. ואם בסכנת יחיד

של חיי שעה כך, סכנת רבים וחיי עולם על אחת כמה וכמה, עיי"ש עוד.

והחפץ חיים זצ"ל בספר חומת הדת (מאמר ב') כתב וז"ל:

ודע עוד, דמלבד מה שיש עליו חטא על שלא מיחה בחבירו כי כל ישראל הם כאיש אחד, וחטא של חבירו פוגם גם בנשמתו, **עוד יש עליו דין חמור לעתיד, כשחבירו החוטא נענש ומת בעונו, גם הוא ידרש על דמו וכדאיתא בתנא דבי אליהו "כל מי שסיפק בידו למחות ולא מיחה ולהחזיר את ישראל למוטב ואינו מחזיר, כל הדמים הנשפכים בישראל אינם אלא על ידו, שנאמר "ואתה בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל ושמעת מפי דבר והזהרת אותם ממני באמרי לרשע מות תמות ולא הזהרתו וגו' הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש" עכ"ל, מכל זה יתבונן האיש הנלבב גודל החיוב בענין זה, עכ"ל.**

וכבר כתב המנחת חינוך (מצוה רל"ט) דחוץ מעשה דחיוב תוכחה עובר ג"כ על לא תעשה דלא תעמוד על דם רעך, דלא גרע מטובע בנהר, וז"ל:

ונראה לי דחיוב התוכחה היא חוץ מעשה זו עוד מתחייב אלא תעשה דלא תעמוד על דם רעך, דלא גרע מטובע בנהר דעובר על לא תעמוד, וגם והשבותו לרבות אבידת גופו, עאכו"כ דאם יכול להציל מן העבירה דהוא אבידת נפשו וגופו ר"ל בודאי חייב להחזירו למוטב ולהצילו, ולכאורה אם אוכל להכעיס ומחלל שבת ועכו"ם שמבואר גבי אבידה ובשאר דוכתי דאינו בכלל אחיו (עיין במסכת עבודה זרה), אפשר דאינו חייב להוכיחו גם כן דאינו בכלל רעהו. אך מכל מקום נראה לי דאם ספק אצלו דאפשר דיקבל ממנו חייב להוכיחו דיחזור למוטב ויהיה בכלל אח כנ"ל, ועיין בע"ז פא"מ.

הרי דס"ל דאם אינו מוכיחו עובר על לאו דלא תעמוד על דם רעך, וא"כ באופן דאפשר להציל הנפש בוודאי דעובר על לא תעמוד על דם רעך.

ומכל הנ"ל רואים אנו דגבי סכנה ברוחניות בודאי דמתויב להוכיח ולעורר את חבירו על זה, ובאם אינו עושה כן עובר על לאו דלא תעמוד על דם רעך ח"ו, ופשוט הוא.

- כ -

ונביא דוגמא אחת מהמכשולות שיכולים לקרות בהמאכלים שקונים לפסת. לאחרונה נתפשט המנהג שכל אחד רוצה לקנות **היימיש** מבחוץ, שבאמת אינו **היימיש**, דכל דבר שאין עושים בבית מתחילה ועד סוף, אין לה נגיעה לשם **היימיש** כלל.

וכאן המקום למחות נגד רב אחד (שהוא בעצמו אחד **מהמכשירים הגדולים** כאן באמעריקא, ולדאבונינו מכשיר כל איסורים שבתורה) שאמר בתוך א' מדרשותיו, שהיום אין להשתמש במה שעושים **היימיש**, רק יש לקנות כל המוצרים בחנות כמו שהם, עם ההכשרים של הרבנים, ובתור ראוי לדבריו סיפר שהי' אחד שעשה יין לעצמו לקיים בזה מצות ד' כוסות וקידוש בחג הפסת, ובאמצע עשיית היין פרצה שריפה ל"ע, ואנשי המכבי אש הגיעו לשם וראו את היין.

ואמר הרב ההוא בתור צחוק, דכל זה הוא מכח מה שהיום רוצה כל אחד לעשות **היימיש**, והרבה לצחוק מזה, איך שנכשל האיש ההוא ובקושי גדול בתורת הפסד מרובה, התיירו לו להשתמש ביין הוא ושאין בזה חשש של יין נסך. והיות ורב ההוא הוא אחד המכשירים על יין, רצה לעשות פירסומת עבור היין שהוא נותן עליו ההכשר, ע"כ הביא דוגמא הנ"ל כראוי שכל מי שעושה **היימיש** יכול ליכשל באיסורים וחשש של איסורים.

עוד סיפר ה"רב" ההוא, שבא לבית אחד וראה את בעלת הבית שמכשירה עופות לאכילה. ובדק את המלח שהשתמשה בו בעלת הבית, וראה כתוב על שקית המלח שהמלח ההוא הוא **ריסייקעלט**, ולא ניתן לאכילה כלל (רק לפזר את השלג וכדומה). וכל זה הביא ה"רב" לראוי שמה שעושים **היימיש** מביא מכשולות גדולות ועצומות.

וברצונינו לשאול כאן את ה"רב" ההוא, דאיך יתכן דדוקא בעת שבא הוא לבית האיש ההוא, הי' דוקא שם מלח שאינו ניתן לאכילה, ומדוע איננו שומעים סיפורים כאלה על כל אותן מאות ואלפי אחב"י הי"ו שמדקדקים על עצמם להכשיר בעצמם את העופות שהם אוכלים? וגם מדוע הגיע דוקא אליו הסיפור שבאו מכבי האש וראו את היין שעשה בעל הבית בתור היימיש. אלא על כרחינו מגיעים אנו למסקנה הכאובה, שכל הסיפורים האלה שממציא הרב ההוא וסיעתו מכשירים אחרים, שרוצים להביא ראיות שונות ומשונות שמכל מה שעושים היימיש יוצאים רק מכשולות, הרי זה בדוי מלבם ואין בזה שום נדנוד של אמת, כי רוצים הם להביא רא"י ולחזק את המוצרים שהם מכשירים אותם, כדי להטעות את העם אחב"י התמימים להכשל בשאלות שונות רח"ל.

ואפילו אם נימא שהמעשה הוא אמיתית, ושארע שריפה רח"ל ובאו המכבי אש לבית ההוא שעשו בו היימישע יין או מאסט, וכי בגלל זה לא יחמירו מאות או אלפי אנשים אחרים לאכול ולשתות בימות החג רק מה שנעשה בביתם בתכלית ההידור והכשרות? הלא אין לך דבר המביא לידי גיחוך יותר מדיבורים כאלו. וכי בגלל זה שאירע כן לאיש אחד מאלף (אם נחזיק את ה"רב" ההוא לדובר אמת, שאירע כן), לא יקפידו כל המדקדקים לעשות היימישע מאכלים ומשקאות, בתמיה.

- כא -

ועליו ועל רבנים כמותו אפשר להמליץ דברי המגיד רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו וכו'. ואמר על זה הגאון בעל כתב סופר זצ"ל, דשאלת הרשע היא מה העבודה הזאת לכם, לעצמכם? מדוע אתם בעצמכם עושים את הפסח, הלא יש לכם משרתים ועוזרים, שהם יעשו את הפסח. ועל זה עונים להם התירוץ, ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל, שגם השי"ת היה יכול להצילינו ע"י שליח ומלאך, ועכ"ז הצילנו הקב"ה

בכבודו ובעצמו, לכן גם אנו נוהגין כך, לעשות הפסח בעצמינו, לא ע"י שליח, עכ"ל.

וזהו טענת הרב ההוא והדומים אליו, **מה העבודה הזאת לכם**, מדוע אתם רוצים לעשות הכל בעצמכם, **היימיש**, הלא יותר טוב לקנות בחנות מה שהכשירו "רבנים" כמותו, על זה משיבים להם **ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל**, פ"י כלל ישראל הכשרים שרוצים באמת להחמיר על עצמם ולעשות הכל **היימיש**, כנהוג מקדמת דנא, והוא גילה קלונו ברבים והרי הוא כאילו **כפר בעיקר רח"ל**.

- כב -

ועליו שייך להמליץ גם מה שכתב בספר עץ חיים לפרש מאמר המגיד והיא שעמדה לאבותינו ולנו וכו' **והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם**, פ"י כי הקב"ה משנה את הטבע וממכה עצמה מתקן רטיה **ומידם** של מבקשי רעתנו באה תשועתנו, כענין אחשורוש והמן אשר אמרו לאבד את ישראל והיתה ההצלה ע"י אחשורוש בעצמו, עכתו"ד.

- כג -

אמנם הקב"ה שהוא שומר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילם, הוא באמת משגיח על אחב"י הכשרים וסיבב כעת שרב הנ"ל הכשילו פיו ונתקיים בו מאמר הנ"ל, והקדוש ברוך הוא מצילנו **מידם**, דהרב המכשיר בעצמו סיפר סיפורים הנ"ל בתוך דרשותיו, וגילה בזה את אמיתת פרצופו שכל מטרתו ושל הדומים אליו הוא רק להרויח כסף, והם צוחקים על אחב"י הכשרים הרוצים באמת לדקדק בכשרות כראוי.

- כד -

ובתהלים משפט צדק הביא מהגה"ק מהר"ם בנעט זי"ע, וז"ל:

אף שהי' פרוש מהעולם רוב ימיו לא נראה בחוץ רק ישב כל השנה בבית מדרשו ומקום תפלתו, חוץ מה שלפעמים הלך מביתו לביה"כ בש"ק קודם קריאת התורה וביוה"כ, או

לסנדקאות ודומיהם כידוע לכל מפרישות שלו. ולבית האופה המצות אפילו של ב"ב הלך בעצמו עם בני הישיבה שלו והשגיח וגם עשה מצות ומה יפה אף נעים המנהג בק"ק נ"ש שראיתי ב"ה שמדקדקין מאוד באפיית המצות שיהיה בהכשר גדול. והוא שבכל בית שאופין שם המצות הנקרא "באק הויז" אפילו בעל האופה בר אוריין אינו נאמן ע"ע, רק הבענקער מחוייב דוקא לשכור למדן וי"ש א', ונקרא "אויבער משגיח", משגיח זה יש לו עוד משגיח א', והם צריכין להשגיח על כל דבר ודבר בפרטיות שלא יהיה שום חשש איסור חמץ וצריך להיות בקי בדינים בשו"ע השייכין לליבון התנור ואפיית המצות בכל דיניהם, ואם ירצה להיות אחד משגיח אשר לא היה עד כעת, צריך לילך מקודם להגאון אב"ד וכו', **מדוע לא ישגיחו על דבר זה שעניי עירם לא יאכלו חמץ בפסח שהוא צרכי רבים אשר אין למעלה הימנו ולמנוע אותם מל"ת החמורה ולזכות אותם במ"ע כדין וכדת**, כי בחוש נראה לכל שענייים בעו"ה אין אוכלים תערובת חמץ רק חמץ גמור ואין האשמה תלוי בהם כי ידוע לכל שאפילו העני רוצה לשלם העוזרים ואינם רוצים להיות בעזרם ומה יעשה עני זה יותר וכו' עיי"ש עוד באריכות.

ומובא בספר דברי אמונה בשם הרה"ח ר' יואל אשכנזי זצ"ל, הנה איש אחד מיאס בא אל כבוד הגה"ק שר שלום מבעלזא זי"ע, ואמר למשמשי הרה"ק שצריך ליכנס פנימה בדבר נחוץ מאוד. כשנכנס לקודש פנימה, אמר לו הרה"ק זי"ע: פתח פ"ך ותעיד. פתח פ"ו ואמר: אני מעיד שחברי ירא ליקח הרפואה מחמת שהי' בה חשש חמץ, אלא מכיון שהי' פיקוח נפש הכרחתיו ליקח הרפואה. אמר לו הרב ז"ל: תוכל לילך לשלום.

כשיצא מהרב ז"ל, שאלו אותו מה הי' המעשה, וסיפר שאברך חברו וידידו הי' חולה, והוצרך ליקח סם רפואה, אלא כיון שהי' בו חשש חמץ, לא רצה לקחתו, ואני הכרחתיו ליקח אותו. וכשמת ועלתה נשמתו לפניי בי"ד של מעלה רצו לדון אותו על מה שלקח הרפואה שהי' בה חשש חמץ, השיב שהוא לא רצה ליקח רק חבירו הכריחו. אמרו שם שחבירו

יבוא לעולם האמת להעיד שלקחת הסם שלא ברצונך רק מחמת הכרחתו, ובא בלילה בחלומו אליו וביקש ממנו היות ואנשים אחים אנחנו, לכך במטותא מינך שתבוא להעיד עלי. ובבוקר וירא והנה חלום, והסיחו מדעתו באמרו "חלומות שוא ידברון". ובלילה השני והנה עוד הפעם בא כדאתמול, וכך היי כמה לילות. והלך אל ר' משה טויבש ז"ל בעל קרני ראם, וסיפר שכבר כמה לילות הוא בא וחוזר ובא וטענתו בפיו שאבוא להעיד בעולם העליון, עייכ תנה לי עצה נכונה. והשיב לו, שבאם יבוא עוד הפעם תאמר לו שעפ"י דין תורה התובע הולך אחר הנתבע, לכן יבוא הוא אל בעל קרני ראם, ובכאן יעיד עליו. וכך הוה. כשבא אליו אמר לו כמו שצוהו, בא לו הנפטר עוד הפעם בחזרה ואמר היות שאדמו"ר מבעלזא זי"ע הוא חד מבי דינא של מעלה, לכן תוכל לילך אצלו ושם תעיד. ולכן בא לכאן אל הרב מבעלזא, זי"ע ועכ"י.

- כה -

ושמעתי מפ"ק של הגה"צ מוה"ר שמעון ישראל פאזען זצ"ל אבד"ק שאפראן, שהיי אחר המלחמה העולמית בעיר פעסט, בה כיהן כראב"ד הגה"צ מהר"י שטייף זצ"ל, והיות והיי מן הנמנע להשיג אז מצות של ריחים של יד, עייכ ביקש מהר"י שטייף זצ"ל את הרב משאפראן שילך לבתי רחיים שבעיר, לראות את ההידורים שהכל נעשה למהדרין מן המהדרין. והרב משאפראן לא רצה ללכת לשם, באמרו איך אוכל לראות איך שעושים דבר שהרב מצאנו אסר וכתב עליו שהוא חמץ גמור (הגם שבאמת היי מחסור גדול במצות של יד והיי נצרך לאנשי העיר שלא היו להם אז מצות של יד), עייכ לרוב הפצרתו של מהר"י שטייף הלך הרב משאפראן לבקר בבתי רחיים של העיר, ובמשך שלשה ימים לא מצא שום עול שם במעשה האפי של המצות מכונה, ולא רצה לומר עליהם שנעשים באופן טוב, עייכ נשאר שם כמה ימים. ולסוף גי' ימים ראה איך שהאיש שעיקר עבודתו היתה לנקות את השולחנות, הלך משולחן אחד לשני ואסף את כל הקמח, ובמקום לזרוק לאשפה את העיסה שנתקבץ בידו, שם אותו

בתוך הקנעט מאשין ששמים בו את העיסה למצות החדשות, ונבהל מאוד הגה"צ משאפראן ממה שראו עיניו, ולא אמר כלום עד שראה כמה פעמים, עוד הפעם ועוד הפעם, שהנה אמת נכון הדבר שנעשתה תועבה כזאת בישראל, ולבסוף הלך להגה"צ מהר"י שטייף זצ"ל, וביקש מהראב"ד לבוא אתו להמאפי, ואמר לו שישתכל היטב על מעשה המנקה את השולחנות.

כשבאו לשם והסתכל מהר"י שטייף על מעשה המנקה את השולחנות, לא הרגיש כלל במעשהו, ששם את העיסה לתוך הקנעט מאשין (וכל זה הי' מחמת שהלה עשה כן במהירות גדולה, שממש א"א הי' לראות מעשהו רק מי שהי' חד עין), עד שהראה לו הרב משאפראן על מעשהו של האיש, ונבהל מהר"י שטייף מאוד ממראה עיניו, וצעק: אוי ואבוי! והטריף את כל המצות שנאפו שם אז.

אח"כ ביקש מהר"י שטייף את הרב משאפראן שישאר עוד שם בבית המאפי, ושישגיח היטב על הנעשה שם, ואמר לבעל הבית, שמה שיצוה עליו הרב משאפראן, ישמע בקולו. וכאשר עורר הרב משאפראן את בעל המאפי על איזה עולה, התחצף נגדו בעל המאפי ואמר לו: **אולי אתם יודעים ללמוד יותר טוב ממני, אבל במעשה אפיית המצות אני מבין ומומחה יותר מכם, ואין לכם להגייד לי איך לאפות את המצות.**

כמה סיפורים נוראים שנכשלים באפיית המצות, ומזה יוכל כל אחד ליקח לו מוסר השכל שבאופן המכשולות האלו שרואים אנו כל יום ויום, בודאי שאין זה חומרא בעלמא שלא לאכול מצות, אלא שרבנים גדולי ישראל אסרו לאכול את המצות

באחד מביקוריי בארץ ישראל, פגשתי פעם את אחד מגדולי האדמור"ים שהוא בעל מקובל גדול בירושלים עיה"ק, בהליכתו ברחוב בשעה מאוחרת בלילה, ולשאלתי לאן פניו מועדות, השיב לי שהוא הולך כעת לאפות מצות מצוה במאפי מהודרת ביותר.

שאלתי אותו מאין כבודו יודע אם המצות הם באמת כשרות, וענה לי שהוא אופה אותם ביחד עם אנשי בריסק הידועים כמחמירים ומדקדקים ביותר. וסיפר לי ששם שורפים את המצות וכי עם כל החומרות האפשריות.

סיפרתי לו החששות שישנם ברחיים של יד (מה שלא עלתה על דעתו מאז) שהאבנים נתחממים מאוד באמצע הטחינה, מזיעת האבנים כשהם טוחנים אחד על השני, ואמר לי האדמו"ר המקובל, שכמעט אינו מאמין שיש מציאות כזה והוא אינו יודע מזה כלל. ואמר לי עוד שהוא בעצמו ישאל את בעל המאפי"ם אם ישנם בכלל חששות כאלו. ואמרתי לו שאם ישאל את בעל המאפי"ם שאלה כזו, בודאי לא יגיד לו את האמת, כי צריכים לדעת איך לדבר עם בעל הבית כמסויח לפי תומו, כדי לשמוע מפיו תשובה נכונה. ע"כ ביקשני שאני אלך אתו לשם לדבר עם בעל המאפי"ם, והלכתי אתו לשם.

כשבאנו לשם אמרתי לבעל המאפי"ם שבעלי המאפיות באמריקא סיפרו לי שהאבנים אשר בהם טוחנים את החטים, מתחממים מאוד מהזיעה כשאבן האחד טוחן על השני, ונעשה כמו חתיכות עיסה, ושאלתי לתומי אם נכון הדבר. והשיב לי בעל הריחים, בודאי הדבר נכון, וכן הוא. ואמר לי שבאמת היודעי דבר נזהרים להכשיר את האבנים, ומקררים אותם כל רבע שעה בערך, כדי להינצל מהחשש שהחטים יתחממו מחמת האבנים.

עוד סיפר לי יהודי אחד מהחרדים והחסידיים, שהי לו שלשה בתי חרושת בירושלים עיה"ק, ששם היו טוחנים את החטים למצות שמורה בריחים של יד, ואמר לי לתומו שכל הזמן מתדבק הקמח בהאבנים, אם עובדים הרבה זמן בהריחים ואין נוגעים בהאבנים, והיי לו הכשר הכי טוב בירושלים עיה"ק, ואף אחד לא עורר אותו על זה. וקודם שהיו הרבנים המכשירים באים לראות ולבקר את הבית חרושת, היו מטלפנים אליו להודיע לו שעוד כשעה וכדומה יבואו, ועד שבאו הרבנים היי הוא מנקה את האבנים מהקמח... וביקש תשובה על זה, ותנצב"ה שגילה לי סוד זה.

מכל זה רואים אנו גודל המכשולות שמתהווים בעת הכנת המצות, אם זה בעת הטחינה, או בעת האפי', או בעת שלוקחים את המצות להחנויות וכדומה, עד אין שיעור כמה מכשולות יכולים לקרות מראשית עד גמר המצות, וכי אפשר לסמוך על הרבנים המכשירים בענין חמור ונורא כזה בשאט נפש, אתמהה.

- כו -

ובזה יבואר הקרא, לא תאכל עליו חמץ, דאם תיזהר ממשהו חמץ ואפילו מחשש דחשש, ותקיים שבעת ימים תאכל מצות וכי' כראוי, שיהיו המצות שלך שמורים מכל שמץ חשש דחשש של חמץ ח"ו, אז **למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך**, תזכה לצאת מכל המצירים והצרות רח"ל, בשכר שתהא נשמר ונזהר מחשש חמץ.

- כז -

וזהו ביאור הגמרא לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, שיש כ"כ הרבה מה לומר בענין המצה שתהא שמורה בכל פרטי ודקדוקי, וכמה מכשולות אירעו כבר בזה, פעם קצרו מאפי' אחת החיטים בעת שירד גשם, כי היתה שנה גשומה והי' קשה מאוד להשיג חטים שלא ירדו עליהם גשמים, ובאמת בשנה ההיא היתה בית אופה ההיא היחידה שהי' להם חטים להמצות מאותן שירדו עליהם גשמים, ושאר המדקדקים חיכו עד שהגיע יום שהי' מזג אויר יבש ולא ירדו גשמים על החטים.

ופעם (לפני ערך ח"י שנה) מצאו חטים (ווייצלעך) בתוך המצות רח"ל, במאפי' ההיא שקצרו את החטים ביום שירדו גשמים כנ"ל, וזה הי' כשבאו כמה רבנים לשם לאפות מצות, ביניהם הגה"צ מוה"ר אברהם לייטנער שליט"א, והרה"ג מוה"ר נתן יוסף מייזעלס שליט"א, והרה"ג מוה"ר שמואל זאנוויל גאלד שליט"א ובנו ועוד, וגם אני הצעיר הייתי שם, ובתוך ששה מיירע"ס מצאו הרבה ווייצלעך רח"ל, וניגש הגה"צ מוה"ר אברהם לייטנער לבעל המאפי' ההוא, ואמר

לו הלא אי אפשר לאפות היום מצות כאן, ונתן לו בעל המאפי' משק קמח אחר, שלא היו ווייצלעך, אבל כשאפו את המצות נשרפו יותר מחציים, והי' לפלא בעיני הרב לייטנער, וניגש עוה"פ לבעל המאפי' ושאלו לפשר הדבר, מדוע כאן מוצאים ווייצלעך בששה מיירעס, ובשק האחר שאין שם ווייצלעך, נשרפים כל המצות? והשיב בעל המאפי' את האמת מה שקרה השנה, שהי' בעי' עם הקמח, שהי' דק ביותר או שהי' נטחן יותר מדי דק, ועל כן נשרפו כל המצות שעשו מהקמח הזה, וכשראו שלא יהיו מספיק מצות בשביל כל הקונים, הוציאו כל הקמח ממה שעבר כבר דרך הכברה, ועירבו אותם ביחד עם הקמח החדש, ע"כ אין עצה אחרת כי אם שישתמש עם "הקלאווען והווייצלעך" שנשארו ב"הזיפעל" ולערבם עם הווייצלעך ויוציאו בכל פעם בעת האפי' את הווייצלעך, או שישתמש בהמצות שנשרפו חציים כנ"ל, וכמובן שלקחנו את הקמח הטוב ביותר של השני סוגים הנ"ל, והיינו אותו הקמח שהמצות שנאפו ממנו היו שרופים במקצת.

אח"כ דיבר הרב לייטנער בענין זה עם הגה"צ מפאפא זצ"ל, ועם עוד רבנים, וגם נשאלו הרבנים ע"י כמה אנשים שאפו מצות לעצמם ומצאו הרבה ווייצלעך, וכמובן שהרבנים השיבו שלא לאכול את המצות שנאפו שם. וכולם הלכו עם טענות לבעל הבית אופה, עד שהגיע המצב לידי כך שהתחיל "טערפּאַר" עצום נגד הרבנים שעוררו על השאלה הנ"ל, ושברו את חלון ביתו של גאב"ד פאפא זצ"ל, ומובן שיד הטעראר גבר על החרדים לדבר ה', **יום גבר האויב ותבקע העיר**, עד שנרתעו הרבנים לאחוריהם מפחד הטעראר.

אחר כך לקחו בבית אופה ההוא שלש רבנים ששייכים ל"אַרגאַניזאַציע" שלהם, והוציאו היתר על המצות ההם שנאפו מהקמח שהיו בו הווייצלעך רח"ל, ואמרו רק שיזהרו שלא ישרו את המצה ההיא שרוי' בתוך המרק... וכך נעשו להם המצות "כשרים" למהדרין מן המהדרין...

פעם שלישי היי בבית אופה הנ"ל שריפה לייע ואנשי המכבי אש הרטיבו את המצות והקמחים ע"י שפיכת מים על השריפה, והיות והיי הפסד מרובה של חצי מיליון דאלאר לערך, ע"כ לא זרקו את המצות רק מכרו אותם בשוק.

ועכשיו אופים בבית אופה הנ"ל מצות עבים מאוד להמצה מעל וכו', וסדר הדברים כך הוא, לוקחים "מיירע" אחת גדולה ושלימה, וחותרים אותה לשלשה חלקים, ואח"כ מגלגלין ג' מצות עבות (כל מצה עבה כמעט כמו לחם) ומכניסים אותם לתנור ומוציאים אותם אחר שנתכרכמו פניי, וכמובן המצה העבה כמו לחם הוא עדיין רכה ורטובה כשמוציאים אותה מהתנור, והיא מתכופפת כמו לחם, ע"כ מייבשים אותה וטוחנים אותה אח"כ. וכשאחד מן הפועלים החרדים שאל את בעלי המאפי' היתכן שעושים כן, השיבו שעושים את המצה מעל עבור **ילדים קטנים** שאין להם לייע מה לאכול...

- כח -

והנה בר מן דין שיש להסתפק בכלל אם כנים הדברים שנותנים את המצה המעל שנעשה באופן הנ"ל רק לילדים, דהלא ידוע ומפורסם לכל דיש כמה וכמה אנשים זקנים אשר כבר נפלו שיניהם לייע וכדומה, או חולים רח"ל שקשה להם לעכל את המצה כמות שהיא, וע"כ אוכלים מאכלים הנעשים מ"מצה מעל", ובאופן כללי אינם בגדר סכנה או ספק סכנה (שיש מקום לומר שמותר להם לאכול אפילו מאכל של איסור), עדיין יש לנו לומר, דאף אם אמת בפייהם שנותנים את ה"מצה מעל" הנ"ל רק לילדים קטנים, יש גם בזה מכשול גדול רח"ל, כמו שכתב הרמ"א ז"ל ביורה דעה (סימן פ"א סעיף ז') וז"ל: וכן לא תאכל המינקת אפילו ישראלית דברים אסורים, וכן התינוק בעצמו, כי כל זה מזיק לו בזקנותו.

וכתב על זה בפרי חדש (ס"ק כ"ו) וז"ל: ולפי שבזמננו זה אין נוהרים בענינים אלו, ע"כ רוב הבנים יוצאים לתרבות רעה ח"ו, ורובם עזי פנים שבדור, ואין יראת ד' נוגע ללבבם,

ואף אם יוכיחו על פניהם לא יקבלו מוסר, ולפיכך צריך לזוהר בזה עכ"ל. והטו"ז והש"ך כתבו על דברי הרמ"א הנ"ל דכל זה אף במינקת שמכח סכנה ציוו לה הרופאים לאכול דברים האסורים, מ"מ מחויב האב לשכור מינקת אחרת ישראלית, מפני שאכילת האיסור מזיק לילד בעת זקנותו שיצא לתרבות רעה ומטמטם את הלב וגורם טבע רעה עכ"ל.

וצא ולמד מה שהרעיש עוז הגה"ק בעמח"ס בני יששכר זי"ע בספרו אגרא דפרקא (אות קכ"ו) בשם מורו ורבו הרה"ק רבי מנחם מענדל מרימנוב זי"ע, על מה שהוא מן התימה שאנחנו רואים כמה פעמים שהילדים בעת שהם קטנים הולכים לבית רבם ומתמידים בלימודם ומתפללים בכוונה ועונין אמן יהא שמ"י רבא, ומיישרים אורחותיהם, ואח"כ כשמתגדלים מתהפכים ח"ו למדות גרועות ומבטלים התורה והתפלה וכיוצא בדברים הרעים כאלו, מאין מתהווה דבר זה, הלא התורה שלמדו בקטנותם בהבל שאין בו חטא, ה"י מן הראוי שיעמוד בעת זקנותם למשען להם, שלא יוסיפו לחטוא, כי מצוה גוררת מצוה. ואמר הוא ז"ל בעבור שאבותיהם האכילו אותם ממין גזל ונתפסו במאכלות אסורות, וזה שב להם בשר מבשרם, ועי"ז נולד בהם תאוות רעות ומידות גרועות רח"ל, וכ"כ בספה"ק מחזיק ברכה על דברי הרמ"א הנ"ל וז"ל: וצריך אביו ואמו להפריש התינוק ממאכלות אסורות, וזה גורם שיצאו לתרבות רעה, וזה דור דור שוא שאינם נזהרים בזה וכיוצא בזה, ומשום הכי יוצאים תולדות הבנים עזי פנים ואין יראת ד' על פניהם, עכ"ל.

ועיין בשו"ת ערוגת הבושם (סימן קל"ח) שכתב דאף להפוסקים שמתירים לשתות חלב מפרות שאכלו מאכלים המותרים ביחד עם חמץ, (דעפ"י הלכה קיי"ל דזה וזה גורם, וגודל האיסור לשתות חלב מבהמות שאכלו חמץ מובא בשו"ע או"ח סו"ס תס"ח, ובקיצור שו"ע סוף סימן קי"ז, ובלחם הפנים שם, ועי' בשדה חמד מערכת חמץ ומצה סימן ב' אות ד', ובמעדני שמואל סוף סימן קי"ז מזה), מ"מ יש בזה הפסד רוחני עצום, דע"י שאוכל מהפרה שאכלה

מאכלות אסורות ג"כ (אף שאכלה גם מאכלות המותרות) **נסתם לבו של האדם האוכלו, ומביאו לידי מדות רעות רח"ל** (ועיי' שו"ע יור"ד סימן פ"א) ע"כ ראוי שכל אי' מישראל יזהר בזה, עכתו"ד שם.

ואם כך פני הדברים אם אוכלים או שותים חלב מבהמה שאכלה בפסח מאכלות אסורות ביחד עם מאכלות מותרות, אי"כ מכל שכן וק"ו לספות לקטן איסור בידיים, מהמצה מעל שנעשה באופן שכתבנו למעלה, כ"ש דאסור ואין בזה שום צד היתר כלל וכלל.

ובשו"ע (סימן ת"ס ס"ב, ובחק יעקב, הגר"ז, משנה ברורה, כף החיים) דבעת אפיית המצות יש לו להאדם לעמוד שם ולעזור באפיית המצות.

ועיין בשו"ת אבני נזר (סימן שע"ב) שכתב וז"ל (באות ב' - ג'):

והנני להזכירו דבר בעתו כי שמעתי **שנפרץ מאוד באיזה עיירות אשר אינם אופים מצות כל בעל הבית לעצמו**, רק אחד אופה למכור, ורע עלי המעשה מאוד, האחד כי **אם הבעל הבית אופה משגיח על המצות**, וכל אחד חרד על המצוה ורואה שיהי על צד היותר טוב. ודיני אפיית מצות רבו כמו רבו, לא כן אם אחד אופה כדי להרויח כל מגמתו למעט בהוצאות ולא ישגיח כל כך על המצוה, השנית **מי זוטר מה שאמרו במדרש בשכר שטוחין ולשין את המצות**, ואם כי בטחינה הדבר קשה, על כל פנים בעיקר מצוות שימור דלישה, **למה נמעט במצוה חביבה מאוד פעם אחת בשנה ויקנה מצוה מן השוק כחוטף מצוה מן השוק**. על כן אם יוכל לבטל מנהג הרע הזה לגמרי מה טוב, אך גם אם אי אפשר, על כל פנים ידרוש ברבים כי איש אשר יראת ד' נגע בלבו, ילך בדרך שדרכו אבותינו **וכל איש יאפה מצות לעצמו**, וישמח במצוה הבאה לידו, ובטח זכות זה יעמוד להם ביום הכסא, כמבואר בזוה"ק כי **עיקר הדין בראש השנה למאן דלא שקיל מיכלא דאסוותא**, והי' בזה שלום, עכ"ד.

חכם מה הוא אומר - רשע מה הוא אומר קה

וכן בבית חרושת הידוע למצות מכונה... שעוררו המשגיחים על שמששים את הבצק זמן ארוך מאוד, ובעלי בית החרושת הנ"ל איימו על המשגיחים שיהרגו אותם רח"ל, וגרשו אותם משם בבזיון רב.

וכדי לינצל מכל אלו המכשולות ודומיהם, צריך האדם להתפלל הרבה ע"ז, וזהו **דברים הרבה**, שיתפלל הרבה שהקב"ה יעזור לו שיזכה להנצל מחשש איסור חמץ.

- כט -

ובזה יש לפרש מה שכתוב בהגדה קודם מה נשתנה, **וכאן הבן שואל מה נשתנה הלילה הזה וכי**, שבכל הלילות אנו אוכלים **חמץ ומצה**, הלילה הזה כולו מצה. דאנו מתאוננים על זה שאפשר שבשאר הלילות עד עתה נכשלנו ח"ו באיסור חמץ אף בתוך המצה, וזהו **חמץ ומצה**, ע"כ מבקשים ומתחננים להשי"ת שזוכה הלילה הזה כולו מצה, שיעזור לנו השי"ת לאכול מצה שמורה ומהודרת בכל ההידורים, ודו"ק.

- כא -

חכם מה הוא אומר - רשע מה הוא אומר

חכם מה הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה"א אתכם, ואף אתה אמר לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר, ואף אתה הקהה את שניו ואמר לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל.

- א -

המפורשים מדייקים מהו השינוי והחילוק בין שאלת החכם לשאלת הרשע.

ואפשר לומר בהקדם דברי הרבי ר' ברוך ממעזיבוז זי"ע שאמר, **חכם מה הוא אומר**, דמתוך דיבורי האדם אפשר להכיר את מהותו. **חכם מה הוא**, מה שהוא - זהו **אומר**. וכן הרשע מה שהוא - זהו **אומר**, עכדה"ק.

וידוע העובדא מהבעל שם טוב הק' זי"ע שאמר פעם על בעל עגלה אחד שעבר עבירה פלונית רח"ל באותו יום, ואמר לתלמידיו שיראו שבאותו היום ידבר הבע"ג אודות עבירה ההיא שהוא נכשל בה, וכך הוה. והיינו כנ"ל, דחכם מה הוא אומר, דמדיבוריו של האדם אפשר להכיר מה טיבו ומהותו.

- ב -

ועתה נבאר החילוק בין החכם להרשע, דהנה ארז"ל (אבות פרק ג') איזהו חכם הלומד מכל אדם, דהחכם רוצה תמיד ללמוד ולהבין ואף שעדיין לא נודע לו מהות וטעם המצוה, מ"מ מקיימה מקודם כראוי וכמו שרואה אצל אביו, ורק אח"כ שואל ומבקש לדעת טעם הדבר, ושואל מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה"א אתכם. אבל הרשע **אומר** תיכף ומיד בלי שום שאלות, מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו, וכמו שכתב בספר חוקת הפסח דאצל החכם והתם כתיב ישאלך, ואצל הרשע כתיב יאמרו. ומבאר כי החכם והתם שואלים, הם באמת רוצים לדעת ענין הפסח לכן שואלים את אביהם ומחכים לתשובה, וע"כ יש להשיב להם כראוי. אבל הרשע אינו שואל, אין לו כל ענין וחפץ לדעת, הוא "**אומר**" את שלו, מבקר ולועג בכל הקדוש, ולכן אין להשיב לו, זת"ד.

- ג -

וע"כ כשהרשע שומע שיש חומרות הרבה בפסח, הוא בכלל אינו שואל מה מהותם וטיבם ועל שם מה הם באים, אלא הוא אומר **מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו**, שאינו מעוניין כלל אפילו לשמוע סיבת החומרות האלו, וע"כ, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר, כי אינו רוצה בכלל לשמוע ולהבין טעמי הדברים, וזהו החילוק בין בן החכם לבן הרשע. וע"כ אפשר לבאר רק לבן החכם **כהלכות הפסח**,

דכיון שרוצה לשמוע טעמי הדברים, אפשר להבינו ולהסביר לו הלכות הפסח, משא"כ הרשע שאינו מעוניין כלל לשמוע מה שאומרים לו, כי הוא כבר "אמר" את שלו, לא שייך לומר לו כהלכות הפסח, וע"כ לא נאמר אצל הרשע ואף אתה אמר לו כהלכות הפסח.

- כב -

רשע מה הוא אומר

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר, ואף אתה הקהה את שניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל.

- א -

הנה טעמא מיבעיא מה שמאריכים בדיבור עם הרשע, ומדברים אתנו בכלל, הלא רשע הוא?

גם צ"ב מה שאומרים ההגדה על כוס ב' מהא לחמא עניא עד גאל ישראל, וטעמא מיבעיא מדוע דוקא עד גאל ישראל?

ונקדים מה דאיתא בכתבי האריז"ל שדי כוסות הם נגד די' הבנים, ולפי זה יוצא שכוס שני הוא נגד בן הרשע.

- ב -

ויש לבאר הענין, דכיון שהרשע בא וטוען עמנו, סימן הוא שיש בו עדיין מקצת דמקצת ניצוץ יהודי בתוך פנימיותו, דאי לאו הכי לא הי' בא ושואל שאלות, ומכיון שיש בו ניצוץ קדוש בפנימיות נפשו, צריכים לעורר את זה בתוכו כדי שיתברר הטוב מן הרע.

והנה עיקר הגאולה העתידה לבוא ב"ב תלוי בזה שיבורר הטוב מהרע, כדאיתא בספר אזור אליהו (פרשת נצבים) בשם הבעש"ט הקדוש זי"ע על מה שאמרו רז"ל (סנהדרין צ"ח ע"א) אין בן דוד בא עד שיהיה הדור כולו זכאי או כולו חייב, הכוונה שלא יהיה עירוב טוב ורע, רק מי שיהיה זכאי יהיה

כולו זכאי, ומי שיהיה חייב יהיה כולו חייב, ומפני כך תהיה הגאולה, שבשביל צדיק אחד נמי יכולה להיות הגאולה, אם יהיה הצדיק כולו טוב, עכתודה"ק.

וכן כתב הגאון אבד"ק אונגוואר, בעמח"ס אמרי א"ש זצ"ל (תלמיד החת"ס זי"ע) לפרש הגמרא (חגיגה דף י"ד ע"א) כי אתא רב דימי אמר שמונה עשרה קללות קילל ישעיה את ישראל ולא נתקררה דעתו עד שאמר להם המקרא הזה (ישעיה ס"ו) "ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד". ותמוה מאוד, איך שייד לומר שישעיה הנביא לא נתקררה דעתו עד שקיללם קללה נמרצת כזו, שירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד?

ומבאר עפ"י הנ"ל דעיקר עיכוב הגאולה הוא רק מכח זה שאין מבררים חלק הטוב מהרע, וכשיהי' הבירור הזה יהי' הגאולה. והנה בזמנינו אלה כשיושב רשע א' בין צדיקים, מתבייש לעשות מעשי רשע, ועושה ג"כ כמעשיהם מחמת הבושה, וכן להיפך, כשהצדיק בא בין הרשעים הוא מתבייש להתנהג באופן שונה מהם, וע"י בושה זו יש עירוב רע בטוב וטוב ברע, דהצדיק יש בו לפעמים חלק הרע ע"י שיושב בין הרשעים, ולהיפך ברשע, שיש בו ג"כ חלק הטוב מחמת הבושה. וע"כ נתקררה דעתו של ישעיה הנביא ע"י שאמר ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד, דכיון שלא יתבייש א' מחבירו, ממילא יהא בירור הטוב והרע, ואז נזכה לגאולה, ע"כ תו"ד.

- ג -

וע"כ מדברים להרשע בליל זה, כי רוצים לעורר בו את הניצוץ הקדוש שעדיין נמצא בקרבו, וע"י יתברר הטוב מהרע ויתעורר למעלה גאולת ישראל, וע"כ אומרים ההגדה על כוס שני דייקא, שהוא נגד הבן הרשע כמ"ש האריז"ל הנ"ל, ואומרים מהא לחמא עניא עד גאל ישראל, כי בזה שמדברים עם הרשע עושים פעולה לגאולת ישראל, דעיקר הגאולה תלוי בבירור הטוב מהרע.

- כג -

**רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם לכם ולא לו,
ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר**

נראה לרמז דהרשע אומר למה אתם אומרים לי מוסר, די שאתם תהיו יהודים עובדי השם, מה אתם רוצים ממני, ממילא כפר בעיקר דהתורה אמרה הוכח תוכיח את עמיתך, והוא עיקר גדול בתורה.

ועפ"יז אפ"ל הלשון פה סת, העיקר של הפה הוא שיהי סת לאחרים, ויקרב אף אותם שהם בבחינת אחרים ויוכיח אותם ללכת בדרכי ה'.

- כד -

תם מה הוא אומר

תם מה הוא אומר מה זאת

- א -

אפשר לפרש פיסקא זו עפ"ימ שכתב רש"י ז"ל (דברים י"ח, י"ג) על פסוק תמים תהי עם ה' אלקיך, **התהלך עמו בתמימות ומצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות ואז תהי עמו ולחלקו, ע"כ.**

וזוהו שאמר המגיד, **תם** - מי שמהלך בתמימות עם הקב"ה, **"מה הוא" אומר**, הוא אומר על הכל **מה הוא**, פי שאינו כלום, וגם אומר **מה זאת**, בלשון תימה, שבאמת אינו כלום כנ"ל, כי יודע ומאמין שהכל הוא מהשי"ת, שהוא מסבב כל הסיבות ומהוה כל הוויות.

- ב -

ואפשר לרמז עוד, **דידוע שהוא רומז להקב"ה, שהוא היינו נסתר**, כמו שכתב השיטה מקובצת בבבא מציעא (דף ה') על הא דילפינן מודה במקצת חייב שבועה מפסוק אשר יאמר כי הוא זה, וכתב לרמז, **דהוא לשון נסתר**, וזה לשון נגלה ונוכח (שאומר על איזה דבר שרואה זה הוא), עיי"ש.

וזוהו תם מה הוא אומר, שהתם אומר על הכל שהוא מכח השגחה הפרטית, שהקב"ה שנקרא הוא סיבב דבר זה.

- כה -

ושאינו יודע לשאול

ושאינו יודע לשאול את פתח לו שנאמר (בא יג, ח) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים

- א -

אפשר לומר, אשר שאינו יודע לשאול קאי (גם) על כאו"א מבני ישראל, שאינם יודעים מה ואיך לשאול ולבקש מאת השי"ת. כי הרבה פעמים האדם מבקש על דבר שנראה לו שהוא טוב, ובאמת דבר זה אינו לטובתו. וכן לאידך, לפעמים חסר להאדם משהו, והוא בעצמו אינו מרגיש כלל שדבר זה חסר לו. אמנם השי"ת יודע מה שטוב לו להאדם וכו'.

והנה ידוע, אשר "את" רומז לשכינה הק'. וזוהו שאמר ושאינו יודע לשאול את פתח לו, פירוש, אשר עם בני ישראל (שהם בבחינת בן שאינו יודע לשאול) אומרים להשי"ת: אין אנו יודעים איך ומה לשאול. ולכן אנו מבקשים מאתו ית': את פתח לו, היינו שהוא ית' יפתח את מוחנו ולבנו, שנדע מה ואיך לבקש מאתו ית', ואזי בטח יהיו בקשתינו מאת השי"ת בדברים שהם לטובתנו, כי הוא ית' יודע מה שטוב לנו ומאתו לא תצא הרעות.

- ב -

וממשיך: שנאמר והגדת לבנך. הנה "בנך" הם בני ישראל, כמ"ש (בקשר לציאת-מצרים) בני בכורי ישראל, וכתוב בנים אתם להי אלקיכם, והשי"ת הוא אבינו שבשמים. "והגדת" הוא לשון הגדה והמשכה.

וזהו שאנו מבקשים מאת השי"ת והגדת לבנך, פירוש, שהוא ית' יגיד וימשיך לבניו עם בני ישראל את כל מה שהם צריכים, הן מה שהם יודעים שחסר להם והם מבקשים על זה, והן מה שבנ"י אינם יודעים שהם צריכים לזה, אבל השי"ת הרי הוא יודע, ולכן "את פתח לו", שהוא ית' ימשיך לבנ"י כל מה שטוב עבורם.

- ג -

וממשיך (והגדת לבנך ביום ההוא) לאמר בעבור זה עשה ה' לי, פירוש, אשר בני ישראל אומרים אל השי"ת, שמגיע להם המשכת הברכות וכו' ("עשה ה' לי"), כי כך הבטיח לנו השי"ת בתורתו, אשר "אם בחוקותי תלכו", אז "ונתתי גשמיכם בעתם", שיתן לנו השי"ת את הגשמיות ("גשמיכם") בעתו ובזמנו. וזהו "בעבור זה", מראה באצבעו ואומר זה, כאדם האומר: **אבא כך כתבת בתורתך**.

(ד) דרכו של הרה"ק מהר"ש מבעלז זי"ע הי', לומר בכל ראש השנה לפני תקיעת שופר דברי תורה ומוסר בהתלהבות עצומה. פעם אחת התחיל הרב מבעלז לספר לפני תקיעת שופר על הנסים של יציאת מצרים, ואמר אותם הפסוקים שכתוב בהם שה' שלח את משה להוציא את ישראל ממצרים, ופרעה שאל "מי ומי ההולכים", ומשה רבינו השיב לו: "בנערינו ובזקינינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאננו ובבקרינו", עד כי קרא פרעה אל משה ויאמר "לכו עבדו את ה' רק צאנכם ובקרכם יוצג גם טפכם ילך עמכם", ומשה השיב לו "וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה כי ממנו נקח לעבוד את ה' אלקינו", ומיד אחרי זה אמר הרב את הברכה "לשמוע קול שופר", ותקע בשופר והתפלל מוסף כדרכו בקודש. ויהי הדבר לפלא בעיני כל החסידים, ושום איש לא הבין מה ענין פסוקים אלו בראש השנה קודם תקיעת שופר, אך בכל זאת החרישו, ולא הרהיבו בנפשם לשאול את פי קדשו לפשר הדבר.

וחסיד אחד בשם ר' אלימלך מטלוסט ז"ל הי' נוהג מדי שנה בשנה לנסוע לראש השנה לבעלז. ואחרי כן להרב הקדוש ר' מאיר מפרעמישלאן ז"ל. גם באותה שנה עשה כן. מיד אחרי ראש השנה נסע מבעלז לפרעמישלאן. ויהי כאשר דרך על מפתן חדר הצדיק ר' מאיר מפרעמישלאן. אמר לו הצדיק.

- אלימלך! אמור לפני את דברי התורה שהגיד הרב מבעלז השתא לפני התקיעות.

סיפר לו החסיד, כי הרב מבעלז קרא פסוקי הויכוח של משה רבינו עם פרעה בענין היציאה ממצרים, וכי כל האנשים ששמעו דברות קדשו השתוממו, "מה ענין שמיטה אצל הר סיני".

התחיל הצדיק ר' מאיר לשבח את התורה של הרב מבעלז, שבחכמה עמוקה בקע את כל הרקיעים, והסיר גזירות חמורות מישראל, בהראותו

ובפרט בעמדנו בחג הפסח, שאז מדקדקים בניי בחומרות רבות, יותר על מה שהם חייבים מצד הדין, וגם יותר ממה

בדבריו הקדושים לפני השי"ת, "אבא! בתורתך הקדושה כתוב שבל תשלוט בישראל כל רעה". בראות הצדיק כי ר' אלימלך אינו מבין כלל מה הוא סה, הוסיף לאמר לו.

- אני אפרש לך כוונת הרב מבעלז. דע, כי בשנה זו הי' בראש השנה קטרוג גדול למעלה על ישראל, והיתה גזירה לא טובה, רחמנא ליצלן, על ילדי ישראל הקטנים, אבל הרב מבעלז התעצם בטענה כי הם יגדלו ויעבדו את ה'; וחפצו אחרי כן לגזור כלי' על בהמותיהם של ישראל, וגם לזה לא הסכים הרב מבעלז, "כי ממנו נקח לעבוד את ה'", וכך המתיק הרב מבעלז הדינים באמירת הפסוקים בדרך וויכוח בין פרעה הרשע, השטן, ובין משה רבינו, צדיק הדור, עד שהעביר את רוע הגזירה גם מבהמות ישראל. ודע - הוסיף הרב מפרעמישלאן - הואיל והרב מבעלז לא כלל גם את העופות בדבריו הקדושים, תהי' בשנה זו מגיפה בעופות, שמעליהם, מעל העופות, לא נתבטלה הגזירה.

וכן הי', באותה שנה נתפשטה מחלה מתדבקת בין העופות, ובשום אדם ובהמה לא נגעה.

ועיין בספר חקל יצחק (פרשת יתרו) שכתב וז"ל: "שמעתי מה שהיה אצל הרה"ק מהר"ם שצלה"ה מפרימישלאן שאמר בשולחנו תורה לפרש איזה פסוק באופן להמשיך ישועות וברכות לישראל... והיה שם מהמסובין ת"ח אחד והיה קשה לו למה צריך הרה"ק הנ"ל לדחוק כ"כ בפירושי הפסוק, מוטב לו להניח הפסוק כפשוטו, והוא יברך את ישראל בישועות וברכות כרצונו, ואזי הרגיש הרה"ק בזה וענהו, איתא ביורה דעה (סימן ר"מ סעיף א') ראה אביו שאינו נוהג כשורה לא יאמר לו עברת על דברי תורה אלא יאמר **אבא כך כתוב בתורה** והוא יבין, עיי"ש. וא"כ כיון שהבורא ית"ש הוא אבינו מלכנו לא נכון לומר לו כלום, רק צריכים לפרש הברכות בתוך הפסוק שבתורה, ואחר כך לומר "**אבא כך כתוב בתורה**", עכ"ד.

וראה בספה"ק תפארת שלמה (פרשת מצורע) שכתב וז"ל: וכמו שידענו זה מצדיקי הדור שלפנינו שעיי' תורתם המשיכו השפעות טובות ורפואה בעוה"ז, וכן הדיבור יקר של הצדיק בד"ת מרפא מיד והשי"ת שולח דברי תורה בפיו לרפאות תעלה לכל הצריך לו, כנודע זה המעשה מהרב הקדוש איש היהודי זלה"ה מפרשיסחא שהיה בעירו בית כזה אשר לא טהור ופעם גברה עליהם המחלה מאוד ר"ל, ויבואו ויצעקו אליו, אז נפל ד"ת בפיו ברמזים וגימטריאות, ואחר תומו ד"ת הלזה שאל אם הגימטריאות עולים בחשבונם, אז נתרפאו והי כן. וזהו שאמר הכתוב (תהלים קי"ז, כ') ישלח דברו וירפאם, ישלח דברו, להצדיק, וירפאם", עכ"ל"ק.

ובמקום אחר (פרשת האזינו) מבאר התפארת שלמה ענין הנ"ל, עפי"ד הנועם אלימלך שכתב על מה שאנו רואים שהצדיקים המה מרפאי חולים וכדומה. ומתריך כי עיי' לימודם בתורה ומחדשים חידושי אורייתא המה בוראים דברים חדשים, לכן אף שנגזר על האדם חי'ו איזו גזירה, המה בתורתם ועבודתם מביאים האדם הזה בעולם החדש והוא כאיש אחר, כי על אותו העולם לא נגזר כלל גזירה זו וממילא נתרפא החולה, עיי"ש.

שמוטל עלינו לעשות לפנינו משורת הדין. ועל כגון דא יש להמליץ מה שדרשו רז"ל (ברכות דף כ' ע"ב): אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, כתוב בתורתך (עקב י, יז) אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד, והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב (נשא ו, כו) ישא ה' פניו אליך. אמר להם, **וכי לא אשא פנים לישראל**, שכתבתי להם בתורה (עקב ה, י) ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך, **והם מדקדקים על עצמם** עד כזית ועד כביצה.

- ד -

או יאמר **את פתח לו**, ד"את" קאי על האדם שהוא בבחינת ביטול ותש כחו כנקבה", ולכן הוא בבחינת **שאינו יודע לשאול**. וע"ד המובא בס' גנזי ישראל בשם הרה"ק ר' ישראל מטשורטקוב בפירוש "שאינו יודע לשאול", כלומר, **כי אינו יודע באיזה זכות יבקש מאת ה'** (עכ"ל). ולכן משליך הוא את כל יתבו על ה', ומבקש ומתחנן לפניו שיהי **פתח לו**, שהיא ית' יפתח לו כו'.

ותפילתו ובקשתו של ה"אינו יודע לשאול" אל השי"ת היא רק תפילה ובקשה כללית, בלי פרטים, כאדם שצועק ומתחנן להשי"ת ואומר לו: **הייליגער באשעפער העלף מיר**. כי הן אמנם יודע הוא שחסר לו, אמנם חסר לו כל כך, עד שאינו יודע על מה לשאול ולבקש תחילה, כי מחמת ה"עבודה קשה" דשיעבוד הגלות וטרדות הפרנסה, עי"ז בא ל"קוצר רוח", וכפירוש רש"י (בא ו, ט): כל מי שהוא מיצר, רוחו ונשימתו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו. ולכן מבקש הוא שהשי"ת יפתח לו.

ה) ע"ד דרשת רז"ל בפירוש הכתוב (ואתחנן ה, כד) ואת תדבר אלינו גוי - התשתם את כוחי כנקבה (פרש"י עה"פ).

ו) וכמו שהי' בגלות ושיעבוד מצרים, דאעפ"י שלא הי' בידם מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר ואת ערום ועריה (מכילתא, הובא בפרש"י בא יב, ו), אעפ"כ, כשצעקו בניי אל השי"ת, תיכף שמע להם השי"ת ויצא להצילם, כמו שכתוב (תבוא כו, ז) "יוצעק אל ה' אלקי אבותינו וישמע ה' את קולנו וגוי", וכן כתיב (שמות ב, כג) "ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים וגוי", וכמו שהאריך בזה בעל ההגדה.

- ה -

והנה אע"פ שהוא בטל ומבוטל בעיני עצמו ואינו יודע לשאול, מפני שאינו יודע באיזה זכות יבקש מאת השי"ת, אעפ"כ עושה הוא עד כמה שידו יד כהה מגעת, ועי"ז את פתח לו, שהשי"ת פותח לו ומקבל את תפילתו ובקשתו וממלא אותה. וכדרשת רז"ל "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם."

ואדרבא, דוקא מפני זה שהוא בטל בעינו עצמו, והוא דכא ושפל רוח, לכן דוקא מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח (ישעי' נו, טו), כי דוקא מחמת ביטולו, דוקא משום זה הוא כלי לקבל את ברכותיו של הקב"ה.

- ו -

עוד אפ"ל, ושאינו יודע לשאול, שמפחד לשאול מטעם החז"ל (ברכות דף נ"ד) שנענש על זה, דאמר ר' יצחק המעיין בתפלתו מזכירין עונותיו, ופירש"י ז"ל, המעיין בתפלתו, אומר בלבו שיעשה בקשתו לפי שהתפלל בכונה עי"ז מזכירין

(ז) ועי"ד המסופר במדרש שהשי"ר (פ"א פס' א' אות ד'). וכעין זה בקה"ר פ"א, א. - הבא בחצ"ר הוא מקה"ר (שם), וז"ל: רבי חנינא [בן דוסא] . . פעם אחת ראה אנשי עירו מעלים עולות ושלמים, אמר, כולם מעלים שלמים לירושלים ואני איני מעלה כלום! מה אעשה? מיד יצא למדברה של עירו בחורבה של עירו, ומצא שם אבן אחת, יצא וסידקה וסיתתה [ומירקה] וכרכמה (צייר בה ציורים בצבע הכרכום), אמר, הרי עלי להעלותה לירושלים (לנדבה לבדק הבית). ביקש לשכור לו פועלים, אמר להם, מעלים לי אתם את האבן הזאת לירושלים? אמרו לו, תן לנו שכרנו מאה זהובים ואנו מעלים לך את אבןך לירושלים. אמר להם, וכי מנין לי מאה זהובים או חמישים לתת לכם. [ביקש ליתן להם] ולא מצא [בידו דבר] לשעה. מיד הלכו להם. מיד זימן לו הקב"ה חמשה מלאכים בדמות בני אדם, [אמר להם, אתם מעלין לי אבן זו], אמרו לו, רבי, תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלים אבןך לירושלים, ובלבד שתתן ירך [ואצבעך] עמנו, ונתן ידו עמהם ונמצאו עומדין לירושלים. וביקש ליתן להם שכרם ולא מצאן. בא המעשה ללשכת הגזית, אמרו לו, דומה רבנו שמלאכי השרת העלו לך את האבן לירושלים. מיד נתן לחכמים אותו השכר שהשכיר עם המלאכים, עכ"ל.

(ח) שהשי"ר פ"ה, ג. פסיקתא פס' החודש (פטי"ו, ו). תנחומא באבער תולדות יח. זהר פ' אמור (דף צ"ה ע"א). זהר חדש פ' נח (דף כ"ג ע"ד).

עונותיו, שעל ידו מפשפשין למעלה מעשיו לומר בוטח בה בזכותיו נראה מן הן, עכ"ל רש"י ז"ל.

ודודי הגה"צ רבי מרדכי ראטשטיין מביא ע"ז בספרו תורת חסד עה"ת, וז"ל: הרי לפניך שע"י שהוא חושב שהתפלל בכונה מזכירין ומפשפשין זכיותיו לראות מה הנה. אוי ואבוי על זה האדם שחושב כן להתפאר בלבו על תפלתו בכונה ועי"ז מפשפשין בזכיותיו מה הנה, על כן צריך אדם להתבונן בשפלות ערכו תמיד לומר מה אני מה חיי לעמוד להתפלל לפני אדון גדול ונורא ית"ש ולא לחנם תקנו הקדמונים נוסח אחר התפלה לומר ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהי', כדי שלא יבא בלבו שום התפארות, אדרבא רק שפלות ועונה ע"י תפלתו, כי מי יוכל להתפאר שיצא ידי חובתו בתפלתו נגד מלך מלכי המלכים הקב"ה, ע"כ יסמר בשר אדם תמיד איך שהבורא הוא מלא כל הארץ כבודו וישמח בלבו שזכה קצת לעבוד מלך גדול ונורא כזה אך לא שיבא בלבו גאווה ח"ו וחלילה ויחשוב תמיד שלא עבד עוד את הבורא בשלימות כל ימיו כמו שכתב בס' הקדוש תולדות אהרן (פ' שמות) על פסוק והנה הנער בוכה היינו שאוחז תמיד א"ע בבחינת נער ולא כזקן מלא חכמה רק שעדיין חסר תבונה ולא עבד הבורא ית"ש בשלימות ולא תיקן מה שפגם ולכך הוא בוכה תמיד לתקן מה שפגם כי מי שמדמה בעצמו שבא לשלימות בודאי אין לו לב נשבר ועל מה יבכה ולכך ותאמר מילדי העברים זה, ומפרש בזה"ק ולא מקשי קדל ולכך ותחמול עליו לפתוח לו שערי חכמה והשפעה הולכות על ידו כי מי שהוא עניו הולכת השפעה על ידו לכל העולם עכ"ד הקדושים. וכאשר פירש בס' הקדוש דגל מחנה אפרים על הפסוק שבשפלנו זכר לנו וז"ל שבשפלנו זכר לנו היינו כשאדם הוא בבחינת שפלו לגבי הקב"ה אז הוא זוכה להשראת השכינה עליו כמ"ש אשכון את דכא ושפל רוח ונעשה בזה בחינת זכר שמשפיע שפע וחיים לכל העולמות וכל השפע הוא על ידו עכ"ד הקדושים ובודאי יכול אדם מי שיש לו שכל לחשוב שפלות ערכו היאך הוא מתנהג במאכלו ובשינה כדת וכראוי למה שחושב שהקב"ה רואה

במעשיו תמיד והוא לא ידע להתנהג ואוכל ושותה כמצות אנשים מלומדה בלי צניעות כראוי לעשות ואם יעלה בלב אדם מחשבה כזו בודאי לבו נשבר בקרבו לקנות הצניעות והשפלות וכן יעזרה האב הרחמן לבא למדת הענוה כן יעזרנו האב הרחמן לזכות לזה המעלה, אמן. (וכבר הזכרתי מזה בספרי שערי פרנסה טובה). ע"כ לשון דודי בספרו תורת חסד הנ"ל.

אבל בפסח אנו במדריגה של פה סח, שאנו יכולים לדבר ולשאול, שואלים ודורשים.

- ז -

עוד אפשר לפרש: "ושאינו יודע לשאול את פתח לו". אנו מבקשים מהשי"ת: אין אנו יודעים האיך לבקש, לכן "את" - אתה, השי"ת, פתח לנו הפה שנוכל לבקש כראוי.

וכעין זה יש לפרש, דהיודע בעצמו שאינו יודע לשאול, היינו שאינו ראוי לכך, אז "את" - השי"ת פותח לו פתח, כעין הפותח שער לדופקי בתשובה.

- ח -

עוד אפ"ל, ושאינו יודע לשאול, בהקדם הפסוק (דברים יח, יג) תמים תהי עם ה' אלוקיך, ופירש רש"י ז"ל, התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות ואז תהי עמו ולחלקו, ופי' השפתי חכמים וז"ל: ויתפרש הכתוב תמים תהי ואל תבקש לדעת את העתידות ואז תהי עם ה' אלוקיך כי ה' יושיעך בכל דרכיך, ע"כ.

ולפי שהולך בתמימות עם השי"ת, מקבל הכל בתמימות ואינו מבקש כלום, ואין לו שום קושיות על השי"ת, כי יודע שכל מה שהשם עושה הוא אך ורק לטובתו כי מאתו לא תצא הרעות.

ממילא אינו יכול לבקש כלום, וע"כ אומר בעל ההגדה "את פתח לו", את רומז להשכינה, שהשכינה אומרת לו פתח

לו שבפסח הוא זמן של פה סח שצריך לתבוע, ויכול אז לפעול הכל אצל הקב"ה.

שואלין ודורשין^ט, דבר זה מתחיל כבר שלשים יום לפני החג, כי אז כבר מתחילין ללמוד וכו', כמבואר בחז"ל (פסחים ו:). שואלין ודורשין בהלכות החג שלושים יום קודם החג, ועיקר עבודתינו הוא להתפלל על הגאולה שלימה, וזהו הפירוש **ודורשין** בהלכות החג, שידרוש שנוכל לקיים ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים בב"א.

- כו -

ושאינו יודע לשאול את פתח לו

הנה כבר עמדו על זה שאומר "את" בלשון נקיבה, וגם מדוע נאמר לשון זה דוקא בבן הרביעי, שאינו יודע לשאול.

ואפשר לומר בהקדם מ"ש בהגדת בעל תיקון שבת בשם חכם קדמון, לפרש מ"ש את פתח לו, דהנה בדרך הכלל הגבר מדבר בלשון קצרה, **והנשים דברניות הן**, ואמנם הקיצור הוא משובח כדאמרו חז"ל (פסחים דף ג' ע"א) **לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה**. אך לגבי סיפור יציאת מצרים ש"כל המרבה הרי זה משובח", יש לתפוס לשון נקיבה

ט) כמבואר בסה"ק תולדות י"י (דף קפ"א ע"א), וז"ל: **ידע האדם שאין התפילה לצורך עצמו, כי אם צורך גבוה, לתועלת השכינה**, וכמו שכתב האר"י דאם מכוין לתועלת עצמו, השכינה מקוננת עליו (איכה א') נתנני ה' בידי לא אוכל קום, **ואם מכוין לתועלת השכינה מיד נענה**, כמו שכתוב בתיקונים (תיקון י"ח דף נ"ה ע"א) **אם שכינתא תמן מיד פתחין לי**. . . וגם מבוקש האדם נכלל בבינה, שהיא אם כל חי, וכל הנשמות הוא חלק השכינה, וגם הוא נענה, **אבל אם מכוין לשכינה כדי שיהי הוא נענה גם כן, נעשה מסך מבדיל, עכ"ל**.

וכמבואר בס' צפנת פענח (דף נ' ע"ג) ועד"ז בס' תולדות י"י בשם הבעש"ט ז"ל, וז"ל: **כי צדיקיא אינון שלוחי דמטרוניתא, שעל ידי הצער וחסרונו יודע חסרון השכינה להתפלל שימולא שם החסרון**. . . כי תפילה הוא צורך גבוה, שידע האדם מחסרונו שהוא נמשך מחסרון של מעלה, **ויתפלל שימולא החסרון שם למעלה בשכינה**. . . ממילא ימולא החסרון שלו ג"כ, רק לא יכוין לתועלת עצמו רק לתועלת השכינה, עכ"ל.

ולדבר באריכות דברים בהרחבה ולהסביר לו את כל הפרטים, בפרט לגבי מי שאינו יודע לשאול.

והנה **את** רומז לשכינה כנודע. ולדרכינו י"ל הכוונה דעיקר עבודתנו הוא לקרב בני אדם הפשוטים להשכינה הקדושה. וז"ש **ושאינו יודע לשאול**, שאינו יודע כלום מענייני עבודת ה', "**את**" פתח לו, שאז תתנהג כנקיבה שמדברת הרבה, והכוונה שתדבר עם הבן שאינו יודע לשאול כדי לקרבו תחת כנפי השכינה הקדושה שנקראת "**את**", ונמצא דהפשט והדרש עולים בקנה אחד, וזהו פתח לו, שתדבר אתו בבחינת נקיבה.

- כז -

והגדת לבנך

והגדת לבנך "ביום ההוא" לאמר

- א -

והגדת לבנך "ביום ההוא" לאומר, שתלמד ותכין את בניך "ליום ההוא" - היינו לעלמא דאתי, שיצטרכו לתת דין וחשבון בבית דין של מעלה, והיינו "לאומר", שיוכלו לענות ביום הדין שעסקו בתורה.

- ב -

באופן אחר יש לומר, בהקדם המובא בספרים, שלאחר מאה ועשרים מכבדים את כל אחד לדרוש במתיבתא דרקיעא סכום שנים מסויים, ואם למד בעולם הזה יהיה לו מה לדרוש בעולם הבא.

- ג -

ובדרך אחר אפשר לומר, שלעתיד לבוא, בגן עדן, יאמר כל אחד שירות ותשבחות תמיד, כמובא על ר"א הקליר, מובא באותיות דרבי עקיבא: לא ברא הקב"ה עולמו אלא בשביל שירה וזמרה. לכן נחוץ מאוד לידבק בהקב"ה בשירות ותשבחות.

- כח -

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו
המקום לעבודתו

אפשר לפרש פסקא זו, על פי מה שכתב בספר רביד הזהב בשם רבו הרה"ק מראפשיץ זי"ע, לפרש מה שאומרים בנוסח הקידוש תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, דהנה לפעמים כשעולים בלב האדם הרהורי תשובה ורוצה לשוב אליו יתברך באמת, חושב בלבו הלא מלוכלך אני בעוונות וחטאים רבים, ואיך אוכל לבוא אל המלך בלבוש שק, ועל ידי זה יפול במכמורת היאוש ח"ו.

אמנם כשיתבונן במעשה יציאת מצרים, מורא לא יעלה על ראשו מעבירות שבידו, כי בני ישראל בהיותם בארץ מצרים היו גי"כ משוקעים במי"ט שערי טומאה, ואעפ"כ ברגע אחד הוציאים הקב"ה משם, ונתעלו אז מבירא עמיקתא לאיגרא רמא, ומאפילה לאור גדול, עד שזכו לעמוד במעמד הנבחר ולקבל את התורה, ומזה יתחזק האדם, שאפילו אחר שעבר ח"ו הרבה עבירות, אעפ"כ תיכף כשירצה לכנוס אל הקדושה ויעשה תשובה באמת, מיד יקבלו הקב"ה באהבה.

וזה תחלה למקראי קודש, שבתחלת התקרבות האדם אל הקדושה בא היצה"ר לדחותו בטענות שאינו ראוי לכך, מחמת עבירות שבידו, והעצה לזה הוא, זכר ליציאת מצרים, שיזכור ענין יצי"מ שהיו משוקעין בקליפות מצרים, וברגע אחד יצאו משם ונכנסו לסטרא דקדושה, ובזה יתחזק לבבו, זת"ד.

ובזה יל"פ מאמר המגיד מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, שהיו עובדי עבודה זרה והיו משוקעים במי"ט שערי טומאה, ועוד כטענת השר של מצרים מה נשתנו אלו מאלו, הללו עובדי עבודה זרה והללו וכו', אפילו הכי לבסוף, אחר יציאת מצרים, קרבנו המקום לעבודתו בקדושה ובטהרה

ואעפ"י שהיינו מלוכלכים בעוונות ובחטאים, אעפ"כ גאלנו
בחסדו יתברך שמו.

- כט -

ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה

ידוע הקושיא שלא הי' הגלות אלא שתי מאות ועשר שנים,
ואיך נתקיים הך קרא ועבדום וענו אותם. ואפ"ל בהקדם
דברי המכילתא פ' בא (פ"ג ס' א') ויהי בחצי הלילה, יוצרו
חלקו. וצ"ב הכוונה בזה.

ואפשר לומר דהנה בספר נזר הקודש פרשת ויחי (הובא
בערבי נחל בדרוש ג' לשבת הגדול) כתב לפרש מאמרם ז"ל
זכו אחישנה לא זכו בעתה, ולכאורה הם ב' הפכים בנושא
א', והול"ל או אחישנה או בעתה, ובפסוק אינו מבואר
ההבדל ביניהם, ומשמע שיהי' בעתה וגם אחישנה, ואיך
אפשר שיתקיימו שניהם כאחד.

עוד הקשה על מה שאמר הכתוב ויהי מקץ שלשים שנה
וארבע מאות שנים בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ד'
מארץ מצרים, והרי באמת לא היו במצרים ת"ל שנה.

והמפורשים תירצו דחשבון הזה נמנה מברית בין
הבתרים.

אולם בפרקי דר"א ובמדרש חזית מבואר בפירוש שיצאו
ישראל קודם כלות הזמן, לפי שדילג הקב"ה על הקץ בזכות
אבות, כדכתיב מדלג על ההרים, ודרשו ז"ל מדלג על
החשבונות, עיין שם. ולדבריהם יוקשה איך אמר הכתוב
ויהי מקץ ת"ל שנה בעצם היום הזה, שהרי באמת לא נשלם
חשבון ת"ל שנים, ע"כ קושייתו.

ותוכן תירוצו כי יש עת הגאולה המשומר ובא מששת ימי
בראשית, ולעולם אי אפשר להיות קץ הגאולה אם לא בהגיע
אותה העת הנשפע מכוכב ההוא, אשר מאיר בו הצירוף

ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה קכא

המורה על הגאולה, אלא שהקב"ה ברצונו מחליף את הזמנים ומעביר אותן הצירופים לצד אחר, ומאיר עתה צירוף הגאולה, ומסדר את הכוכבים ברקיע כרצונו. ולפי"ז אפשר שיתקיימו שניהם כאחד, שיהי הגאולה בעתה וגם אחישנה, שכאשר יהי רצון הבורי"ת להחיש הגאולה, יעתק ויקדים אותו העת והזמן המוכן לגאולה, ויקדימנה כפי רצונו.

ועל דרך זה הקדים השי"ת בגאולת מצרים אותו המזל, והכוכב, והצירוף, שהיי ראוי להיות בו הגאולה לסוף ת"ל שנה וקבע אותם לסוף רד"ו שנה, ואתי שפיר הכתוב ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה בעצם היום הזה וגו', שהיי זמן היציאה ממש בעצם היום של סוף ת"ל שנים, אלא שהקדימו השי"ת וקבעו לסוף רד"ו שנים, והבן, עכת"ד ז"ל.

אך קשה להבין דבר הנוה"ק שכתב דלקח הכוכב הזה, איך יכול להיות כן בעת שיש י"ב מזלות ויש סדר לזה, היאך יכול להיות שינוי הסדר כמו שמובא בברייתא דמזלות וז"ל:

א. שנים עשר מזלות ברא הקב"ה (מסורת הש"ס: ברכות ל"ב: ברייתא דשמואל הקטן פ"ה, אגדת בראשית פע"ב ובס' רזיאל. ועוד בענין י"ב מזלות [מס' סופרים פי"ט הי"ג] ב"ר פ"ק סימן ט', במדב"ר פי"ד סי' י"ז, אס"ר פי"ז סי"א, אותיות דר"ע אות ה' מדרש תדשא) והסדירן ברקיע הן וצבאותיהן וגדודיהן וחילותיהן ואלו הן (מ"ה: פד"א פ"ו, ילקוט פקודי רמז תס"ח, תנחומא ר"פ האזינו, ספר יצירה פ"ה מ"ב, ועיין רמב"ם פ"ג מיסה"ת ה"ו ופי"א מקה"ח הי"ט) טלה שור תאומים סרטן ארי בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים, אלו שנים עשר מזלות הסדורים ברקיע ומשמשין בשנים עשר חדשי השנה, שנים עשר מזלות אלו אורן מבהיק ביום ובלילה כל אחד ואחד במקום שהוא עומד ואינן נראין לעין ביום (מ"ה: ע"י ב"ר פ"ג סי' ו' ומדרש אלפא ביתות אות שו"ב) מפני כחה וגבורתה של גלגל חמה וכולם

(י) ראה כעיי"ז בזהר ח"א קי"ט, וח"ג רי"ב, ובאור החיים פ' בלק בד"ה אראנו, שרמזו לכוכב היוצא באמצע השמים לנס מופלא.

נראין בלילה חוץ מאותו מזל שהחמה יושבת עליו לפני החמה בשעת זריחתה מדת מזל אחד. כאיזצד ששה מהן מכוסין וששה מהן מגולין עלה כוכב מזה שקע כוכב מזה, עלה מזל כולו הוא וצבאיו גדודיו וחילותיו שקע מזל כולו הוא וצבאיו גדודיו וחילותיו.

ב. וזה הוא סדר עלייתן טלה ומאזנים בזמן שהטלה עלה מן המזרח מאזנים שקע במערב (עיי' ירושלמי ר"ה פ"ב ה"ד, ועיי' שה"ש זוטא רפ"א, פדר"כ ג. במדב"ר פ"ב סי' ח', ד"ר פ"ה סי' י"ב, תנחומא החדש בראשית סי' י"ג) עלה כוכב מטלה שקע כוכב ממאזנים עלה טלה כולו הוא וצבאיו וגדודיו וחילותיו שקע מאזנים כולו הוא וצבאיו גדודיו וחילותיו ובזמן שמאזנים עלה מן המזרח טלה שקע במערב. בזמן שהשור עלה מן המזרח עקרב שקע במערב עלה כוכב משור שקע כוכב מעקרב עלה שור כולו הוא וצבאיו גדודיו וחילותיו שקע עקרב כולו הוא וצבאיו גדודיו וחילותיו ובזמן שעקרב עלה מן המזרח שור שקע במערב. תאומים וקשת כך הן עולין וכך הן שוקעין וכך כל המזלות כולם עלה כוכב מן המזרח שקע כוכב שביעי במערב. כולם יוצאים במספר ונכנסים במספר הא איזצד (עיי' ש"ר פ"א סי' ג' ובפירש"י ריש שמות). עולין מן המזרח במספר ושוקעין במערב במספר, וכן הוא אומר (ישעי' מ) שאו מרום עיניכם וגוי' (עיי' ספרי ר"פ האזינו), ואין אחד מהן משנה את סדרו ואינו נכנס בתחומו של חברו. מזל המשמש בשעת הזרע אינו משמש בשעת הקציר והמשמש בשעת הקציר אינו משמש בשעת הזרע והמשמש בשעת ימות החורף אינו משמש בשעת ימות הקיץ והמשמש בימות הקיץ אינו משמש בימות החורף והמשמש בימות החום אינו משמש בימות הקור [והמשמש בימות הקור אינו משמש בימות החום].

ג. וזה הוא סדר תשמישין (ב"מ ק"ו ב' תוספתא תענית פ"א ה"ז ב"ר פל"ד סי' י"א [חופת אליהו רבה פ"ד סי' מ"ב, א"ן]) חצי מאזנים עקרב וחצי קשת אלו משמשין בימות הזרע ששים ואחד יום הן וצבאותיהן גדודיהן וחילותיהן. חצי קשת גדי וחצי דלי אלו משמשין בימת החורף ששים ואחד

ועבדים וענו אותם ארבע מאות שנה קכג

יום הן וצבאותיהן גדודיהן וחילותיהן ואע"פ שאין ראוי לדבר זכר לדבר הוא (ירמ' לו) והמלך ישב בבית החרף וגו'. חצי דלי דגים וחצי טלה אלו משמשין בימות הקור ששים ואחד יום הן וצבאותיהן גדודיהן וחילותיהן, חצי טלה שור וחצי תאומים אלו משמשין בימות הקציר ששים ואחד יום הן וצבאותיהן גדודיהן וחילותיהן, וכן הוא אומר (ויקרא כג) והבאתם את עומר הוי אומר אימתי זמן הבאת העומר בששה עשר בניסן, וכן הוא אומר (יהושע ג) והירדן מלא על כל גדותיו כל ימי קציר. חצי תאומים סרטן וחצי ארי אלו המשמשין בימות הקיץ ששים ואחד יום הן וצבאותיהן גדודיהן וחילותיהן. חצי ארי בתולה וחצי מאזנים אלו משמשין בימות החום ששים ואחד יום הן וצבאותיהן גדודיהן וחילותיהן. נמצאתה אומר משעת הזרע ועד שעת הקציר החמה מהלכת ששה מזלות מחצי טלה ועד חצי מאזנים שהם מאה ושמונים חלק (עי' רמב"ם פ"א מקה"ח ה"ז.) והחלק אחד משלשים במזל.

ד. וחכמים אומרים (ריש ברייתא דשמואל הקטן, ועי' ב"ב כ"ה א' ובס' רזיאל ובפרק ראיות יחזקאל) הרקיע עשוי כקובעת (פסחים צ"ד ב', אדר"נ נוסח ב' פמ"ג) [גלגל] קבוע והמזלות חוזרין וחכמי הגוים אומרים המזלות קבועין בו והגלגל חוזר תשובה השיבו חכמים על דבריהם עגלה בצפון ועקרב בדרום מעולם לא נראית עגלה בדרום ולא עקרב בצפון עגלה אינה זזה ממקומה אלא חוזרת כמין גלגל, חכמי הגוים אומרים מקום העגלה מוכיח שהמזלות קבועין והגלגל חוזר כמין טורטן. אמרו חכמי הגוים (עי' רש"י ברכות נח: ד"ה רישא ופסחים צ"ד: ד"ה עגלה ותד"ה מעולם. שעגלה היא משור).

ה. אילו שנים עשר מזלות ברא [המלך קב"ה] והסדירן ברקיע להודיע כחו לבאי העולם ולהודיע כח גבורותיו לקיים מה שנאמר (תהלים יט) השמים מספרים וגו' ואומר (שם ח) כי אראה שמך וגו' ואומר (ירמ' י) עשה ארץ וגו', ואומר (שם) לקול תתו וגו' ואומות העולם שהן משתחווים לשמש ולירח ולמזלות ולכל צבא השמים מה נאמר בהן (שם) נבער

וגוי הבל וגוי כדנה וגוי אבל ישראל אינו כן אלא עובדין הן ומשתחוין לאדון הכל בורא [שמים וארץ] שנאמר (שם) לא כאלה חלק יעקב וגוי (חסר) וגוי וכשם שהשמים והארץ מעשי ידיו של הקב"ה ושמו [ומעשיו] מעידין עליו שהוא מושל בעולמו (חסר) [כך הוא] משתבח על ידן שנאמר (תהלים פט) ויודו שמים וגוי מושל בגבורתו וגוי, עכ"ל.

ועל פי זה אפשר לומר דאז בליל גאולת מצרים היו המזלות הולכים בזריזות גדולה יותר.

ועוד אפ"ל דבשעת בריאת מעשה בראשית התנה הקב"ה שבזמן ההוא ילכו המזלות מהר, כמו שמפרש היערות דבש שבעתה אחישנה היינו בזמן אחד, אלא שהשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו יחיש אופני המערכה שיהי בחינת בעתה אף שיהא אחישנה, קודם הזמן. וכן היי במצרים שאף שהי זמן של ארבע מאות שנה מ"מ שידד הקב"ה את המערכות ונגאלו אחר ר"י שנים, שבאותו זמן שימש הגלגל שהי צריך לשמש בדי מאות שנה, וממילא היי נחשב כבעתו, ודו"ק.

ולפ"י מיושב מה דאיתא במכילתא שיוצרו חלקו, שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית בשעת היצירה שכשיגיע הזמן של הגאולה ישמשו במהירות הנצרך, ודו"ק.

- ל -

צא ולמד

- א -

נראה לרמזו שצריך בשעת האכילה ללמוד תורה, כמו דאיתא באבות שלשה שישבו ואין ביניהם דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים. והנה צ"א בגמטריא מאכ"ל, וזה "צא", בשעה שתאכל, אז "ולמד", תלמוד תורה.

- ב -

"צא" בגימטריא הויי אדנ"י, דאם תכוין בכל עת ובכל רגע שאתה הולך בשוק, ובפרט בעת אמירת השם הקדוש תכוון

השילוב של הוי' אדנ"י, אז תזכה ל"ולמד", ללמוד תורה לשמה, כדאיתא בספה"ק בן ביתי (תהלים קמ"א ח') וז"ל: "שמעתי מאמו"ר זלה"ה בשם מרן הבעש"ט הקדוש זלה"ה, שיחוד הוי"ה אדנ"י לא יוכל לפטור עצמו שום בר ישראל מלייחד, והוא אפילו פחות שבפחותי ערך שהוא רק מכונה בשם ישראל ויש לו נקודת דת יהודית, חיוב עליו לייחד ב' שמות אלו בשילוב יאהדונה"י, והוא אפילו שהולך בשוק יעלה על מחשבתו בכל עת ובכל שעה יחוד הקדוש הנ"ל, שהוא דייקא סוד "שויתי ה' לנגדי תמיד", ע"כ.

וכן איתא בספה"ק דגל מתנה אפרים פרשת וישב וז"ל: "קבלתי מן אא"ז ני"ע זללה"ה, כשמלכות כביכול בלא יחוד מזה נמשך כל הרעות וכל ההרהורים רעים לאדם ר"ל, וכשמאמין בזה ונופל עליו יראה ופחד בזוכרו זה, בזה גורם שנעשה יחוד יראה עם נורא, ואז יתפרדו כל פועלי או"י, ע"כ.

- ג -

ויש לומר הכוונה עוד באופן אחר קצת, דאם בשעת יציאתך בחוצות לרחובה של עיר תהרהר אודות שילוב ב' שמות הקדושים הנ"ל, שהם בגימ' צ"א, אז ולמד, תזכה ללמוד אח"כ.

- ד -

עוד יש לומר באופן אחר, דידוע מצדיקים שציוו לאנשי שלומם דבהליכתם בשווקים ורחובות יחזרו משניות ושאר עניני לימוד, ועי"ז מטהרים את האויר. וזהו צא, בעת שאתה הולך ברחוב, ולמד, תהרהר בדברי תורה. וזהו שהמשיך בעל ההגדה, מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו וכו', דמובא בספה"ק דכל אותן שנים שהיי יעקב אבינו ע"ה בבית לבן, אף שלא הי' אז בבית שם ועבר, מ"מ לא הפסיקה מחשבתו מלהרהר בדברי תורה אף בעת שעבד עבור לבן. וזהו שאמר צא ולמד, שאף בעת יציאתך לחוץ מביתך ג"כ תהרהר בלימוד, ותלמוד לעשות כן מיעקב אבינו שעשה כן בבית לבן, מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו,

שיעבוד עבורו ולא שילמוד, אמנם יעקב אבינו ע"ה לא הפסיק מחשבתו מלהרהר בדברי תורה אף בעת עבודתו, וכמובן. (ובד"ת לפרשת עקב הארכתי בזה בס"ד).

- לא -

ואומר לך בדמיך חיי

ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי

- א -

אפשר לפרש עפ"י המובא בספה"ק בשם הבעל שם טוב הקדוש זי"ע דכפרה המעולה ביותר עבור האדם שחטא הוא שיקבל על עצמו בזיונות, דארז"ל אזיל סומקא ואתי חיורא, ובזה נמתקים כל הדינים.

ויש להנעים הענין עפ"י מה שהביא בספה"ק אגרא דפרקא (אות כ"ד) בשם הרה"ק מוהר"ר יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע דכשנצרך האדם לפעול איזה ישועה שלא כדרך הטבע (כגון למשל מי שהוא בטבע עקר ואינו מוליד ורוצה להפקד בבנים) אז יעשה מצוה גדולה שלא כטבע, ועי"ז יפעול בישועה למעלה מן הטבע. (וכעין זה כתב בספה"ק באר מים חיים פרשת נשא, ד"ה יברכך, ובפרשת שלח ועוד, עיי"ש).

- ב -

והנה האדם מטבעו קשה לו לסבול בזיונות, כי בטבעו ומזגו רודף הוא אחרי הכבוד, ואף מי שאינו רודף אחר הכבוד מ"מ קשה לו לסבול בזיונות, כדמצינו בחז"ל פלוגתא בזה אי צערא דבזיונא עדיף או צערא דגופא עדיף, ואכמ"ל בזה.

ועי"כ עיי שמקבל האדם על עצמו בזיונות, זהו כפרה על עוונותיו, כיון שקשה לו הדבר מצד טבעו, ומכיון שעושה דבר שהוא נגד טבעו פועל אצל הקב"ה דבר שהוא למעלה מן הטבע, שיתכפר לו עונו. ועי"כ כתבו דהבזיונות שהאדם

מקבל על עצמו הוא הכפרה הגדולה ביותר על עוונותיו, ודו"ק.

- ג -

וזהו שאמר המגיד **ואומר לך בדמיך חיי**, פ"י ע"י **בדמיך**, שיהיו לך בזיונות מבני אדם, עי"ז **חיי**, תחיה ויכופרו לך כל עוונותיך.

- ד -

ובכפל הלשון **ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי** אפשר לפרש, דקאי גם על דורות הבאים אחריו, דגם הם יחיו בשכר מסירות נפשך לה' ולתורתו.

- לב -

ויוציאנו ה' ממצרים

ויוציאנו ה' ממצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף, ולא על ידי שליח אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, שנאמר ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה וגו' אני ולא מלאך.

הקשה הגאון מוה"ר יהושע לייב דיסקין זצ"ל מבריסק, דמה היה צורך לעבור בכל ארץ מצרים בעת מכת בכורות. ותירץ דהנה הגזירה היתה בחצות הלילה בדיוק נמרץ, אבל כידוע ארץ מצרים היא גדולה ובכל איזור שעת החצות זזה בכמה דקות, לכן עבר כביכול מאזור אחד לשני בכל ארץ מצרים, ובכל איזור נתקיים ה"חצות בדיוק", עכתו"ד.

ואפשר לתרץ קושייתו בפשטות, דהרי השי"ת הבטיח למשה רבינו ע"ה (שמות ו') שיאמר לישראל, והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבודתם וגו', שהשי"ת בעצמו יוציאם משם, ע"כ לא רצה הקב"ה לשלוח שליח שיוציאם משם, רק בכבודו ובעצמו, כדי לקיים הבטחתו בשלימות.

- לג -

ובמורא גדול זו גילוי שכינה

ובמורא גדול זו גילוי שכינה. אפ"ל דידוע דמצה מביא לקדושה גדולה, וכמו שהקשה בזוה"ק (בא מ.) כיון שהמצה מביאה האדם לידי קדושה גדולה א"כ למה אין אוכלין מצה כל השנה כולה. (ועיי' מה שתירץ בס' החינוך שהיה הדבר טורח גדול והלואי שנשמור הז' ימים בהלכתן). והנה מובא דגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה.

ולפי"ז אפ"ל בהקדם עובדא של החתם סופר זי"ע שלא הי' מקפיד שלא לאכול מצה שרוי' (געבראקסט) כמו שנהוג אצל החסידים, אך פעם אחת שינה ממנהגו ולא הרשה בביתו שיאכלו מצה שרוי'. והטעם בזה הי', כי פעם נזדמנו ב' חסידים ממדינת גאליציע להיות בפרעשבורג על חג הפסח, וטרם פרוס החג הי' להם צער גדול שלא יוכלו לקיים כל חומרות הפסח שנוהגים ומחמירים בהיותם בביתם. ופגשם החתם סופר ושאלם למראה פניהם העגום, והשיבו לו שאין יודעים מה לעשות כי כאן לא יוכלו להחמיר בכל החומרות שנוהגים בביתם. והזמינם החתם סופר להיות אורחים על שלחנו למשך כל ימות החג.

אחר איזה ימים ראה אותם החתם סופר עוה"פ והנה מראיהם עדיין עגום, ושאלם לפשר הדבר, והשיבו ששמעו שבבית הרב אין מקפידים שלא לאכול מצה שרוי', והרי הם נזהרים בזה משנים קדמוניות. ואמר להם החתם סופר, שבשנה הזו, לכבוד האורחים, לא יתן שיאכלו על שלחנו מצה שרוי', וכן עשה, והאורחים החסידים היו על שלחנו למשך כל ימות החג, ע"כ הסיפור.

הרי לנו מזה שהחתם סופר ויתר על מנהגו שהי' נוהג במשך כמה שנים לכבוד אורחיו. אנו רואים אף שבוודאי היו לו גילויים ומדרגות גדולים בעת אכילת מצה, ומי"מ ויתר על זה מכח הכנסת אורחים שלו.

ועל פי זה יבואר מ"ש ובמורא גדול זו גילוי שכינה, דכיון דגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, וע"כ ויתר החתם סופר על הגילוי שכינה דמצה, שמביאה האדם לקדושה גדולה המקרבת אותו להשכינה, כיון דגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, ע"כ.

- לד -

ובמורא גדול זו גילוי שכינה

- א -

אפשר לפרש בדרך רמז, דעיקר עבודתינו בליל זה הוא מצות הכנסת אורחים, ותיכף בהתחלת ההגדה אנו אומרים **כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח**. והנה איתא בגמרא (שבת דף קכ"ז ע"א) גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה.

- ב -

וזהו **ובמורא גדול זו גילוי שכינה**, שצריך שיהא לו מורא גדול אם מקיים כראוי מצוה זו של הכנסת אורחים, שהיא גדולה מהקבלת פני השכינה.

עוד יש לרמז באופן אחר קצת, **ובמורא גדול זו גילוי שכינה**, פי כפי המורא הגדול שיש לו, כמאמר הכתוב אשרי אדם מפחד תמיד, כך הוא **הגילוי שכינה**, דאם מתיירא מאוד ומהדר לקיים מצות הכנסת אורחים בליל זה, אז בוודאי זוכה לגילוי שכינה.

- ג -

עוד יש לרמז במ"ש **זו גילוי שכינה**, דאם מקיים הכנסת אורחים כראוי, שמכניס כל אורח לביתו, זוכה שיבוא אליו אל"י הנביא זל"ט, כמו שידוע העובדא באביו של הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, הרה"צ רבי אליעזר זצ"ל, שהי' דר בכפר, והי' מכניס אורחים גדול. שליחים מיוחדים היו יוצאים בפקודתו לחזור אחרי עוברי-אורח ולהכניסם לביתו, ולאחר שהאכילם והשקם היה נותן להם גם מתנות וצידה לדרך.

התנהגותו במידת הכנסת אורחים עשתה רושם גדול למעלה והחליטו להעמידו באיזה נסיון. אמר השטן: "אני אלך ואנסנו", ואל"י הנביא אמר: "לא, כי מוטב שאני אלך". החליטו לשלוח את אליהו הנביא לשם כך.

בא אל"י הנביא ביום השבת אחר הצהריים בדמות עני עובר ושב ההולך במקלו ובתרמילו. נכנס אליו ואמר: "שבתא טבא!" ר' אליעזר לא התקצף על חוצפת העני לחלל את השבת בפניו, לא גער בו ולא בייש אותו, אלא נתן לו מיד סעודה שלישית, ובמוצאי שבת נתן לו סעודת מלוה מלכה, ולמחרת ביום הראשון נתן לו גם נדבה הגונה, ולא הזכיר לו כלל עון בואו אליו מן הדרך בעצם יום השבת עם חפציו ומטלטליו.

כשראה אליהו הנביא את התנהגותו הטובה, נתגלה אליו ואמר לו:

- דע שאנכי אל"י, ובאתי לנסותך, ובזכות שעמדת בנסיון לבלי לבייש את האורחים הבאים אליך, תזכה לבן שיאיר את עיני ישראל.

ברכתו של אל"י נתקיימה, ור' אליעזר זכה להוליד את הבעש"ט.

עוד מסופר אודות אביהם של האחים הקדושים הרבי ר' אלימלך מליזענסק ז"ייע ואחיו הרבי ר' זוסיא מאניפולי ז"ייע, שהיה דר בכפר בבית מזיגה, והיה מכניס-אורחים גדול.

פעם אחת באה לשם חבורה שלימה של קבצנים. בעל הבית ואשתו קיבלו אותם בסבר פנים יפות, ונתנו להם לאכול ולשתות ומקום ללון. והקבצנים ביקשו מאתם שיסיקו להם המרחץ; שירחצו בו, והם מילאו בקשתם.

והיה ביניהם עני אחד, שהיה חולה ומוכה שחין מכף רגלו ועד קדקדו, ואיש מן העניים לא רצה לרחוץ אותו. חמלה עליו אשת בעל הבית, ורחצה אותו. אמר לה המצורע:

- בשכר זה אברכך שתלדי בנים כמותי.

נצטערה האשה מאוד מאוד על דבריו: בנים כהמצורע... ויהי ככלותו לדבר, נעלמו מעיניה העגלה עם הקבצנים ועם המצורע. אז הבינו כי היה להם נסיון מד', למען זכותם בבנים קדושים. וצדיקים אמרו שהעני ההוא הי' אלי הנביא ז"ל.

רואים אנו מזה דכשמקיימים מצות הכנסת אורחים בשלימות זוכים לגילוי אלי הנביא ז"ל, ובשני מקרים הנ"ל אף נתברכו בבנים קדושים שהאירו את עיני ישראל באור התורה והחסידות, הבעש"ט הקי זי"ע, הרבי ר' אלימלך ואחיו הרבי ר' זושא זי"ע.

- ד -

עוד רואים אנו מזה, דעיי מצות הכנסת אורחים נתגלה בעולם כל תורת הבעל שם טוב זי"ע ותלמידי תלמידיו הרבי ר' אלימלך והרבי ר' זושא זי"ע, ועפייז נבין גם מה שמובא בספה"ק דגל מחנה אפרים (פרשת וירא) וז"ל: קבלתי מאדוני זקני ני"ע זצלה"ה, על הענין פתח באכסניא של תורה, שהאורח הבא הוא המביא תורה לבעל הבית, ולפי האורח כך הוא ענין התורה שנתגלה לבעל הבית, עכדה"ק. והיינו כנ"ל, דזהו שהכניסו אבותיהם של הבעש"ט והררי"א והררי"ז אורחים, הביאו בזה תורה לבעל הבית, שנולדו להם בנים שהאירו את ישראל בתורתם וצדקתם, וכנ"ל.

וזהו **ובמורא גדול**, אם מקיים מצות הכנסת אורחים במורא גדול, שמתירא כל פעם שמא לא קיימה כראוי, זו **גילוי שכינה**, זוכה לגילוי אלי ז"ל שהוא ממילא בחינת גילוי שכינה גי"כ.

גם רואים אנו מב' העובדות הנ"ל, דמצות הכנסת אורחים הוא מקור הברכה, וכן כתב בספר תולדות יצחק (בליקוטי הש"ס) בשם הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, דאורי"ח אותיות **אור ח'**, וזהו בינה שהוא מדה השמינית מתתא לעילא, שמשם מקור כל הארות מקור כל ההשפעות וישועות, מקור כל הברכות. וזהו אורח מברך (ברכות מ"ו ע"א), ולכן אמרו רז"ל (סוטה ל"ח ע"ב) כל המברך מתברך, עכתודה"ק.

עוד מובא בספר אמרי פנחס (עמוד רט"ו) בשם הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, דכמו שיש רעש גדול "גערודער" כשבא אורח, כן בשעה זו יש רעש למעלה גם כן.

- ה -

ובזה נבין הענין דשולחים את אלי הנביא ז"ל למי שמקיים מצות הכנסת אורחים כדבעי, דמכיון שנעשה רעש בשמים ממצות הכנסת אורחים שלו, ע"כ שפעולתו עושה רושם גדול בעולמות עליונים, וע"כ שולחים אליו את אלי הנביא ז"ל.

- ו -

והנה כבר כתבנו למעלה כמ"פ דמצוה עיקרית בליל זה של חג הפסח הוא הכנסת אורחים, דתיכף בתחילת ההגדה אנו אומרים **כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח**. ועל פי זה מובן הענין שכוס חמישי הוא כוס של אלי הנביא ז"ל, ומובא בספרים בשם הקדמונים שאלי הנביא בא לכל בית יהודי בליל זה, וע"כ פותחין הדלת קודם אמירת שפוך חמתך.

וידוע מאמר הרה"ק מצאנו בעל דברי חיים זי"ע שאמר פעם די ש ג' דברים שלא מוזכרים בחז"ל ומ"מ כל ישראל מאמינים בזה, וא' מהם הוא שאלי הנביא בא לכל בית יהודי בליל פסח, ואמר עוד, דאף שלא כתוב בפירוש בחז"ל, מ"מ עצם האמונה בזה הוא גדול יותר מאילו הי' רואים מאמר זה בפירוש בדברי חז"ל.

ולדרכינו י"ל דזהו הענין שאלי הנביא בא לכל בית ישראל, כיון דהתחילו במצות הכנסת אורחים כנ"ל, ממילא זוכים לגילוי אלי ז"ל, כל אחד לפי בחינתו, אבל בודאי שהוא בא לכל בית, אף לאותם שאין זוכים לראותו, והוא ג"כ בחינת גילוי אלי ז"ל לפי הדרגא.

- ז -

ובזה אמרתי לפרש הפסוק (בראשית י"ד, י"ח) ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לא-ל עליון. ונדוע אשר

הרה"ק מוה"ר מאיר מפרימישלאן זי"ע התוועד פעם עם הגאון מוה"ר שלמה קלוגער זצ"ל המגיד מבראדי, ואמר לו הרבי ר' מאיר'ל, כתוב בתורה ומלכי צדק מלך שלם וגו', דלכאורה קשה מדוע לא כתיב ומלכי צדק מלך שלם כהן לא-ל עליון הוציא לחם ויין.

וביאר דכאשר שני צדיקים מתוועדין יחדיו לומד כל אחד מחבירו מדות הטובות שיש בו. והנה שם בן נח הי' נשגב בעמוד התורה, שהי' עוסק בתורה בבית מדרשו כידוע, ואברהם אבינו ע"ה הי' נשגב במדת גמילות חסדים והכנסת אורחים.

וזה פי' הכתוב, ומלכי צדק מלך שלם, היינו שם בן נח, הוציא (מלשון מוציא ניצוצות) לחם ויין, פי' שהוציא ולמד מאברהם אבינו ע"ה דרך הטוב מה שנותן לחם ויין לכל האורחים, והוא, פי' ואברהם אבינו ע"ה, הנה הוא למד מן שם בן נח, כהן לא-ל עליון, כלומר מה שלומד תורה תמיד, עכתודה"ק (מובא בספר עשר עטרות).

- ח -

ועל פי דרכו בקודש יש לפרש הפסוק עוד לפי דרכינו באופן אחר קצת, **ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין**, שקיים מצות הכנסת אורחים במה שכיבד את אברהם אבינו בלחם ויין, ועי"ז זכה לגילוי אלי' ז"ל כנ"ל, ואלי' נקרא כהן כמאמרם ז"ל () פנחס זה אלי', וזהו והוא כהן לא-ל עליון, פי' שעיי מצות הכנסת אורחים זכה לגילוי אלי' שהוא כהן לאי עליון, ולזה יכול לזכות כל אחד שמקיים המצוה כדבעי, לזכות למדרגה גדולה להיות כהן לא-ל עליון, ודו"ק.

- ט -

ויש להוסיף עוד, דהנה מובן מאליו דכשמכניס אורחים לביתו צריך שיהיו המאכלים בתכלית הכשרות, דאי לאו הכי הרי לא די שהוא בעצמו נכשל במאכלות אסורות רח"ל, עוד זאת הוסיף לעשות סרה שהכשיל את אחרים במאכלות אסורות רח"ל, וע"כ צריך ליזהר מאוד מאוד בזה.

ועיי בספר שו"ת חיים של שלום (סימן קי"ג בסופו) שכתב שבמאכל שבעל הבית מקפיד שלא לאכלו מפני שחושש כן עפ"י הלכה, אז אסור לו ליתן לאורחיו ג"כ את המאכל ההוא (ועיין מזה בספר דרכי תשובה סימן קט"ז אות קי"ב).

וברבינו בחיי (פרשת וירא, על פסוק ויקח חמאה וחלב) עפ"י חז"ל דמי שמחמיר שלא לאכול איזה מאכל מתמת חומרא והידור, אסור לו ליתן מאכל זה לאחרים.

ועיין בשו"ת מלמד להועיל (יור"ד סימן ע"ה) שכתב, באם אשכנזי הוא אורח אצל ספרדי מותר לו לאכול בשר אצלו, אבל אם בעל הבית (שהוא ספרדי) יודע שיש בבשר זה איזו שאלה שלפי האשכנזים הוא טריפה (עפ"י הרמ"א) והספרדים מקילים לאכלו (לפי פסקו של הרב ב"י), צריך לומר להאורח האשכנזי שיש שאלה כזו בבשר זה. ובימינו אלה פסקו כל גדולי ישראל החרדים לדבר ה', שלא מאכו את נפשם ונשמתם לעגל הזהב, או שאינם נותנים הכשרים כלל על מאכלים ומשקאות, פסקו שאסור להכניס בבית בשר בהמה עד ביאת המשיח, ואם מישהו מכניס לביתו בשר בהמה, אסור לו להאכילו לאורחיו כי בזה הוא מכשילם רח"ל.

והנה אמרו רז"ל (זוהר ח"ג מב.) דכל האוכל מאכלות אסורות כאילו עובד עבודה זרה רח"ל. עוד אמרו (שם מא:): דאין לו חלק באלקי ישראל. ועיי רש"י פרשת משפטים (כ"ב ל') שכתב וז"ל: אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות הרי אתם שלי ואם לאו אינכם שלי, ע"כ. ובספר ברית מטה משה על הגדה של פסח (בפזמון חד גדיא) כתב דהאוכל מאכלות אסורות מעכב ביאת משיח צדקינו.

- 3 -

ולפי זה אפשר לומר דזהו הרמז שאל"י ז"ל בא למי שהכניס אורחים לביתו, להורות על זה דרך אם נתן לו מאכלות כשרות למהדרין מן המהדרין, בפרט בימי הפסח דהזהירות בכשרות הוא קשה ביותר כמו שהארכנו כבר לעיל מענין זהירות בכשרות המצות שלא יהא בהם שום שמץ של

חמץ ח"ו, דוקא אז נקרא מקרב את הגאולה כמ"ש בברית מטה משה הנ"ל, ולזה בא אלי הנביא ז"ל אליו להודיעו על זה, שבאמת נתן מאכלות כשרות וע"כ זוכה כבר עתה לגילוי אור הגאולה העתידה לבא בב"א, כי בלאו הכי הרי איתא עוד בזהר הנ"ל שם (דף מא:): דכל האוכל מאכלות אסורות יוצא מרשות הקדושה ונכנס לרשות הטומאה רח"ל עיי"ש, והחתם סופר ז"ל כתב בפרשת שמיני (ד"ה ולא תטמאו) דמי שאוכל מאכלות אסורות נשמתו מסתלקת ונשאר מת בחייו ונקרא רשע, וא"כ כיון שזוכה לגילוי אלי ע"י הכנסת אורחים שלו, ע"כ שנתן לאורחים מאכלים כשרים למהדרין.

וזהו **ובמורא גדול זו גילוי שכינה**, דכשמקיים מצות הכנסת אורחים צריך פחד גדול שיהדר ויברר בבירור גמור שיהיו המאכלים שנותן להאורח בתכלית הכשרות, וכל שמקפיד יותר על כשרות המאכלים, יזכה ע"י לגילוי שכינה יותר, וזהו **ובמורא גדול**, דאז יהי הגילוי שכינה שלו באופן היותר גדול, ודו"ק.

- יז -

פסח

- א -

איתא מהאריז"ל פס"ח לשון פ"ה סח, שהדיבור הי' בגלות במצרים. וע"כ צריך ליזהר מאד בדיבור בחג הפסח, וכפי שהאדם נזהר בפסח בדיבורו, כן יהיה דיבורו כל ימות השנה. אם רוצה האדם לדעת איך להתנהג כל השנה, צריך להתבונן במעשיו בפסח, כי זה מסבב סדר כל השנה.

- ב -

פסח - הפותח שער לדופקים בתשובה.

- ג -

בתפילות ימים הנוראים אנו אומרים הפותח שער לדופקי בתשובה. ויש לומר שמרמז למזכי הרבים ומקרנן לתשובה

בדברי מוסר על ידי הפ"ה ס"ח, ריצוי ואהבה, נותנים לו מן השמים הכח להמשיך לבני ישראל שפע ברכה והצלחה.

- ד -

פסח הוא זמן מוכשר לתשובה. אלו המבקשים לשוב ודופקים בתשובה, פותחים להם שער שיוכלו להכנס לפני ולפנים בכל העולמות.

- יח -

מצה

הרה"ק ר' יחזקאל מקוזמיר זי"ע היה נזהר מאוד בקמח של מצת מצוה, עד כדי כך, שהיה מטמין זאת כיס בתוך כיס, כמה וכמה פעמים, והיה תולה את המצות בתקרת הבית על גבי חבל. כשרצו להוריד את חבילת הקמח למצות מצוה לקח אחד מאנשי הבית מספרים שאינו מיוחד לפסח ורצה להתוך בו החבל להוריד את הקמח מהתקרה, וצעק הרה"ק בקול: "אוי געוואלד, חמץ". כששאלוהו מקורביו: רבי, עד כאן? השיב הרה"ק מקוזמיר: חמץ במשהו. היינו שזה תלוי בבן אדם. כל מה שהוא יותר מרומם הוא צריך להזהר יותר. משהו - לפי מה שהוא.

הרואה שנכשל בעבירות במשך השנה, אל ירהר בהבטחת האריז"ל, אלא ידע שבודאי לא נזהר כל כך כראוי במשהו חמץ, כי אם הי' נזהר במשהו עד קצה האחרון בודאי הי' נשמר מעבירות כל השנה. מה יעשה? יתבונן היטב בכל מעשיו משנה שעברה ויזהר יותר ויותר בכל פעולותיו בפסח הבא.

- לה -

כמה מעלות טובות למקום עלינו

- א -

בסידור דרך החיים מבאר ט"ו מעלות כלולים משלש דרגות כו'. האחת היא נקמת ה' במצרים על שעינו את

קלז כמה מעלות טובות למקום עלינו

ישראל ומררו את חייהם. השניה - עזרת ה' לקיומו החומרי של עם ישראל בראשית צעדיו כבן תורין. השלישית - הפיכת יוצאי מצרים לאומה נבחרת לממלכת כהנים וגוי קדוש הנכנס תחת עול מלכות שמים בתורה ומצוות. שלש דרגות אלה כלולות בט"ו המעלות, חמש מעלות לכל דרגה מגי דרגות הנ"ל.

והנה לכאורה צ"ב לשון המגיד שאמר **כמה** מעלות טובות למקום עלינו, ולא אמר **הרבה**.

- ב -

ואפשר לבאר בהקדם מ"ש בעל התניא בסידורו דיש ט"ו **תיבות בסימני הסדר**, ולאחריהם בא הסימן "נרצה", ומבאר שמספר ט"ו רומז לבי' האותיות הראשונות דשם הוי' (י' ה') שהם רמז לתכמה ובינה, בחינת המוחין. ובזה בא ללמדנו, שהגם שעיקר עבודת הפסח היא בקבלת עול ואמונה, מכל מקום אין זה מספיק, וכדי שתהא העבודה רצויה למעלה (נרצה) צריך להיות גם בעניני אמונה שלמעלה מטעם ודעת - העבודה במוחין, בטעם ודעת, עכתו"ד.

ולפי זה י"ל דזהו גם ענין הט"ו שיר המעלות, כנגד שם י"ה. והנה איתא בגמרא מנחות (כט, ב) מאי דכתיב (ישעיה כו) בטחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים, מאי שנא דכתיב ביה- ולא כתיב י-ה כדדרש רבי יהודה ב"ר אלעאי אלו שני עולמים שברא הקב"ה אחד בה"א ואחד ביו"ד, ואיני יודע אם העולם הבא ביו"ד והעולם הזה בה"י אם העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"י. כשהוא אומר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם (בראשית ב) אל תקרי בהבראם אלא בה"י בראם [הוי אומר העולם הזה בה"י והעולם הבא ביו"ד]. לפי זה שכשברא הקב"ה ב' עולמות ברא העולם הזה בה"א.

ולפי"ד סידור דרך החיים הנ"ל דהמעלות טובות שנמנו כאן כוללים בתוכם ג' הדרגות הנ"ל, א) נקמת ה' במצרים. ב) טובתינו החמרית. ג) טובתינו הרוחנית. נמצא דיש כאן מעלות שנוגעים לעולם הבא, טובות הרוחניות, ויש כאן

מעלות שנוגעים לעולם הזה, טובות הגשמיות. וע"כ מנה דוקא ט"ו מעלות, עולה מספר י"ה, שרומז לבי ענינים הנ"ל, רוחניות וגשמיות, על שם העולם הבא שנברא באות יו"ד ועולם הזה שנברא באות ה"א, ודו"ק.

- ג -

וליישב הקושיא מדוע אמר המגיד כמה מעלות טובות ולא אמר הרבה מעלות טובות למקום עלינו, אפשר לומר דהנה אי אפשר לפרוט כל המעלות שיש למקום עלינו, וכמו שאומרים בתפילת נשמת על אחת מאלף אלפי אלפים וכו' פעמים הטובות נסים ונפלאות שעשית עם אבותינו ועמנו וכו', וע"כ אמר כמה מעלות טובות, דאי אפשר לפרוט כל המעלות הטובות שיש למקום עלינו, ובמעלות אלו שמונה כאן נכללים כל המעלות הטובות, אבל לנו אי אפשר לפורטם כי רבים הם בלי סוף.

וזהו שמסיים ובנה לנו את בית הבחירה, דאחר מעלה זו אין מעלה אחרת, דבנין ביהמ"ק הוא תכלית כל הבריאה, וכשיבנה בית המקדש ב"ב כבר לא יהי שייך מעלה אחרת יותר מזה, וע"כ מסיים במעלה זו ובנה לנו את בית הבחירה, יה"ר שיבנה לנו את בית הבחירה במהרה בימינו אמן.

- לה -

פסח שהיו אבותינו אוכלים וכו', על שום מה

- א -

אפשר לפרש מאמר זה בהקדם דברי התפארת שלמה (לשבה"ג, דף קי"ב ע"א), שהחג הזה נקרא פסח, מלשון דילוג ופסיחה שהקב"ה מעביר על מידותיו ואיננו מסתכל על כובד הפשעים ומעללים רעים של בני ישראל ומעביר עיניו מראות ברע כדי לקבל מעשיהם ברצון ולעורר הרחמים וחסדים, ע"כ.

והנה אחז"ל (סוטה יד.) על פסוק אחרי ה"א תלכו, וכי אפשר לו לאדם להלוך אחר השכינה, אלא להלוך אחר

פסח שהיו אבותינו אוכלים וכו', על שום מהקלט

מדותיו של הקב"ה. ונמצא דכמו שהקב"ה פסח על בתי בני ישראל ולא ראה הפשעים ומעללים רעים של בני ישראל, כמו"כ צריכים אנו להתנהג, שנראה רק מעלת חברינו ולא חסרונם, וכמ"ש הרבי ר' אלימלך זי"ע בתפילתו, שצריך להסתכל על חבריו שהוא כולו זכאי, ובשכר זאת יעשה עמו הקב"ה ג"כ מדה כנגד מדה, ויראה עליו רק טוב ולא רע.

וזהו שאמר המגיד, פסח שהיו אבותינו אוכלים וכו' על שום מ"ה, דידוע מספה"ק אשר מ"ה רומז על מדת הענוה, כמ"ש חז"ל (חולין פט.). גדול מה שנאמר במשה ואהרן וכו' ונחנו מ"ה, הרי דמ"ה רומז לענוה, שחושב תמיד בדעתו "מה" אני. וז"ש פסח וכו' שהוא ענין הפיסוח והדילוג שנראה רק מעלת חברינו ולא חסרונם, וממילא לא יגבה לבינו נגד חברינו, וזהו שמסיים על שום "מה", דזהו תכלית הענוה לפסוח על חסרונות חבריו ולראות רק מעלותיו של חבריו.

- ב -

ובזה יש לפרש הפסוק ושמרתם את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה, פי' שיהיה ענין הפס"ח שהוא ענין הדילוג על חסרונות חבריו, סדר לכל השנה, שכן נתנהג מימים ימימה, דכמו שהקב"ה פסח על בתי בני ישראל ולא ראה הפשעים ומעללים רעים של בני ישראל כמו כן צריכים אנו ג"כ להתנהג כן, ולא רק בפסח כי אם בכל השנה לראות רק מעלת חבריו.

ובזה יתפרש מאמר המגיד הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, וצ"ב ההמשך. ולדרכינו יתבאר, דהטעם שהיו אבותינו אוכלים מצה שהוא לחם עוני הי' על כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, ואף שלא היו ראויים לגאולה עדיין כי היו בשער מ"ט של נ' שערי טומאה, מ"מ פסח ה' עליהם ולא הסתכל על חסרונותיהם רק על מעלותיהם של ישראל, ומטעם זה זכינו לגאולה, וע"כ אנו אוכלים מצה שהוא לחם עוני. וזהו שאנו אומרים הא לחמא עניא די אכלו

אבהתנא בארעא דמצרים, והטעם לזה כיון שהקב"ה פסח על חסרונותינו ולא הסתכל רק על מעלותינו, וכדי להראות שגם אנו מתנהגים כן, אנו אומרים כל דכפין ייתי ויכול, ולא נסתכל כלל על חסרונות העני, רק על מעלותיו, וע"כ אנו מקרבים אותו ומבקשים ממנו שיסעוד על שולחנינו, ובשכר זאת נזכה גם אנו "כל דצריך ייתי ויפסח" שהקב"ה יפסח ג"כ על חסרונותינו ויפתח ה' אלקיך לנו את אוצרו הטוב את השמים, וימלא ה' את כל משאלות לבינו לטובה ולברכה.

- ג -

עוד אפ"ל פס"ח פה סח, דאחז"ל בסנהדרין דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים. וזהו פ"ה ס"ח, שצריך לדבר על לב העני שיהיה "פה סח", שיסיח לפניו דאגותיו, ועי"ז יוקל לו, דעי"י שתשמע דאגותיו תעזור לו ממילא, וזהו עיקר הפ"ה ס"ח.

- לו -

פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש קיים על שום מה, על שום שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים וגו' ויקוד העם וישתחוו.

- א -

הנה בפיסקא זו יש לדקדק טובא, א' למה מביא את כל הסיפור, הלא מה דהוה הוה, ובזמן הזה אין לנו קרבן פסח להקריבו. ג' צ"ב מה שהוא אומר בדרך שאלה, על שום מה וכו', היל"ל פסח זה שאכלו אבותינו על שום שפסח וכו'. גם צ"ב סיום הפסוק ויקוד העם וישתחוו, מה שייך זה לכאן.

ואפשר לומר בפשטות דמ"ה רומז לענוה, כמו שאמרו חז"ל (חולין דף פ"ט ע"א) נתתי גדולה וכו' למשה ואהרן אמרו (שמות ט"ז) ונחנו מה וכו', אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם

פסח שהיו אבותינו אוכלים וכו', על שום מהקמא

דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר ואילו במשה ואהרן
כתיב ונחנו מה וכו'.

- ב -

וזהו פסח זה שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש
קיים **על שום מה**, להורות על מדת הענוה שנקראת מ"ה,
ואיך לומדים מדת הענוה ממצות הפסח, על זה מתרץ
המגיד, "על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו
במצרים שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה' **אשר פסח על**
בתי בני ישראל במצרים וגו'", שהקב"ה בעצמו גאלם משם
ופסח על בתיהם, ולא שלח מלאך או שרף לעשות כן, כדי
להורות מדת הענוה שגם הוא מתנהג בענוה, וכמו כן צריכים
אנו להתנהג, כדאיתא (סוטה דף י"ד ע"א) על פסוק אחרי ה'
אלקיכם תלכו וגו', מה הוא רחום אף אתה רחום וכו'.

- ג -

והנה ענין ההשתחוי' מורה ג"כ על הענוה, דע"כ משתחויים
להקב"ה כדי להורות שאנחנו מ"ה נגדו יתברך, וזהו שסיים
הכתוב, דמכיון שבאו ללמוד מדת הענוה ממה שהקב"ה
בעצמו פסח על בתיהם, ע"כ **ויקוד העם וישתחוו**, והבן.

- לז -

פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש היה קיים על שום מה

- א -

לכאורה מאי נפקא מינה במה שהיה בזמן שבית המקדש
היה קיים ואינו נוהג עכשיו, הלא כעת אין לנו קרבן פסח,
ומאי דהוה הוה.

ובשבלי הלקט (סימן רי"ח, פסקא דרבן גמליאל) הקשה
קושיא זו, ותירץ וזת"ד, שאע"פ שאין פסח נוהג בזמן הזה,
לא סילקוהו מכל וכל מן ההגדה, לפי ששאלת בן החכם
מיוסדת עליו. ועוד שהרי נותנים בקערה בשר זכר לפסח.

ונקדים בזה דברים הנוגעים כלפידים מזקוקין דנורא דנפקו מפום ממלל רברבן הגה"ק מרן החתם סופר זי"ע שכתב (בהשמטות לחושן משפט סימן קצ"ו) וזה לשון קדשו: "מצות עשה של אכילת מצה משומרת בליל פסח היא יחידה נשארת לנו מכל מצות אכילה שבכל התורה, אין לנו לא פסח ולא קדשים, לא תרומה ולא מעשר שני, רק מצה אחת משנה לשנה, ואם גם היא לא הועילה בידינו בשלימות ולא עוד אלא כי תחת יופי שיהיה האכילה של כל ז' ספק איסור כרת ולא עוד אלא שיכשיל בזה רבים ח"ו, וגם נוציא על זה אלפים הייטב בעיני ה' חלילה וחלילה, עכ"ל".

נמצא עפ"י דברי החתם סופר הנ"ל, דכעת שאנו בגלות בעוה"ר אין לנו מצות פסח אלא מצות מצה, ממילא היתה כוונת בעל ההגדה בזה שכתב פסח שהיו וכו', כדי להזכיר ענינו של פסח, כמו שאמרו חז"ל "כל הלומד תורת עולה כאילו הקריב עולה".

- ב -

ועפ"י דבריו הקדושים אפשר להבין למה נכללו כל סגולות והשפעות המרובות בברכות וישועות ורפואות והצלחות במצות אכילת מצה כדת וכהלכה, והשכר הגדול המוכן להם בעלמא דעתיד, כיון שהמצוה הזאת של אכילת מצה היא המצוה היחידה שנשארה מכל מצוות אכילה שהיו נוהגים בבית המקדש. וזהו קצת נחמה לשכינה הקדושה שנשאר זכר לאכילה מבית המקדש, ובשביל זה יש במצות מצה כל מיני השפעות טובות בשביל שהוא נחמה לשכינה הקדושה.

- ג -

ועל פי דבריו יתבאר סתירת המשניות במסכת קידושין (לט:) כל העושה מצוה אחת מטיבין לו [רש"י: משמע בהאי עלמא] ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ [רש"י: חיי העולם הבא] וכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין לו ימיו ואינו נוחל את הארץ. ובגמרא, ורמינהו אלו דברים [רש"י: הני הוא דאוכל פירות והקרן קיימת אבל מצוה אחריתי לא, ואן תנן מטיבין לו ונוחל את הארץ]

פסח שהיו אבותינו אוכלים וכו', על שום מהקמג

שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא אלו הן כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והכנסת אורחים והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם, אמר רב יהודה הכי קאמר כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מטיבים לו ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה מכלל דהנך אפילו בחדא נמי [רש"י: ואפילו לא קיים שאר מצות בתמיה והא רובא עונות הוא] אמר רב שמעיה לומר שאם היתה שקולה מכרעת [רש"י: הא דקתני אלו דברים במחצה עונות ומחצה זכיות קאמר, ויש במחצה זכיות אחת מאלו מכרעת את הכף כאילו הוי רובא זכיות ואינו צריך למצות יתירה דמתניי וכי לית ליה בה חדא מהני, צריך למצוה יתירה].

ונקדים עוד דברי ספה"ק מגן אברהם (לפסח בפסקא תשע"ה מי יודע) תשעה מי יודע ר"ת וס"ת בגימ' תקל"ה, תי"ו היא סוד הבחירה בסוד תי"ו תמות תי"ו תחי', וכתוב ובחרת בחיים, וקל"ה היא כמנין מצ"ה היינו שע"י מצות מצה יכול האדם לבחור בחיים, וכמרומו במצ"ה במ"ק שבגימטריא ח"י.

וכן איתא בספה"ק ישמח ישראל (פסח אות כ"א) וז"ל: מצה מרור כורך, היינו שנזכה מאכילת מצה לכרוך המרו"ר בגימטריא מו"ת, במצה שהוא מוח אבא חכמה, גימטריא החי"ם, היינו אף אותם שהגיעו ח"ו לשערי מות יזכו לחיים טובים.

- ד -

ובזה יתבארו דברי המשנה, "העושה מצוה אחת מאריכין לו ימיו", דמצוה אחת רומז על מצוות המצה שהיא מצוה אחת ויחידה שנשארה מבית המקדש, וזהו שמאריכין לו ימיו, דאפילו אם הגיע ח"ו לשערי מות יזכה לחיים טובים כנ"ל.

- ה -

ועד"ז אפשר לפרש המשך המשנה "מטיבין לוי" [בהאי עלמא] עפ"י המבואר בזוה"ק (פרשת פנחס, דף רנ"א ע"ב) שהמצה מבריחה את הסטרא אחרא ועושה קטטה ומריבה עמם, וכמו שהשם שד"י שנמצא במזוזה מברית את השדים והמזיקים מהשער, כמו כן היא מבריחה אותם מכל משכנות הקדושה ועושה מריבה וקטטה עמם...

ובספה"ק תפארת שלמה (לפסח) כתב וזת"ד: הנה כל שפע ופרנסות של בני ישראל שיורדים לעולם הזה הוא בא ע"י המצ"ה כמבואר בספרים, ולכך המצה הוא שגרם לירידת המן, וז"ש בפסח על התבואה, ממצות מצה של פסח בא רב תבואה לעולם, וז"ש פסח נאכל על השובע, ע"י מצות פסח נמשך שובע בעולם (וכן מובא בספר חסד לאברהם, לפסח).

- ו -

ועל דרך זה אפשר לפרש המשך המשנה ונחל את הארץ [חיי העולם הבא] ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה, והא לן עדותו הנוראה של מאור הגולה הרוקח זצ"ל שכל דבריו דברי קבלה, וכתב בהלכות מצה שכל האוכל מצה ז' ימי הפסח נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית, ובילקוט מעם לועז הוסיף על זה, בשם מדרשי חז"ל דחשוב ג"כ כאילו קיים כל תרי"ג מצוות. ולפי"ז מובן המשך המשנה שנוחל חיי עולם הבא, דמצו"ה אחת קאי על מצה כנזכר לעיל, שהיא המצוה היחידה של אכילה שנשארה מבית המקדש, וקאמר שמטיבין לו בעולם הזה (כדברי התפארת שלמה והחסד לאברהם הנ"ל) שכל השפעות העולם באים על ידה, וגם נוחל חיי עולם הבא, דלפי"ד הרוקח והילקוט מעם לועז בשם חז"ל שחשוב ג"כ כאילו קיים כל התרי"ג מצוות, ממילא ינחול על ידה חיי עולם הבא ג"כ.

- ז -

עוד אפשר לפרש המשנה הנ"ל כל העושה מצוה אחת מטיבין לו וכו', דאם מקיים מצוות מצה (שהיא מצוה אחת

מצה זו שאנו אוכלין על שום מה קמה

של אכילה שנשארה מבית המקדש כנ"ל מהחתם סופר) בשלימותה זוכה על ידה ללמוד תורה לשמה, וזוכה לאמונה, ונענה מן השמים על כל דבר שיבקש מהקב"ה כמבואר בספר ישמח ישראל לפסח (אות ק"ו) וז"ל: הא לחמא עניא, ע"ד אומרם ז"ל (פסחים ל"ו) לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, היינו שזוכין ע"י אכילת מצה ללמוד תורה לשמה, שעל ידה זוכה לדברים הרבה כמשנת רבי מאיר (אבות פרק ו') וכן היה יציאת מצרים התחלה לזכות לקבלת התורה, וכמאמר חז"ל באיזה זכות וכו' בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. ואפשר הפירוש כמו שאמר אמו"ר זצלה"ה שהוא מלשון השפעה, מלשון הכתוב (הושע ב') והשמים יענו את הארץ, וזה שאמר מלשון יענה, והיינו שנענין מן השמים על כל הדברים אשר יתפלל ויבקש מהקב"ה בעת הזאת, וזוכה להעלות התפלות מכל השנה שלא עלו לרצון לפני אדון כל, וכמאמרם ז"ל (מדרש שוחר טוב) המלאך יושב ונוטל תפלת ישראל וכו', ובכח סגולת אכילת מצה שהיא מיכלא דמהימנותא, בכח האמונה הזאת באים לישועה בכל ענינים (וכעין זה בספר לב שמח בשם חותנו הרה"ק מהר"ש זצ"ל מבעלזא).

ובזכות שמירת מצוות אכילת מצה כהלכתה נזכה להשפעות מרובות ברכות וישועות והצלחות ברוחניות ובגשמיות לנו ולזרעינו וזרע זרעינו בתוך כלל ישראל אמן.

- לח -

מצה זו שאנו אוכלין על שום מה

- א -

צ"ב קצת בדברי המגיד ששינה בלשונו, דאצל פסח אומר הלשון "שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש היה קיים", וכאן במצה אינו מזכיר את בית המקדש אף על פי שאכלו מצה בזמן שבית המקדש היה קיים, כמבואר ברמב"ם שהוא מ"ע מן התורה, כמ"ש הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה (פרק ו' הלכה א') וז"ל: "מצוה עשה מן התורה

לאכול מצה בליל חמשה עשר, שנאמר (שמות יב, יח): בערב תאכלו מצות - בכל מקום ובכל זמן. ולא תלה אכילה זו בקרבן הפסח, אלא זו מצוה בפני עצמה, ומצותה כל הלילה. אבל בשאר הרגל אכילת מצה רשות - רצה אוכל מצה רצה אוכל... פירות, אבל בליל חמשה עשר בלבד - חובה, ומשאכל כזית - יצא ידי חובתו".

ונראה על פי פשוטו על פי מה שהקשה הר"ן האיך נתנה התורה טעם לאכילת מצה על שום שלא הספיק בצקס, וכן על אפיית מצה כשיצאו ממצרים, והלא נצטוו על אכילת מצה קודם יציאת מצרים דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר ט' י"א).

ועפ"י נחא דאכילת מצה היה עוד במצרים לפני הבית המקדש, ממילא לא נקט בעל ההגדה בזמן שבית המקדש היה קיים. אבל קשה על דברי בעל ההגדה שכתב אח"כ הטעם על שלא הספיק בצקס של אבותינו להחמיץ, הלא קשה דברי הר"ן כאן.

- ב -

ואפשר לומר דהמצה שאכלו במצרים לא היה הציווי לדורות, ואחר יציאת מצרים צוה ה' לדורות. ויובנו דברי המגיד שאמר מצה זו שאנו אוכלין על שום מה, שמצה שאנו אוכלין, הוא בגלל שלא הספיק בציקס של אבותינו להחמיץ, כמ"ש בפרשת ראה (ט"ז ג') "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים" (ש"ח, כי באכלך המצות תזכור את החפזון והעוני, וברש"י שם, וחפזון לא שלך היה אלא של מצרים, שכך הוא אומר ותחזק מצרים על העם וגו') בשביל, שקודם יציאת מצרים לא היה הציווי לדורות.

ואח"כ מצאתי באברבנאל ביאור בדברי רבן גמליאל, ובהו יובן הענין יותר, וזת"ד האברבנאל, מצה זו שאנו אוכלים, ראה רבן גמליאל בסגנון הכתובים שני טעמים במצוות המצה: האחד שמורה על הגלות להיותו לחם עוני, נאות לעמלים, ולכן אמר "ומצות על מרורים יאכלוהו" (שמות

י"ב, ח'), וטעם שני במשנה תורה (ט"ז, ג'): "שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני, כי בחפזון יצאת מארץ מצרים", שביאר היות המצה זכר ליציאה המהירה ולא לגלות, ולכן בא ר"ג להתיר סתירה זו באמרו שהמצה שנצטוו בה בפסח מצרים היתה זכר לגלות ולעינוי, ואותה שצוה לדורות הוא זכרון לחפזון ולמהירות הגאולה, ולכן אמר "מצה זו שאנו אוכלים", וגבי פסח "שהיו אבותינו אוכלים", כי פסח דורות היה מאותו הטעם כמו פסח מצרים, אבל המצה שאנו אוכלים לדורות אינה מאותו הטעם שנצטוו במצרים, זכר לעינוי, אלא "על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ", לזכר מהירות הגאולה.

- ג -

עוד בפסקא הנ"ל, מצה זו שאנו אוכלין על שום מה.

יש לרמז בזה עפ"י המבואר בזה"ק דמצה מסוגל לרפואה ונקראת "מיכלא דאסוותא". וכשתחשוב החשבון של "על שום מה" עם התיבות, הוא כתשבון של "כה יהיה לרפואה להגוף", חושבנא דדין כחושבנא דדין.

- לט -

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה, על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם, שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם.

- א -

הנה יש לבאר הענין שהמצה הוא דוקא על שם החפזון שיצאו ממצרים, וכמאמר הכתוב "שבעת ימים תאכל מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך", וצ"ב מדוע מוטל עלינו לזכור דוקא ענין החפזון, וגם למה המצה שאנו

אוכלים הוא דוקא על החפזון שיצאנו אז ממצרים, מה התועלת בחפזון הזה?

ויתבאר דעיקר הלימוד בזה הוא כמשי"כ הארזי"ל דעי"כ הוכרח הקב"ה לגאלם אז אף שהי' קודם הזמן של ת' שנה, דבניי היו אז בשער מ"ט של שערי טומאה, ואלמלא היו נשארים בניי במצרים עוד רגע אחת לא היו יכולים לצאת משם לעולם ח"ו, ועי"כ הוכח הקב"ה לגאלם אז קודם הזמן. וזהו כי גורשו ממצרים, ממש ברגע כמימרא. וזהו ענין איסור חמץ שהוא במשהו, דבמשהו חמץ אפשר ליפול לתוך נ' שערי טומאה ח"ו, וכהעובדא שכתבנו לעיל מזקנינו הגה"ק מאפטא זי"ע בעל אוהב ישראל, שאמר לאיש אחד דאם בנו נכשל ח"ו באיסור חמץ אין תרופה להחזירו בתשובה, עיי"ש.

- ב -

וזהו הענין שאנו אוכלים מצה על שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, כדי שלא יפלו לתוך שער הני' ח"ו, דברגע כמימרא יכול ליפול וכן להיפוך, ברגע כמימרא יכול האדם להעלות את עצמו מעמקי הקליפות, וכמובא בגמרא (עבודה זרה דף י"ז ע"א) כל הפורש ממינות מיד מיית, וטעם הדבר מבואר במפרשים שם, דהמינות הוא מקור הטומאה, וכשיוצא האדם מני' שערי טומאה לתוך שערי הקדושה אינו יכול לקבל גודל אור הקדושה בפעם אחת, לקפוץ מני' שערי טומאה לני' שערי קדושה בפעם אחת זהו דבר שאי אפשר, וכיון שנשמתו אינה יכולה לסבול השינוי הזה בפעם אחת, עי"כ כל הפורש ממינות מיד מיית. וזהו הסימן אם האפיקורס חזר בתשובה אמיתית, אם הוא מיד מיית סימן הוא דבאמת נעשה בו השינוי הזה מאפילה לאור גדול, ועי"כ לא הי' יכול לסבול השינוי ומת, אבל אם אינו מת סימן הוא שלא חזר בתשובה שלימה כראוי.

וזה הי' שעבוד אבותינו במצרים, שהיו שקועים שם בגלולי מצרים ובתועבותיהם כמאמר חז"ל "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה". וכל כך גדלה

מרור זה שאנו אוכלים על שום מה קמט

התבוללותם ביניהם עד שאילו היו מתמהמהים שם עוד מעט היו נשקעים בטומאת מצרים והיו בטלים ביניהם לנצח ח"ו. ועייכ לא נתן לישראל להתעכב אפילו רגע אחת, ולזכר זה אנו אוכלים מצה שהוא זכרון לחפזון ההוא. ומיושב שפיר הנתנית טעם לאכילת מצה דייקא ע"ש החפזון ההוא.

- ג -

וענין המצה הוא היפך החמץ, וכנ"ל דאם נכשל האדם באיסור חמץ ח"ו יכשל עייז בעבודה זרה, כי באמת הוא ענין אחד, כיון שאיסור חמץ הוא במשהו, ורואים אנו מזה דעיקר הכל הוא במשהו. וזהו שאמר הכתוב עוגות מצות **כי לא חמץ**, דאם אין נכשלים באיסור חמץ יכולים להרגיש ענין הקדושה ההוא של המצות שהיו ברגע כמימרא, ובזה תלוי כל עבודת האדם בחג הפסח, בין המשהו חמץ לאכילת המצה שמורה ג"כ לענין המשהו, דעוד רגע אחת לא היו יכולים בניי לישראל במצרים.

- מ -

מרור זה שאנו אוכלים על שום מה

אפשר לפרש דקאי על היסורים שעוברים על האדם ל"ע, ע"ש הכתוב וימררו את חייהם, וקאמר המגיד, מדוע באים יסורים על האדם, ומשיב ע"ז, על שום מה, שלא קיימו הפסוק "מה" ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך.

- מא -

מרור זה שאנו אוכלים על שום מה

אפשר לרמוז במאמר המגיד, דמקרא מלא דיבר הכתוב דברים י"ג, ועתה ישראל **מה** ה' אלקיך שואל מעמך **כי אם ליראה את ה' וגו'.**

והנה המרור רומז למרירות ותוקף הגלות שאנו נמצאים בו כ"כ הרבה זמן. וזהו **מרור זה שאנו אוכלים**, מדוע אנו

נמצאים בגלות המר הזה, על זה משיב המגיד, על שום מה, פי' על שנכשלנו בידיעת וזכירת פסוק מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך וגו', וכשנזכור פסוק זה ונהיי יראי שמים, נזכה להיגאל ממרירות הגלות בב"א.

- מב -

מרור זה שאנו אוכלים על שום מה, על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים שנאמר וימררו את חייהם וגו' ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך.

- א -

וצ"ב תיבת **בהם**, מה בעי בזה. אך י"ל הכוונה שחשבו בני ישראל שעיקר השעבוד הוא בגלל שהמצרים הם רשעים, ולא הבינו שהכל הוא מאת השי"ת בגלל עוונותיהם, וזהו שאמר הכתוב את כל עבודתם אשר עבדו **בהם** בפרך, דבני ישראל חשבו שהמצרים עובדים אתם מחמת רשעות המצרים, ולא מחמת עוונות בני"י, ע"כ נשתעבדו בשעבוד מצרים שנקרא "מרור".

- ב -

ולפי מה שכתבנו לעיל בפיסקא פסח שהיו אבותינו וכו' על שום מה, דמ"ה רומז על מדת הענוה עיי"ש, אפשר לומר הכוונה גם כאן, מרור זה שאנו אוכלים על שום מה, דגם המרור מלמד אותנו מדת הענוה, שנדע שכל מה שעובר עלינו בגלות עד שנזכה לגאולה, הוא בגלל עוונותינו ולא רק בגלל רשעות הגוים, והבן.

- מג -

בכל דור ודור

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים.

- א -

לכאורה אינו מובן ההמשך לראות את עצמו לוגדת לבנך, דלראות את עצמו סובב עליו שהוא יתעורר ויחשוב כאילו הוא ממש לבד יצא ממצרים, אבל מהו ההמשך של והגדת, ומאי קמ"ל בזה.

ויבואר בהקדם מ"ש הרה"ק מרוזין זי"ע (בספר עירין קדישין) בפירושו בסדר התפלה של שבת, בפי ישרים תתרום וכו', והקשה הרה"ק מרוזין למה שינה החרוז בלשון, דאצל ישרים אמר "בפי", ואצל צדיקים אמר "ובשפתי", ואצל חסידים אמר "ובלשון", ואצל קדושים אמר "ובקרב".

אך הענין הוא כי יש ד' מדריגות גבוה מעל גבוה וכל אחד עובד להשי"ת במדריגה הגבוה מבחינות חבירו, כי יש מדריגות ישרים, וצדיקים, וחסידים, וקדושים, ומדריגת ישרים היא מדריגה קטנה שבמדריגות, לכן אמר אצל ישרים "בפי", כי עבודתו בהתגלות לעין כל והכל רואים שצועק להשי"ת.

אבל מדריגות צדיקים הם בסוד רק שפתי נעות, כי שומעין קולו רק על שפתיו ניכר הצעקה, לכן אמר "ובשפתי צדיקים", אבל מדריגות חסידים גדולה ממדריגה זו ואין ניכר אפילו על שפתיו, לכן אמר "ובלשון חסידים", ומדריגות קדושים גבוה מעל גבוה ואין למעלה ממדריגה זו, ואפילו בלשונו אין עבודתו ניכרת רק בקרב איש ולב עמוק יהמו מעיו בקרבו לעבודת השי"ת.

ובזה יש לפרש לשון הגמרא ברכות (י" ע"ב) כי איש קדוש עובר עלינו תמיד, ופריך בגמרא מנא ידעה? ולכאורה קשה מאי קשיא ליה להמקשן מנא ידעה, שהרי ראתה אותו עובד השי"ת בתורה ובתפלה לכן אמרה איש קדוש. אך האמת כי מדריגת קדוש עבודתו בקרבו ובפנימיותו ואינה ניכרת לשום איש, לכן הקשה הגמרא מנא ידעה והכירה באלישע כי קדוש הוא, הלא מדריגה טמונה היא בקרבו, וד"ל.

ולפי דבריו הקדושים אפשר לפרש כוונת המגיד בדרך מוסר, שאף אם אתה במדריגת צדיקים או קדושים שאין רואים אצלם כלום רק בסוד שפתיי נעות וכו', אבל בליל הסדר צריך לראות [להראות] את עצמו בבחינת "ישרים" כנ"ל, כדי לקיים המצוה של "והגדת לבנך" וכו', ואע"פ שיש לך אורחים בבית ואתה מפחד להראות לאנשים אחרים גדלותך, אמר בעל ההגדה "חייב", כמו חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע, ואף על פי שאחרים יראו שאתה מבוסס, אבל זהו המצוה, ומה שאתה מפחד מגאווה תדע שאין עצה ואין תבונה, וזהו הדרך של מעשה המצות בפסח שיתקבלו לרצון לפניו יתברך.

- ב -

עוד בפסקא הנ"ל, בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים וכו' לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא אלא אף אותנו גאל עמהם וכו'.

וקשה דמקודם אמר שחייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, זאת אומרת שבאמת לא יצא רק חייב לראות את עצמו וכו', ואח"כ סותר את עצמו ומביא ראיה מן התורה אלא אף אותנו גאל עמהם שנאמר "ואותנו הוציא משם".

ואפשר לתרץ, דהנה איתא בכתבי האריז"ל על הגמרא (עבודה זרה ט' ע"א) תרי אלפי ימות המשיח ובעוונותינו יצאו מה שיצאו, ופ"י דאמרו חז"ל אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף (יבמות כ"ב ע"א), ויפלא איפה אחר כל כך הרבה דורות שבאו ריבי רבבות נשמות, זה עוד יעכב

הגאולה, ובעונותינו יצאו מה שיצאו, דהיינו אלו נשמות הישנות שיצאו כבר, יצאו גם עתה, ולא חדשות, עכת"ד.

נמצא לפי דברי האריז"ל שכולנו נשמות ישנות, הרי שבאמת יצאנו ממצרים.

אמנם עדיין צ"ב למה אמר הלשון לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, אם באמת יצאנו ממצרים. ואפשר לתרץ דהנה אף שבאמת יצא ממצרים כנ"ל מהאריז"ל, אמנם הוא אינו יודע מזה, לכן אמר "כאילו", שיחשוב כאילו הוא [בעצמו] יצא ממצרים.

- מד -

חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים

- א -

אפשר לפרש דהנה הענין של לדון לחיוב הוא רק על עצמו, שיתבונן האדם בשפלותו וידע שפגם בכל הענינים, וכאילו הוא עכשיו יצא ממצרים מלא עונות ופשעים, אבל על אדם אחר צריך לראות ולהסתכל רק בעין טובה שהוא צדיק, כמו שפירשתי במאמר הושענא דביר המוצנע, דהתוכחה שמוכיחים המנהיגים את העם הוא מוצנע רק ליחידי סגולה, שיהיו גדולים וצדיקים שמתביאים אי"ע במחתרת בשעה ובמקום שצריכים להוכיח את העם וללמדם דרך האמת, וכמו שמובא בספר אור האמת (וספר זה הוא מכי"ק של הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע אשר רשם לעצמו מה ששמע מפי רבו המגיד הקדוש ממעזריטש זי"ע) בהקדמת הספר, וכתב שם בדף ע"ב וז"ל בקיצור עה"כ עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בס, והקשה הלא עוזבי תורה הם רשעים והשומרים הם צדיקים והול"ל רשעים יהללו רשע וצדיקים וכו'. ועוד רישא דקרא אמר לשון יחיד, רשע, וסיפא דקרא אמר לשון רבים יתגרו בס, הול"ל בתרווייהו לשון אחיד, או לשון יחיד או לשון רבים.

ותי שיש תרי גווני צדיקים, יש צדיק שהוא עוסק בתורה וגמילות חסדים ומקיים כל התורה, אך הוא צדיק לעצמו ולא לאחרים, ואע"פ שהיא מצוה ממצות התורה שנאמר הוכח תוכיח, עכ"ז מגודל רכות טבעו ומזגו הטוב אינו יכול לומר לאדם מישראל שלא עשה כהוגן. ויש צדיקים העומדים בפרץ ומתגרים תמיד בעושי עולה ומוכיחים ומחרפים אותם בתמידות על מעשיהם המכוערים כמ"ש בתקוממיך אתקוטט.

והנה לכת הצדיקים הב' הכל שונאים אותם ביותר בהיות שרואים שכת הראשונים הם צדיקים ושותקים מסתמא אינם רשעים כ"כ, ומכת זה מריבים ומתגרים הכת הב' עם הכת הא' מדוע אתם מחשים, למה לא תקנאו קנאת ה' צבאות. וזהו פי' יתגרו בס', ר"ל כת הב' מתגרים עם הכת הא' לשם שמים שיעמדו גם כן בפרץ עמהם להלחם נגד אויבי ה'.

והנה הכת הא' מתמת רכות טבעם אינם רואים חוב הרשעים ומהפכים בזכותם ומשיבים אולי לא הי' כך כאשר מרננים עליהם, או זכות אחר, או מזכירים מדות טובות שיש להעושים הנ"ל, וזהו יהללו רשע, ר"ל מחמת טבעם מהפכים בזכותם, ועוד אומרים אי אפשר להעמיד הדת על תלה, ועוד הנח להם לישראל. ומחמת כל אלו הטענות נמנעים מלהוכיח, אבל עכ"ז אעפ"י שהם צדיקים הכתוב קורא אותם עוזבי תורה, והכת הב' נקראו שומרי תורה, עכ"ל. וכן פי' זקני הגר"א זצ"ל בביאורו על משלי על פסוק הנ"ל, עיי"ש.

- ב -

וזהו שאנו מתפללים הושענא דביר המוצנע, שהקב"ה יעזור לנו בזכות הצדיקים העומדים בפרץ, שמוכיחים את העם בדברי מוסר והתעוררות, שהם בבחינת שומרי תורה, ובזכותם הושענא.

- ג -

ובזה פירשתי מה שאנו אומרים בתפילה להקדיש ליוצרים
 בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה, בשפה ברורה ובנעימה, פי
 שהם אומרים את האמת להעם בשפה ברורה ומוכיחים
 אותם ואין מפתדים מלהגיד האמת, והטעם לזה, קדושה
 כולם כאחד עונים באימה ואומרים ביראה, וצ"ב מהו הלשון
 "כולם כאחד". אך נראה הכוונה, דהטעם שמוכיחים את
 העם בשפה ברורה ובנעימה הוא, כדי ש"כולם כאחד" יהיו
 עונים באימה ואומרים ביראה, שכל העם יעבדו את ה', וע"כ
 הם מוכיחים בשער.

- ד -

וזה שאנו מתפללים הושענא דביר המוצנע, פי שהקב"ה
 יושיע אותנו בזמן הזה בעת שהדיבור הוא מוצנע ויש רק
 יחידי סגולה שמוכיחים את העם ללכת בדרכי התורה
 והיראה, וא"כ צריך השי"ת להושיע אותנו כי אין לנו מי
 שיוכיח אותנו, וכשיושיענו השי"ת ממילא נדע לילך בדרך
 ה', ובגלל הדבר הזה הושענא.

- ה -

א"י שהכוונה בזה לאידך גיסא, שמשבח אותן הצדיקים
 שלא מוכיחים, כי באמת יש צדיקים שמוכיחים את העם
 בתוכחת מוסר, ויש צדיקים שאין אומרים מוסר לבני
 ישראל כדי שלא לעורר קיטרוג ח"ו, והיו צדיקים שדקדקו
 מאוד על זה שלא להוציא לעז על ישראל ח"ו, כדוגמת
 הרה"ק מהר"א מבעלז זי"ע שהי" רואה תמיד אך טוב
 לישראל, ולא הרשה לדבר שום דיבורי גנאי על בני"י, כידוע
 שאם היו אומרים לפניו שיש חילול שבת בתל אביב או בעיר
 אחרת בארצינו הקדושה, הי" משתיק את המגיד לה"ר
 ואומר "נא, נא". ומובא בספר "ביתו נאווה קודש" שמחותנו
 הרה"צ ר' פייוול ז"ל בא פעם אצלו על יוה"כ (כשהי" כבר
 בארץ ישראל) ושאלו הרה"ק מבעלז מה נשמע בעירך, והשיב
 ר' פייוול אודות חילול שבת שיש בעירו וכו', ודחה אותו
 הרה"ק מעל פניו ולא רצה לדבר אתו בכלל, באמרו "נו, נו".

אחר איזה ימים הי' עוה"פ ר' פייוול הנ"ל אצל הרה"ק מבעלז, ושאלו עוה"פ "פייוול וואס הערט זיך", ואז ענה ר' פייוול דיבורים טובים על בני"י, ואמר הרה"ק מבעלז: "אה, נאר אזעלכע גרוסן זאלסטו מיר ברענגען!", ואכמ"ל בזה.

- 1 -

וזהו שאנו מתפללים להשי"ת, הושענא דביר המוצנע, תושיע אותנו לא רק בגלל הצדיקים שמוכיחים את העם, אלא תעזור ותושיע לנו גם בזכות אותן הצדיקים שרואים תמיד רק טוב על ישראל ומצניעים דיבורי המוסר והתוכחה שלא לדבר רעה ח"ו על ישראל.

- 2 -

וזהו שאמר בעל הגדה **חייב אדם לראות את עצמו** שאע"פ שהוא בבחינת חייב ושעשה כל העבירות, אבל פסח הוא זמן של תשובה מאהבה שזדונות נעשות כזכיות, ואע"פ שחטא ופגם בנפשו ח"ו, אבל ע"י תשובה מאהבה נעשים זכיות, ואם יסתכל על עצמו שהוא חייב, יוכל לראות על חבירו שהוא צדיק, וזהו חייב אדם לראות את עצמו, דהענין של "חייב" יראה רק על עצמו, ולא על חבירו.

- 3 -

ועד"ז אפשר לפרש דברי חז"ל אין בן דוד בא אלא בדור שכולו חייב, או בדור שכולו זכאי, (סנהדרין צ"ח ע"א) שכל אחד יראה על עצמו שהוא חייב, ועל כל אחד מישראל יראה שהוא כולו זכאי, ואז יבא משיח צדקנו. וזהו שאנו מתפללים (בתפילת ר"ר אלימלך) שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונו, שעל חבירו צריך לראות שהוא כולו זכאי.

הללוי' הללו עבדי ה', הללו את שם ה' קנז

- מה -

הללוי' הללו עבדי ה', הללו את שם ה'

- א -

לכאורה צ"ב מדוע אמר מקודם עבדי ה' ואח"כ את שם ה'.

ואפשר לתרץ דעבדי ה' קאי על הזבולון שמפרנס את היששכר כדי שיוכל לעסוק בתורה יומם ולילה בלי שום טירדות פרנסה, דהתמכין דאורייתא (זבולון) הם בבחינת עבדים, שעובדים כעבד לרבו, כך הם עובדים להקב"ה בבחינת עבד, והללו את שם ה' קאי על יששכר שעוסק בתורה הקדושה, דהנה מובא בספר אמרי אמת (ליקוטים עניני שבת) בשם הבעש"ט זי"ע, שעל ידי שהאדם מתדבק באותיות התורה, ועל ידי שיש בהאותיות דביקות בהשורש, נוטל את האדם גם כן להשורש, כי אותיות התורה הם שמותיו של הקב"ה.

ועוד מובא בספר אור הגנוז לצדיקים (פרשת מקץ) בשם הבעש"ט זי"ע דאותיות התורה הם כלים וחדרים של השי"ת, שעל ידי כוונת האדם, ממשיך בהן את אצילות אור עליון, כמו שאמר בזוה"ק קוב"ה ואורייתא כולא חד, ולתוכן צריך האדם לתת כל הכוונה שהיא הנשמה, וזהו דביקות הקב"ה ואורייתא וישראל כולא חד.

- ב -

נמצא מכל הנ"ל דכל התורה שמותיו של הקב"ה. ואפשר לפרש דזהו שאמר הכתוב הללו את שם ה', פ"י דקאי על יששכר שעוסק בתורה שהוא שמותיו של הקב"ה, וע"י לימודו מהלל את שם ה' כביכול דבכל אות שהוא לומד בתורה הרי הוא עסוק בזה בשמן של הקב"ה, ודו"ק.

- ג -

ויש להוסיף עוד דע"כ הקדים לומר הללו עבדי ה', בחינת זבולון, תמכין דאורייתא, קודם להללו את שם ה', שרומז

ליששכר העוסק בתורה, דהנה במקום אחר בתהלים כתב להיפך והקדים קודם הללו את שם ה' ואח"כ הללו עבדי ה', ואפשר לומר עפ"י מ"ש רש"י ז"ל בפרשת וארא (וי, כ"ו), ד"ה הוא אהרן ומשה) וז"ל, יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך ששקולין כאחד. וכן מובא בזה"ק (פרשת ויחי דף רמב). דיששכר וזבולון שהם הלומדי תורה והתומכים בה שקולין אהדדי, כי שניהם ביחד מבטיחים את קיום התורה, ולא עוד אלא שזבולון מוקדם תמיד לברכה הן בברכות יעקב אביהם והן בברכות משה רבינו.

- ד -

ועפ"י מובן דכיון שהם שקולים כאחד, יששכר וזבולון, ע"כ כתיב פעם א' קודם עבדי ה' ופעם אחרת הקדים שם ה', וכמו שמפרש הרה"ק מרוזשין ז"ע הפסוק מקבילות הלולאות, דפסוק אחד כתוב קודם הללו את שם ה' ואח"כ הללו עבדי ה', ובפסוק אחר הללו עבדי ה' ואח"כ הללו את שם ה', להודיעך ששני ההילולים מקבילים, בין ההילול על הצדיק בין ההילול על השי"ת, עכדה"ק. (וראה עוד בתפארת שלמה לחנוכה שכתב "סיפור ממעשה הצדיקים זהו תורה, ולכן אמרו יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים, כי נעשה מזה - משיחתן - תורתן של בנים, וזה ג"כ הללו עבדי ה' הללו את שם ה', ר"ל דההילול של השי"ת הוא להלל ולשבח את הצדיקים").

- ה -

ולענינינו מובן ג"כ הענין דע"כ במקום אחד מקדים עבדי ה', ובמקום השני מקדים את שם ה', להורות לזה שיששכר וזבולון שוים כאחד זל"ז.

וענין הזה, שיששכר וזבולון שוין כאחד, כתב גם החיד"א זצ"ל במדבר קדמות (מערכת מ' אות ל"ו) דהמחזיק ת"ח אף אם הוא ע"ה מלמדין אותו תורה לעוה"ב, וע"ע ספר חסידים אות תתשס"ד.

הללוי' הללו עבדי ה', הללו את שם ה' קנט

והוי עובדא אצל הרה"ק מצאנו בעל דברי חיים זי"ע שלמד פעם איזה תוספות מוקשה, ובא חסיד אי שכבר לא הי' בעוה"ז ובחיינו הי' גביר אשר פזר נתן לאביונים והי' נותן הרבה כסף להדברי חיים, והגביר הזה לא הי' בר הכי שיוכל לתרץ תוסי' מוקשה, וכעת אמר לו הפשט. ואמר הרה"ק מצאנו אח"כ, דכיון שלא היה בקי כ"כ שיוכל לומר לי הפשט בתוסי' הזה, ומ"מ אמר לי, הרי מוכח מזה שהתמכין דאורייתא לומדים עמהם תורה בגן עדן העליון וזהו שכרם, והם יושבים ביחד עם התלמידי חכמים בגן עדן.

ומובא בספר י"ג אורות להאדמו"ר ר' יעקלי שליט"א מפשעווארסק (דף כ"ח-כ"ט) בשם הגה"ק מקאלאשיץ זצ"ל שסיפר, שהי' איש אחד שמו ר' יוסף ראפע (ממקורביו ותומכיו הראשונים של הרה"ק בעל דברי חיים מצאנו) וזכה אחר פטירתו ג"כ לבוא להדברי חיים, כי פעם אמר הד"ח שבפמליא של מעלה שבחו את הפלפול שאמרתי בחג השבועות בעת סעודת החלב. ומנין לי זאת. מחמת שר' יוסף ראפע (שנפטר מגבר) בא אלי וחזר לפני הפלפול כמתכונתו, ואמר לי ששבחוהו בפמליא של מעלה. וסיים רבינו הד"ח ואמר: כפי הנראה אם זוכים לכך, מלמדן לו לאדם תורה בעולם הזה. (כי בחיים חיותו לא הי' ר' יוסף בר הכי לחזור על פלפול של הדברי חיים), עכ"ל שם (עיי"ש עוד מה שהטיב ר' יוסף הנ"ל בחיים חיותו עם הרה"ק מצאנו).

- 1 -

אך לכאורה צ"ב דהרי פשוט הוא שיששכר חשוב יותר שבמציאות הוא יושב ועוסק בתורה, וא"כ מדוע הם שקולים. אך יתבאר עפ"ימ"ש החתם סופר שזבולון מקבל חלק חבירו יששכר כמו שלמד תורה לשמה, ורצה להיות לו חלק בכל חלקי התורה בבחינת תורה לשמה ע"כ. וא"כ הרי התומך תורה יש לו בין מצות צדקה ובין מצות לימוד תורה לשמה, משא"כ יששכר יש מהעוסקים בתורה שלומדים לשמה אבל יש גם שאינם זוכים ללמוד תורה לשמה.

- ז -

ואולי אפשר לפרש בזה מאחז"ל באבות ששכר מצוה מצוה. דידוע מספה"ק דבכל מקום שנאמר "מצוה" סתם היינו מצות צדקה. וזהו י"ל הכוונה שכר מצו"ה, היינו השכר של מצות צדקה שיש לזבולון שהוא תומך ביששכר שיוכל לעסוק בתורה, הוא "מצוה", פ"י המצוה המובחרת של עסק התורה לשמה ג"כ, כי לזבולון יש שני מצוות, מצות צדקה ומצות לימוד תורה לשמה.

ובספר כנף רננים מפרש הפסוק (דברים ל"ג י"ח) שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך, דיששכר יעסוק בתורה, ועל ידי כן יתחלקו ביניהם חלק כחלק גם בעולם הזה וגם בעולם הבא. נמצא שבעולם הזה זבולון שרוי תמיד בעצבות, מפני שהיה טרוד תמיד בעסקיו ולא היה יכול לעסוק בתורה, ואילו יששכר היה שרוי בשמחה משום שהיה תמיד עוסק בתורה (וכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב) ומוצא את פרנסתו ברווחה ע"י שזבולון תמך בו, ולעומת זה בעולם הבא יהיו הדברים הפוכים, זבולון ישמח לראות כי הרבה תורה עלה בחלקו, ואילו יששכר יתעצב אל לבו על אשר נתן מחצית מתורתו תמורת ענינים גשמיים. וזהו שאמר הכתוב, "שמח זבולון בצאתך", שמחתו של זבולון תהיה בעיקר בצאתו מן העולם, לכשיראה כי אף על פי שמיעט ללמוד תורה יש לו בכל זאת חלק גדול בתורה, "ויששכר באהליך", ואילו שמחתו של יששכר תהיה בעיקר בעולם הזה, כל זמן שישב באהלה של תורה, אבל בעולם הבא לא ישמח לכשיראה כי חסרה לו מחצית מתורתו...

- מו -

כן עשה הלל, היה כורך פסח מצה ומרור

והקשה החק יעקב דהיאך אומרים כן עשה הלל הלא אין פסח בידינו בזמן הזה (וע"ש מה שתירץ על זה).

ואפ"ל לעני"ד דהנה ידוע מהאריז"ל דתיבת פס"ח אותיות פ"ה ס"ח, דבמצרים היי הדיבור בגלות, שלא היו יכולים

לעסוק בתורה ותפילה, וכשנגאלו ישראל ממצרים נגאל עמהם בחי' הדיבור שהי' בגלות.

וזהו הענין שאנו מספרים מהקרבת הקרבן פסח, כמו שכתב החפץ חיים ז"ל במאמר תורה אור [שנדפס בריש אסיפת זקנים] פ"ד בשם הספרים שכל אדם חייב לקיים כל רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת ועי"ז נשלם כל נפשו לעתיד לבא, והמצות שאי אפשר לקיימן יושלמו ע"י לימוד הענינים ההם כאילו קיימם (כדאיתא בגמרא מנחות דף ק"י כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה עיי"ש), וגם הביא שם בספר באר שבע שהמצות שא"א לקיימן בזמן הזה החיוב יותר גדול ללמדן מהמצות שאפשר לקיימן מטעם הנ"ל, כיון שא"א לקיימן, תושלם נפש האדם ע"י לימוד ההלכות ההם.

ואפשר לומר דזהו הרמז פסח פ"ה ס"ח, כיון דהוא מהמצוות שבעוה"ר אין לנו בזמן הזה, ממילא צריכים אנו לעסוק בזה יותר בדיבור ולספר מעניני הפסח, כדי לקיים ונשלמה פרים שפתינו.

וזהו מאמר המגיד, כן עשה הלל בזמן שביהמ"ק היה קיים היה כורך וכו', ואף שאנו אין לנו פסח בזמן הזה, מ"מ ע"י עצם הדיבור שכן עשה הלל אנו מקיימין ג"כ מצות הפס"ח שהוא פ"ה ס"ח, לדבר מזה, ודו"ק.

- מז -

כוס של אליהו

פותחין הדלת

- א -

הנה מנהג ישראל בכל מקומות מושבותיהם לפתוח הדלת בעת מזיגת כוס של אליהו, ואח"כ אומרים "שפוך חמתך" וכו'. וצריך לבאר הענין שפותחין הדלת דוקא במזיגת כוס של אליהו.

- ב -

ואפשר לומר הכוונה עפימ"ש רז"ל (מדרש שהש"ר פ"ה ג') על פסוק פתחו לי אחותי, אמר הקב"ה לישראל, בני, "פתחו לי פתח כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו", ובזוה"ק פרשת אמור (דף צ"ה) "פתחי לי פתחא כחדודא דמחטא ואנא אפתח לך תרעין עילאין" עכ"ל.

והנה בלילה הזה צריך להיות עיקר עבודתינו לבקש ולהתחנן על בשורת הגאולה שיבוא במהרה בימינו, וע"כ פותחין הדלת בבחינת אתערותא דלתתא כו', כחודו של מחט, והשי"ת יפתח לנו פתחו של **אולם**, זהו אולם ההיכל של בית המקדש כמבואר בעירובין (דף ב:) וזהו פתחו של אולם, ולזה פותחין הדלת דוקא במזיגת כוס של אליהו, שהוא יבוא קודם ביאת המשיח לבשרינו על גאולתינו ופדות נפשינו בב"א.

- ג -

עוד אפשר לבאר הענין שפותחים הדלת בעת אמירת שפוך חמתך, וגם לבאר הענין שאומרים שפוך חמתך וכו' בעת מזיגת כוס של אליהו דייקא. ונבאר בס"ד כל המאמר, "שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו, כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו". וצריך ביאור מדוע הזכיר כאן שם יעקב דייקא, ולא ישראל, וגם צ"ב מה שאומרים ואת נוהו השמו, וכי כל הגוים השמו את נוהו, הלא רק שנחריב ונבוכדנאצר והכשדים החריבו את בית מקדשינו, ואיך שייך לשון זה אצל כל הגוים אשר לא ידעוך?

ולבוא אל הביאור בפסקא זו נקדים מה דאיתא בשם הגה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלסבורג זי"ע שאמר לפרש שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך, כי אלו הגוים אשר אכלו את ישראל בכל פה, לא ידעוך, לומר כי הם עושים לנקום נקמתך בישראל על לא שמרו תורתך, ובשמך לא קראו, ר"ל לא אמרו "לשם יחוד קודשא בריך הוא" קודם

הנגישות וההריגות שעשו בישראל, לכן שפוך עליהם זעמך, כי לא עשו מצוותיך רק למלאות תאוותם לטרוף טרף אדם, עכדה"ק.

ובאמת כבר חקרו הקדמונים מפני מה הי' מגיע עונש לפרעה ולמצרים על ששעבדו עם ישראל, הלא די גזר בברית בין הבתרים "כי גר יהי זרעך וגוי ועבדום ועינו אותם" (עי' רמב"ם הל' תשובה פ"ה ה"ו), והרמב"ן בפי' לך תירץ כי המצריים לא כיוונו לקיים בזה מצות ה' רק להרע לישראל וגם בעבור טובת עצמם ע"כ נענשו, ומזה הטעם נענשו גם סנחריב ונבוכדנאצר והכשדים בחורבן בית המקדש, כי לא כיוונו לקיים מצוות ד' רק עשו בעבור רשעתם ושנאתם לישראל, עיי"ש.

ובזה פירש בסה"ק קדושת לוי (מאמר כללות הנסים סימן א') הפסוק (נחמי ט') ותתן אותות ומופתים בפרעה וכו' כי ידעת כי הזידו עליהם, כלומר שידע ה' שלא היתה כוונת פרעה לקיים גזירתו ית"ש, רק הזידו עליהם, לעשות בזדון לבם שהוא שונא לישראל, וזדון לבו השיאו לעבוד עבודת פרך בתפארת ישראל, עכ"ל.

וכתב עוד שם (וגם בקדושת לוי ריש פרשת בא) מה שהשיב לאי מאנשי קהילתו ששאל אותו על מה שאמרו רז"ל (כתובות קי"א) ג' שבועות השביע הקב"ה, ואחד מהן שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי, כי תיבת "בהן" אין לו פירוש, והול"ל שלא ישתעבדו בישראל, והשיב לו שבהן פירושו לצורך עצמן [כמו להן שפירושו לצורכן], גם בהן פי' לצורכן] כלומר שלא ישתעבדו בישראל לתועלת עצמן, רק לקיים מצות הבורא ב"ה שצוה שיהיו ישראל בגלות, ואז ממילא לא יהי יותר מדאי. והביא בשם התיקוני זוהר שכ' שהקב"ה השביע אותם שינהגו כבוד בישראל, עיי"ש.

ומביא הקדושת לוי ראי' (שם בכללות הנסים) לזה שאין כוונתם לדי', דהנה עיקר רצון ד' שגזר על ישראל גלות הי' כדי שיכניעו לבבם ע"י קושי השיעבוד ויעבדו אותו ית"ש באמת, והם לא די שמשעבדו בישראל בקושי רק גם עושים

תחבולות וחושבים מחשבות להפריד את ישראל מאביהם שבשמים, כמו שעשה פרעה שמנעם מפרי' ורבי' ומנעם מטבילת נדה ויתר מצות כמבואר במדרשים, ולכן היו שקועים בטומאת מצרים כמעט עד דיוטא התחתונה, וזה סימן שלא הי' כוונתם לד' רק אדרבה נגדו ית"ש, ע"כ מגיע להם עונש.

וכן הי' בשאר גלויות, כי מפני חטאינו גלינו מארצינו ונתפזרנו בין האומות, והי' כוונת ד' שע"י היסורים והגלויות נשוב אליו בלבב שלם כמ"ש "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה וגו' ושבתי עד ד"א", והיו צריכים הגוים להניח את ישראל לקיים תורת משה ועבדיו הנביאים לעבוד את ד' כראוי, ולא כן עשה נבוכדנאצר הרשע, שאדרבה גזר על ישראל שיעבדו ע"ז וישתחוו לצלם ושלא יעשו תשובה, כדאיתא במדרש רבה איכה על הפסוק "על צוארנו נרדפנו", דנבוכדנאצר צוה לנבוזראדן וא"ל "אלקיהן דאינון מקבל בעלי תשובה הוא וידו פשוטה לקבל שבים, כיון דאת כביש להון לא תשבקינן דיצלון דלא יעבדון תיובתא ואלקיהן ירחם עליהון" עכ"ל.

וכן היו עושים הגוים בכל דור ודור שגזרו גזירות נוראות על ישראל למונעם מקיום התורה ומצותיה, ע"כ מגיע להם עונש גדול על העינויים שעינו אותם ועל הגזירות שגזרו עלינו תמיד, עיי"ש עוד בקדושת לוי באורך, ובספה"ק מאור ושמש (פ' בא, על פסוק עוד נגע אי' וכו').

- ד -

ועפ"י דרכם בקודש של הרבי ר' שמעלקא והקדושת לוי אפשר לומר דזהו מה שאומרים "כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו", דאיתא בספה"ק עץ חיים **דיעקב** רומז לעקבתא דמשיחא, דבעקבתא דמשיחא יהיו המכשולים בחלק אחורים, בבחינת העקביים"ס.

וזהו כי אכל את יעקב, יעקב היינו ע"ש העקביים, שלא השאירו לבני ישראל האפשריות לעמוד על עקביהם בעבודת ה', וזהו עיקר השעבוד שמשמעבדים בישראל בכל דור ודור,

בפרט בעקבתא דמשיחא, ומיושב שפיר מדוע אמר כן על כל הגוים אשר לא ידעוך, ולא רק על השונאים שהחריבו את בית מקדשינו, דבאמת כל האומות שבכל הדורות משתעבדים בישראל באופן זה, וזהו עיקר השעבוד שנשתעבדו בישראל.

- ה -

ולזה סיים הכתוב ואת נוהו השמו, ודקדקנו דלכאורה מה שייד זה לכל הגוים, הלא רק סנחריב ונבוכדנאצר והכשדים החריבו את בית מקדשינו ותפארתינו?

אך יש לומר בזה עפ"י הידוע מ"ש הרה"ק מראפשיץ זי"ע בספה"ק זרע קודש (פרשת כי תצא, על פסוק כי תבנה בית חדש) לפרש מאמרינו ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו, וז"ל, שבונה ירושלים ה', ובמה בונה אותה בימינו, ע"י הימים שלנו שבכל יום כשאדם עובד אותו ית' הכל לפי מעשיו בונה את ירושלים ובית המקדש וכו', וכן בונה האדם מישראל שעובד ה' בכל יום עד שיהי נבנה בשלימות ב"ב. וכן שמעתי מהרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע שכשעשה עליית נשמה ראה שנושאים את כלי בית המקדש ואמרו לו שהם אותם הכלים שהוציא הוא מהגלות. ופעם אחת אמר שנפלה בית טומאה אחד בצורה גדולה מאוד, ובכל יום עולים אלפי אלפים בעלי מלאכות בנאים לבנות החומה, אבל יש לי שומר טוב שכשהרב מו"ה יעקב יצחק מלאנצהוט מתפלל תפילת י"ח מתפילת מנחה מפיל כל מה שבונים, והבנתי מדבריו הקדושים שמפיל זה ע"י שע"י תפלתו בונה חומת ירושלים ובית המקדש ולפי ערך שבונה חומות ירושלים, לפי ערך זה מפיל בהבית זה של טומאה, כי כשזה קם זה נופל, עכלה"ק.

וידוע מהרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זצ"ל שאמר פעם בשלחנו הטהור, שבית המקדש של מעלה נגמר אלא שחסר עדיין הפרוכת, וענה הרה"ק רבי יהושע מטאמאשוב זצ"ל שאנחנו מאמינים באמונה שלימה שרבינו הק' יוכל לעשות הפרוכת, ולא השיב אז הדברי חיים זצ"ל דבר, אלא פעם אחרת כשישב על השלחן התחיל לומר "מהיכן אתם יודעים

שלא עשיתי את הפרוכת? אלא שרשע גדול במעשיו קרע אותנו", והדברים ידועים (ועיין בספר משנה למלך פרשת ויחי להרה"ק רבי אלעזר זצ"ל מעיר רישא שבפולין, שהביא עובדא זו בנוסח אחר קצת, עיי"ש).

עכ"פ רואים אנו מכל זה דבכל מעשה מצוה שעושה אדם מישראל בעת הגלות, נבנה חלק של ביהמ"ק, אבן או שורה, הכל לפי גודל המעשה, ועיי העבירות נחרב ביהמ"ק בעוה"ר בכל עת ובכל שעה, כי כשזה קם זה נופל, וכנ"ל בזרע קודש.

- 1 -

וזהו שמתחילים בפסוק "שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך", דקאי באמת על כל הגוים שבכל הדורות אשר משתעבדים בישראל ואינם מכירים בהשי"ת לעשות רצונו במה משתעבדים בישראל, אלא שעושים כן לפי רצונם וכנ"ל, ולזה אומרים גם עליהם כי אכל את יעקב, פי שאוכלים ומכלים עיי השיעבוד את הניצוץ שיש מיעקב אבינו ע"ה בכל אחד מישראל, כמ"ש המפורשים על הכתוב (דברים ל"ב) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, ולזה מסיים הכתוב ואת נוהו השמו, פי במה שמבטלים את ישראל מהתורה ועבודת השי"ת ממילא בזה הם מתריבים את ביהמ"ק בכל יום ובכל עת ובכל שעה, ועייז תוגדל עונם של כל הגוים, ומיושב שפיר קושייתנו הנ"ל מדוע אומרים כן על כל הגוים, אף אותם שלא חרבינו את ביהמ"ק בגשמיות.

- 2 -

וי"ל עוד דז"ש ואת נוהו השמו, בלשון יחיד, דקאי על נוהו של כל אחד ואחד מישראל, מה שבונה את ביהמ"ק עיי תורה ומצוות שלו, וכיון שהגוים משתעבדים בישראל ואינם מניחים אותו לעבוד את השי"ת כראוי, ממילא מתריבים בזה את ביהמ"ק.

- ח -

ומיושב בזה קושייתו למה אמר הכתוב כי אכל את יעקב, ולא קאמר ישראל, דהנה רש"י ז"ל הביא (בפי בחוקותי על

פסוק וזכרתי את בריתי יעקוב) דבחמשה מקומות נכתב יעקוב מלא, ואליהו חסר ו' משום שנטל יעקב אות ו' משמו של אליהו ערבון שיבא ויבשר גאולת בניו, עי"ש.

- ט -

וי"ל דע"כ מזכירין שם יעקב, כי אכל את יעקב, דוקא בכוס של אליהו, שיעקב לקח ערבון מאליהו שיבוא ויגאל את בניו, והרמז בזה כנ"ל דיש בכל אחד מישראל ניצוץ של יעקב, ואף אם לפעמים הוא בהסתר שאין רואים ומכירים עליו שיש בו ניצוץ של יעקב, דבעוה"ר נתרחק מהקדושה, מ"מ הניצוץ הקדוש של יעקב בכל אחד מישראל לעולם אינו נכבה, וזהו כי אכל את יעקב"ב, ומזכירין את זה לאליהו בעת בואו לביתו של כל אחד ואחד מישראל בליל הקדוש של הסדר, דע"ז מוכרח לבוא ולבשרינו גאולת עולמים בב"א.

- י -

ונימא בה עוד מילתא במה שאמר הכתוב ואת נוהו השמו, דבאמת קאי על כל הגלויות, לא רק על זמן חורבן ביהמ"ק, ונקדים מה שכתב הפרי מגדים בשולחן ערוך אורח חיים (הלכות ת"ב סימן תקס"א) דכשבא הרה"ק רבי גרשון מקיטוב זי"ע (גיסו של הבעל שם טוב הק' זי"ע) לארץ ישראל וראה ירושלים בבניינה, בכה מאוד ואמר אזכרה אלקים ואהמי בראותי כל עיר, היינו ירושלים שלמטה על תילה בנוי, ועיר אלקים, ירושלים של מעלה, מושפלת עד שאול תחתיו, עכ"ד.

- יא -

וי"ל עפ"י דרכו אך באופן אחר, דהנה האבן עזרא ז"ל כתב דכל הקונה בית בארץ ישראל כאלו בנה אחת מחורבות ירושלים. וי"ל דזהו מה שאמר בפשטות, ועיר האלקים, שהוא ירושלים, מושפלת רח"ל במה שאין קונים דירות שם, דאילו היו קונים דירות שם הרי זה כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, כמ"ש האבן עזרא, ומכיון שאין קונים דירות שם הרי בזה מעכבים את הגאולה בעוה"ר.

וידוע דלפני יותר ממאתים שנה היתה רעידת אדמה בעיה"ק צפת, וגילו לצדיקים מן השמים דהסיבה לזה היתה על שעזבו את ירושלים והתיישבו בצפת, והיי קיטרוג על עיה"ק צפת, ע"כ רעשה האדמה שם, והדברים עתיקין ואכמ"ל.

והחתם סופר זצ"ל כתב בתשובה לגדול אחד (יורה דעה סימן רל"ד, דף ק"א) וז"ל: ומה שהתפלא הדרת גאונו על הרבה חכמי ישראל שלא עלו לירושלים דוקא, והיה סנהדרין ביבנה דוקא ובצפורי, וגם בימי הרב ב"י והאר"י ז"ל מאי טעמא לא עלו הם. הנה בימי חכמי התלמוד היה הריגות ושמדות בירושלים וגלו סנהדרין, ומשנתישב במקומות אחרים והיה שם מקום הועד ומקום ישיבה ותורה ולא מיתדר להו בירושלים כמו במקומות אלו שוב אין מצוה בירושלים, דאפילו עזרא לא עלה לבנין ביהמ"ק כל זמן שרבו ברוך בן נריה קיים כדאיתא ספ"ק דמגילה, דודאי ת"ת וישיבה עדיפא מן הכל, וכן היה בימי הרב ב"י והאר"י ז"ל היה קיבוץ רוב החכמים בצפת, ואין לשאול על כל החכמים מעיקרא, כי אין אדם יודע מטמוניות של חברו, ועכ"פ כשעלו אלו ומצאו רוב חכמי ישראל בצפת ע"כ התחברו עמהם. ובאמת טרם הפרד הרב הגאון מהו' עמרם מפה הייתי כופל ומשלש עמו שלא ידור אלא בירושלים מקום משכן כבוד קדושת בית אלקינו, וכאשר עשה הרמב"ן ז"ל, אע"ג דבצפת נמצאו קברי אנשי אלקים הידועים, מכל מקום מי ימיר זה בקדושת ירושלים ומקום מקדש, ונסע הנ"ל על דעת לילך בים דרך יפו לירושלים, והסיבו בעל הסיבות ית"ש דרך עכו לצפת, ואחרי בואו שמה כתב אלי בעצה ושאל אם יעקור משם לירושלים, אז אמרתי שאני מיגני ממיקם, כיון שכבר בא שמה וקבע דירתו, וכפי מכתבו נראה שקשה ישיבתה של ירושלים עליו, וחזיתי לדעתיה שלא רצה אלא לפייסני על שעבר על דעתי, על כן הנחתו הדבר על דעתי, עכ"ל עיי"ש.

- יב -

וזהו שאמר ועיר האלקים מושפלת, דגם ירושלים של מטה מושפלת ע"י שאין קונים דירות שם ואין בונים חורבות ירושלים ע"י קניית דירות שם.

- יג -

ובאמת יש ללמד זכות על אותם מאחב"י דבזמן האחרון, קונים דירות בערים אחרות בארץ ישראל ולא בירושלים, דהנה ארז"ל דלעתיד לבוא יהא כל ארץ ישראל נקרא בשם ירושלים, וירושלים של עכשיו יהא בית המקדש. והנה איתא בגמרא (מגילה דף כ"ט ע"א) עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבל לקבוע בירושלים, וכתב המהרש"א במסכת ברכות (דף ח' ע"א) דעל שם זה נקראים בתי כנסיות כבר כעת בבחינת ארץ ישראל (עיי"ש על דברי ר' יוחנן שתמה ואמר איכא סבא בבבל וכו'). וא"כ י"ל כן גם לענינינו, דע"ש העתיד נקרא כל ארץ ישראל ע"ש ירושלים, ושפיר אפשר לקנות דירות בכל ערי ארץ ישראל, דחשיב שפיר כקונה דירה בירושלים.

- יד -

וזה מ"ש ואת נוהו השמו, פ"י שאין קונים דירות בעיה"ק ירושלים, ועי"ז השמו את נוהו, ונקרא נוהו ע"ש דלעתיד לבוא יהא כל ירושלים בית המקדש, ודו"ק.

- טו -

עוד אפשר לפרש מ"ש כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו, עפ"י הסיפור הידוע מגדול וצדיק אחד שנכנס אליו פעם יהודי כפרי אחד, ימים אחדים לפני חג הפסח, והאיש הי' נאנח ונאנק, ופניו זועפים וממורמרים.

"שלום עליכם, ר' יהודי" - קיבל אותו הרב בסבר פנים יפות - "מה לך כי זועף הנך? ספרה נא מה מעיק עליך, כי שומע אנכי והנני מוכן לעזור לך עד כמה שבידי".

"אה, - התאנח היהודי עוד - אני עמל קשה על פרנסתי. אני נשכר אצל אחרים, שמעבידים אותי בכל עבודת פרך, בנשיאות משאות כבידם על גבי השחות, ובעבודת חפירה ובנין, והשכר שאני מקבל בעד עבודתי הוא זעום, ואין בו כדי לפרנסני אפילו בדוחק. על כן החלטתי - סיים היהודי - לא לחגוג יותר את הפסח..."

"מה הפסח אשם בכל זה?" - שאלו הרב בחיוך מלא רחמים.

"האם זה לא פשוט ומובן - ענה היהודי - שבשבילי אין כל טעם לחגוג את הפסח? חג זה, חג החירות, למה אנו חוגגים? על שנגאלנו ממצרים ונעשינו בני חורין מעבודת הפרך שהמצרים העבידונו. ואני, שאני עובד עבודת פרך, הרי זה כאילו לא יצאתי ממצרים. ולמה לי לחגוג את הפסח?"

"כמה אתה משתכר ליום?" - שאלו הרב.

- "חצי זהוב".

"ואני אתן לך - אמר הרב - עבודה קלה, קלה מאד, ולא לכל היום, אלא רק לשלש שעות ביום, ושכרך יהיה זהוב שלם".

אח, רבי, - קפץ היהודי משמחה - רוב ברכות יחולו על "ראשך. מהי העבודה הזאת?"

לקח אותו הרב אל חדר אחר, העמידו בפנה ואמר לו: "כאן עליך לעמוד ולטלטל את ירך הנה ושוב, מעלה ומטה. תוכל להניע את ירך בקלות ואין כל צורך שתתאמץ בזאת. כך תעשה במשך שלש שעות, ואחר תקבל ממני זהוב שלם".

הסתכל היהודי בתמיהה אל הרב ושאל: "אבל מה תועלת לו לרב ב"עבודה" הזאת, שהוא מוכן לשלם תמורתה זהוב שלם?"

"זה כבר ענייני" - ענה הרב ויצא את החדר.

היהודי החל להניע את ידו, הנה ושוב, מעלה ומטה. שמחה מלאה את כל ישותו ובת צחוק ענוגה ריחפה על שפתיו. על עבודה קלה כזאת, לא חלם מעודו.

עברה מחצית השעה והוא התחיל להרגיש עייפות. ליאות שעמום התחילה יורדת עליו וידו נעשתה כבידה עליו.

מה זאת - לא ידע היהודי את נפשו - דבר קל כזה יביא אותי לידי עייפות? והוא התחיל מאמץ את כל כחו. אבל עם כל דקה עוברת נעשה עליו המאמץ קשה יותר ויותר. ידו נתלתה ברפיון ומרדה בכל מאמציו להניעה, עד שעוד בטרם השלים שעה החליט, כי לא יוכל להמשיך יותר בכך בשום פנים.

הוא הפסיק ב"עבודתו" ומיהר להיכנס אל החדר בו נמצא הרב.

"רבי, - נאנח - איני יכול לעמוד בזאת."

"מדוע?" - שאל הרב - "האם לשאת משאות כבדים ולעבוד בחפירה ובבנין יותר קל מאשר להניע את היד בנחת?"

"לא אדע, רבי, לא אבין, אבל ככה זה."

"שב ואסביר לך את הדבר" - אמר לו הרב - "כשאדם עובד עבודה מועילה, לשם מטרה ותכלית, והוא יודע שהעבודה תשא פרי ישוה לה, הדבר נותן לו כח להמשיך בה למרות שהיא קשה. כשהוא חורש את השדה והוא יודע שבעבודתו זו הוא מכשיר את האדמה להצמיח תבואה ולחם, ידיעה זאת נותנת לו טעם בעבודה והיא מפיגה את עייפותו. וכן הדבר כשהוא נושא על גבו לבנים לבנין, והוא רואה שהלבנים מושמות בנדבך, נדבך נוסף על נדבך, וסופו של הבנין שיעמוד על תלו ויתקיים. וככה זה בכל עבודה ועבודה, ואין הבדל מבחינה זו אם קלה היא העבודה או קשה. על זה נאמר "מלאכה המחיי את בעלי", המלאכה עצמה מחיה מלבד השכר שמקבלים בעדה. מה שאין כן בעבודה מעין זו של הנעת יד שלא לשם תכלית, מכיון

שהאדם יודע שבעבודה הזאת אינו בונה ואינו מייצר שום דבר, אפילו שהוא מקבל עבורה שכר הוגן, היא תטיל עליו שעמום והוא יתעייף במהרה למרות קלותה. מלאכה כזאת אינה מחייבת את בעליה. כך עשה ד' את טבע האדם ואין לשנותו".

"ועכשיו הקשב ותבין" - המשיך הרב - "מה היתה עבודת הפרך של אבותינו במצרים. רבותינו מספרים שמה שבני ישראל בנו והקימו, המצרים הרסו. בני ישראל נאלצו שוב פעם לבנות והמצרים שוב הרסו. עבודה כזאת שלא לשם תכלית ומטרה, היא שמררה את חיי אבותינו. זאת היא עבודת הפרך שהמצרים האכזרים העבידונו בה וממנה נגאלנו. ועכשיו שחזית זאת מבשרך בין תבין למה עליך לחגוג את הפסח, כי כל עבודה, אפילו הכי קשה, שאתה עושה ועמל בה, היא עבודה מועילה ואתה משתתף על ידה בבנינו ותיקונו של עולם. ועל האדם לשמוח בחלקו, בין רב או מעט, ולהודות לד' בכל יום על כל נשימה ונשימה, על העמל ועל המנוחה גם יחד".

"מודה אני לך, רבי, על הלקח הטוב ועל הדוגמא המשכנעת שנתת לי. ומעתה לא אוסיף עוד להגות בדברי שטות ואהיה שמח בחלקי". - בדברים אלה נפרד היהודי מהרב ונפטר והלך לו לשלום. ע"כ תוכן הסיפור.

נמצא מזה דיותר ממה שהי בעצם השעבוד שנשתעבדו המצרים בישראל, הי עוד יותר קשה מה שסתרו והרסו כל מה שבנו בני ישראל, כדי שלא יהא להם שום טעם ונועם בעבודתם, כי זהו הכי קשה להאדם העובד, אם סותרים מה שעבד במשך השעה או במשך היום.

- טז -

ובזה יש לפרש גם מה שאומרים כי אכל את יעקב, דלא די שאכלו את יעקב והשתעבדו בהם בישראל יותר מדי, עוד זאת הוסיפו סרה **ואת נוהו השמו**, דסתרו כל מה שבנו בני ישראל עבורם, וזהו עוד יותר גרוע מעצם השיעבוד

שמשותעבדים בבני ישראל, ועל זה עתידים הם ליתן דין וחשבון, ואז יתקיים שפך עליהם זעמך וחרון אפך ישיגם.

- ז -

עוד אפשר לפרש מה שאמר ואת נוהו בלשון יחיד, וגם מדוע לא אמר ואת מקדשו השמו, אלא ואת נוהו. אך יש לומר דקאי על בחינת אור הקדושה שטמון ומאיר בכל אחד ואחד מישראל, יעקב היינו ניצוץ של יעקב אבינו ע"ה שיש בכל אחד ואחד מישראל, וכנ"ל מפסוק כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו.

ומבואר בסה"ק מאור עינים פ' פנחס (ד"ה במדרש), וז"ל: **אד"ם הוא ר"ת א'דס ד'וד מ'שית**, שקומתו של אדה"ר הי' מסוף העולם ועד סופו (חגיגה דף י"ב ע"א), **שהיו כלולין בקומת אדם הראשון כל הנשמות של ישראל**, ואחר כך על ידי החטא נתמעטה קומתו. **וכמו"כ יהי' משיח קומה שלימה מכל נשמות ישראל**, כלולה מסי' ריבוא, כמו שהי' קודם החטא של אדה"ר. **ע"כ צריך כל אחד מישראל להכין חלק בחינת משיח השייך לחלק נשמתו, עד שיתוקן ותתכונן כל הקומה**, ויהי' יחוד כללי בתמידות במהרה בימינו, עכ"ל.

וכתבנו במקום אחר דע"כ היו כמה צדיקים שאמרו זמנים שונים על קץ הגאולה, כהרה"ק מקאמארנא זצ"ל שכותב בספרו עצי עדן על המשניות שבשנת תשל"ו יבא המשיח, ועוד ועוד שהרגישו כבר בזמנם שמשיח עומד ומוכן לבוא בקרוב ממש, ובינתיים עדיין לא נושענו, והרה"ק רבי ישעיה מפשעדרוז זצ"ל (ועוד צדיקים) הי' שואל בכל פעם "משיח איז שוין דאז?" (וידוע כן מהרה"ק בעמח"ס ישמח משה זי"ע). וההסבר לזה, כיון שצדיקים אלו השלימו כבר החלק שהי' מקרבם מניצוץ המשיח, ע"כ הרגישו כבר שהוא בא או שיבא בזמן פלוני, כיון שהם השלימו את חלקם במשיח צדקינו, ולא היו חסרים רק החלקים מכלליות בני ישראל, אבל הם בעצמם השלימו כבר חלקם, ואכמ"ל בזה.

- יח -

וזהו ואת נוהו השמו, נוה מלשון יופי, יופיו של כל אחד ואחד מישראל, היינו אור הקדושה המאיר בתוכו, את זה השמו הגוים שונאי ישראל, ועל זה עתיד הקב"ה ליפרע מהם. וי"ל עוד הפי' ואת נוהו השמו, פי' בחינת משיח (אשר יבנה את בית המקדש) השייך לנשמתו, גם את זה השמו הגוים שונאי ישראל ע"י שהפריעו לו לעסוק בתורה ובעבודת השי"ת במשך שנות הגלות. וע"כ אמר לשון יחיד, דקאי על ניצוץ הגאולה והמשיח שיש בכל אחד ואחד מישראל. וכאשר יתגלה בתוכם ניצוץ קדוש זה, ממילא יזכו לגאולה.

- יט -

וזהו שפותחין הדלת כשבא אליהו לתוך הבית, דלת היינו פתח, לרמז דהפתח כחודו של מחט, הניצוץ של משיח שיש בכל אחד מישראל, עדיין לא נמחק מאתנו אף שהגוים רצו למחקו מאתנו, מ"מ נשאר עדיין בנו פתח זה, ובכח זה אנו מאמינים שיבא אליהו לבשרינו על גאולתינו ופדות נפשינו. ודו"ק.

- מח -

כוס של אליהו - כוס חמישי

- א -

כבר נהגו ישראל למזוג כוס א' יותר מהמסובים וקורין אותו **כוס של אליהו**, והוא **כוס חמישי**.

ויש לבאר הענין דכוס חמישי הוא כוס של אליהו, עפי"ד רש"י ז"ל (בפרשת בחקותי, ע"פ וזכרתי את בריתי יעקוב) בחמשה מקומות נכתב יעקוב מלא, ואליהו חסר ו' משום שנטל יעקב אות ו' משמו של אליהו ערבון שיבא ויבשר גאולת בניו, עיין שם, וכ"כ הילקוט ראובני שם.

ולרמז זה נתקן הכוס של אליהו להיות כוס **חמישי** דייקא, לרמז לזה דיעקב נטל בחמשה מקומות ערבון משמו של אליהו שיבא ויבשר גאולת בניו, והבן.

- ב -

עוד אפשר לרמוז בכוס של אליהו, כו"ס אליה"ו בגימטריא חל"ק, ויש לרמוז הענין דהנה אליהו הנביא הוא המליץ יושר על ישראל, ובכל עת ועונה עולה מעולם לעולם בעולמות העליונים למצוא זכותים על ישראל, כמובא בספרים, ועי"ז מחליק עוונותיהם של ישראל שלא ישאר מהם שום רושם.

ובספה"ק תפארת שלמה (פי' ראה) הביא בשם הרה"ק רבי מאיר מאפטא זי"ע (בעמח"ס אור לשמים) דצריך בימים הקדושים לזכור אליהו הנביא שיעורר האבות ויעלו התפלות לרצון. וזהו פעולת אליהו הנביא מעולם אצל כל ישיבות הצדיקים להעלות תורתם ותפלתם.

ובתפארת שלמה שם מפרש בזה מאה"כ "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ד' וגו' והשיב לב אבות על בנים" וגו', פי' שולח לכם אליהו הנביא להעלות התפילות שיהיו לפני בוא יום ד' שיתפללו על אריכת הגלות וחורבן בית המקדש, וזהו והשיב לב אבות על בנים, שהאבות הקדושים יסייעו לזה, כדברי אדמו"ר ר"מ הני"ל עכ"ל.

- ג -

ולדרכינו י"ל דעי"י שאברהם אבינו מעלה את תפילות בני ישראל, ממילא מכפר בזה על עוונותיהם של בניי וזהו הזכות הגדול ביותר עבורם שיזכו לגאולה השלימה. וזהו הרמז כו"ס אליה"ו בגימטריא חל"ק, דבזה שמחליק עוונותיהם של ישראל ממילא בזה מתקרב הגאולה, הרמוז ג"כ במאה"כ כו"ס ישועות אשא, דקאי על הגאולה העתידה, כמ"ש בגמרא (פסחים דף קי"ט ע"ב) מאי דכתיב ויגדל הילד ויגמל, עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק, לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך ואומר להן "איני מברך שיצא ממני ישמעאל", אומר לו ליצחק "טול וברך", אומר להן "איני מברך שיצא ממני עשו", אומר לו ליעקב "טול וברך", אומר להם "איני מברך שנשאתי שתי אחיות בחייהן שעתידה תורה לאוסרן עלי", אומר לו למשה "טול וברך"

אומר להם "איני מברך שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי", אומר לו ליהושע "טול וברך" אומר להן "איני מברך שלא זכיתי לבן דכתיב יהושע בן נון נון בנו יהושע בנו", אומר לו לדוד "טול וברך" אומר להן "אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". וזהו ענין כו"ס אליה"ו דייקא, דבזה נרמז הגאולה שיבשר אליהו קודם ביאת דוד משיחינו בב"א.

- מט -

שפוך חמתך

- א -

אפשר לומר טעם לפתיחת הדלת בעת אמירת "שפוך חמתך", דהנה אנו אומרים בהגדה "כל דכפין ייתי ויכול", לכן צריכים להראות שלא אמרו זאת למליצה סתם, ממילא פותחים הדלת להראות שאנו מקיימים את דברינו, וע"כ פותחים הדלת.

- ב -

ועוד נראה בדרך אחר קצת, דהנה בספה"ק בית אהרן כתב דע"כ נקרא ליל פסח בשם "סדר", כי הוא סדר לכל השנה. ע"כ פותחים הדלת כדי שיהיה סדר לכל השנה לפתוח הדלת לאורחים.

- ג -

עצביהם כסף וזהב

אפשר לפרש הפסוק, דהאדם צריך לדאוג רק אודות צרכיו הרוחניים, תורה ועבודת השם, ולא לדאוג אודות הגשמיות, כי הגשמיות בא מהקב"ה, וכמו שאמרו חז"ל דמי שיש לו פרוטה ודואג על יום המחר מאין ירויח פרוטה, הרי זה מקטני אמונה.

מן המיצר קראתי י-ה, ענני במרחב י-ה קעז

ומסופר אודות צדיק אחד מתלמידי הבעל שם טוב הקדוש זי"ע שהתאונן לפניו איש אחד אודות מצב פרנסתו, ושאל אותו הצדיק, "ומה עם יראת שמים". והשיב האיש שעל יראת שמים אינו דואג, רק עיקר דאגתו הוא על הפרנסה. אמר לו הצדיק ההוא: פרנסתך זהו דאגת הקב"ה, כי הוא זן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כנים, אבל אתה צריך לדאוג אודות יראת שמים, והוסיף לומר לו: "פרנסה שעל זה אתה דואג אין לך, א"כ איך אתה חושב שיהי לך עולם הבא, אשר על זה אינך דואג כלל..."

וזהו שאמר הכתוב: **עצניהם**, מקור העצבות שבא לאדם הוא רק בגלל **כסף וזהב**, שדואג רק אודות כספו וזהבו, ואינו דואג לסגל לנשמתו תורה ויראת שמים.

- נא -

מן המיצר קראתי י-ה, ענני במרחב י-ה

וצ"ב כפל הלשון, קראתי י-ה, ענני במרחב י-ה.

ואפשר לפרש דאף כשאדם הוא בצער ח"ו מ"מ צריך להתפלל בעיקר על צער השכינה שיש לו כביכול צער כשאדם מישראל בצער, כמאמר הכי (תהלים צ"א) עמו אנכי בצרה, וכמ"ש רז"ל (סנהדרין מו.) כשאדם מישראל בצער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, ועל זה צריך להצטער בעיקר בעת צערו ח"ו, שיש מזה צער להשכינה הקדושה.

ועד"ז פי' הבעש"ט הקי' זי"ע הפסוק (תהלים כז) ימלא הי כל משאלותיך, פי' דעיקר משאלותיו של אדם הישראלי צריך להיות "ימלא הי", שיתמלא שם הוי' בשלימות, שלא יהא צער להשכינה הקדושה.

ובזה נבין כפל הלשון, מן המיצר קראתי י-ה, כשהייתי במיצר ח"ו קראתי להשי"ת, אך בזה עדיין לא ענני הי, כי לא התכוונתי להתפלל על צער וגלות השכינה כביכול, ואימתני ענני, על זה מסיים הכתוב, במרחב י-ה, כשהתפללתי על זה

שהשכינה הק' יש לה צער מזה שאדם מישראל בצער ח"ו, ועל זה ביקשתי שלא יהא צער להשכינה הק', ויתרחב עי"ז שם י-ה, אז ענני במרחב י-ה, ודו"ק.

- נב -

הלל הגדול

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו, יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו, יאמרו נא יראי ה' כי לעולם חסדו.

- א -

אפשר לפרש עפ"י המובא בספה"ק לפרש מאמר הכתוב (תהלים) הראנו ד' חסדך וישעך תתן לנו, דאנו מאמינים שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד (ברכות דף ס' ע"א), וכמאמר הבעל שם טוב לפרש הפסוק **כי גַבַר עלינו חסדו**, דאף מה שנראה כגבורות ג"כ חסדו הוא. אך לפעמים הטובות הם מכוסים ואינם נראים לעין האדם, ועי"ז צריכים להאמין דבאמת הכל חסדים. ועל זה מתפללים **הראנו ה' חסדך**, דאף שאנו מאמינים שהכל הוא לטובה, מ"מ רוצים אנו לראות את החסדים במו עינינו, שיתן לנו חסדים נגלים ולא חסדים נסתרים בתוך הדינים ח"ו. וזהו "הראנו ה' חסדך", עי"י שישעך **תתן לנו**, שתתן לנו הישועה וממילא נראה בפירוש שהכל הי' חסדים, ע"כ.

וכן פירשו בזה מה שאומרים בברכת השחר, **ותגמלנו חסדים טובים, הגומל חסדים טובים לעמו ישראל**, ודקדקו בכפל הלשון, חסדים טובים, הלא ודאי שהחסדים טובים הם. וכתבו שהכוונה בזה הוא שתגמלנו **חסדים** כאלו שנראה בעינינו שהם **טובים**, וזהו הסיום הגומל **חסדים טובים** לעמו ישראל, עכ"ד.

- ב -

ואפשר להוסיף על זה דזהו שמסיים הברכה בתיבות **לעמו ישראל**, וצ"ב כפל הלשון. אך י"ל דידוע מספרים **דעם** רומז

על הפשוטי עם, **וישראל** נקראים הבעלי מדרגה. וזהו שאומרים **הגומל חסדים טובים**, שמתפללים שתגמלנו חסדים כאלו שנראה בעינינו שהם טובים, ואף שהבעלי מדרגה מאמינים דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, מ"מ כיון שהפשוטי עם הנקראים **"עמו"** אינם משיגים ואינם מבינים דבר זה כ"כ, ע"כ אנו מבקשים **ותגמלנו חסדים טובים**, שיהיו חסדים טובים בנגלה בין לעמו בין לישראל.

- ג -

וזהו שאמר הכתוב, **הודו לה' כי טוב**, אם מאמינים שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ומודים להשי"ת על זה **כי טוב**, יזכו לראות את החסדים בעיניהם ג"כ, ויתגלה לעיני כל **כי לעולם חסדו**.

- ד -

ובזה יבוארו הפסוקים שלאחריו, יאמר נא ישראל וגו' יאמרו נא בית אהרן, וצ"ב מדוע אמר בכל פעם תיבת **נא**. וקושיא זו יש לתרץ, עפימ"ש חז"ל (ברכות דף ט' ע"ב) אין נא אלא לשון בקשה, ועל זה מבקש **יאמר נא ישראל, יאמרו נא בית אהרן, יאמרו נא יראי ה'**, דאף אם לפעמים אין רואים שבתוך הצרות ויסורים לייע טמונים החסדים, מ"מ מבקש הקב"ה כביכול מאתנו שנאמר שהכל הוא חסדים, כדי שבסוף נרגיש באמת דהכל **כי לעולם חסדו**.

- ה -

ואפשר להוסיף עוד, דתיבת **נא** פירושו ג"כ עכשיו, כנודע. וזהו יאמר **נא ישראל**, יאמרו **נא** בית אהרן, יאמרו **נא** יראי ה' כי לעולם חסדו, דאף אם עתה ברגע זה אכתי אין רואים בחוש את החסדים הטמונים, מ"מ יאמרו כבר עתה כן, כדי שיהי' באמת **כי לעולם חסדו**, בב"א.

- נג -

קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה

לכאורה קשה, דהי"ל לומר אשר הוא יום, דהלא בעת ביאת משיח צדקינו במהרה בימינו כתיב ולילה כיום יאיר, ואז יהיה רק יום, ולמה אמר כאן לא יום ולא לילה.

ואפשר לומר עפ"י דברי היערות דבש שמפרש מאמר תז"ל על הפסוק "בעתה אחישנה", זכו אחישנה לא זכו בעתה. והקשה הלא הם שני הפכים בנושא אחד, והול"ל או אחישנה או בעתה, ובפסוק אינו מבואר הבדל ביניהם, ומשמע שיהי בעתה וגם אחישנה. לכן מפרש היע"ד שבעתה אחישנה היינו בזמן אחד, אלא שהשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו יחיש אופני המערכה שיהיה בחינת בעתה אף שיהא אחישנה, קודם הזמן. וכן הי' במצרים שאף שהי' זמן של ארבע מאות שנה מ"מ שידד הקב"ה את המערכות ונגאלו אחר ר"י שנים, שבאותו זמן שימש הגלגל שהי' צריך לשמש בדי מאות שנה, וממילא הי' נחשב כבעתו, עכתו"ד.

וזהו שאמר בעל ההגדה: קרב יום אשר הוא "לא יום ולא לילה", שאנו מבקשים מהקב"ה שיקרב היום אשר הוא לא יום ולא לילה, שאז יערוך רק יום אחד, שביום אחד יכול להיות כלול זמן לאין ערוך, לפי מהירות הגלגלים שישבב הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו, וממילא לא יהא בחי' יום ובחי' לילה, ודו"ק.

ומעתה יבוארו דברי המגיד באומרו אח"כ רם הודע כי לך היום אף לך הלילה, כי אומות העולם חושבים שמערכת השמים היום והלילה ירח וכוכבים הם עובדים מעצמם בדרך הטבע ח"ו, אבל כשיראו שבכל רגע נהי' יום ואח"כ תיכף לילה, אז יאמינו שהכל הוא מעשה ידי אומן מלך מלכי המלכים הקב"ה. והנה ר"ם רומז לאלו שהולכים בגאות וברמות וחושבים שמבינים מערכת השמים. וזהו שאמר רם, לאלו שהם בבחינת רם, הודע, יודע להם כי לך היום אף לך הלילה, ודו"ק. (ועי' בנזר הקודש פרשת ויחי [הובא בערבי

נחל בדרוש ג' לשבת הגדול, ובאור החיים הקדוש פרשת בלק על פסוק אראנו ולא עתה, עיי"ש).

- נד -

למוד הוא

השפת אמת לפסח מפרש, שצימצם כביכול כחו והלביש עצם קדושתו באותיות התורה, כמ"ש הביט בתורה וברא כו', וכדאיתא אדם יושב ושונה כביכול הקב"ה יושב ושונה כנגדו, עיי"ש.

ואפשר להוסיף לדבריו הקדושים בהקדם מ"ד בזה"ק אורייתא וקודשא בריך הוא וישראל חד הוא, וכמו שפירש בלקוטי אמרים תניא דאין לך התקשרות יותר גדול להקב"ה ממי שיושב ועוסק בתורה, דחד הוא, הוא ממש חד עם השי"ת כביכול.

וזהו הכוונה למוד הוא, דהלומד הוא כביכול בחינת "הוא", כי הוא חד עם הקב"ה.

- נה -

ואתא מלאך המות ושחט לשוחט

הרה"ק בעל מראה יחזקאל מדעש זי"ע שאל פעם בליל חגה"פ את בניו מהו הדין בשוחט שהתחיל לשתות, אם מותר לאכול משחיטתו, והאם יש תשובה על זה בהגדה של פסח. הבנים לא ענו מאומה, וחיכו שאביהם יענה על שאלתו. אמר להם המראה יחזקאל, בהגדה של פסח איתא ואתא מלאך המות ושחט לשוחט. וצ"ב מדוע מגיע להשוחט עונש כזה שישחטו אותו, הלא הוא עושה רצונו של מקום, שרצון הקב"ה הוא שבני ישראל יאכלו משחיטת חי' ועוף, ולדעת החרדים מקיים השוחט מצוה בכל עוף ועוף, וא"כ מדוע מגיע לו להשוחט שישחטו אותו. אך התשובה על זה, כי השוחט שחט כאן אחר ששתה ד' כוסות (בליל הסדר)... לכן

מגיע לו עונש, הרי לנו מדברי ההגדה של פסח שאסור לשוחט לשתות...

ומענין השחיטה כדאי להזכיר, שהרה"ק ר' מענדעלע מדעש זצ"ל בעהמח"ס מעגלי צדק למד אצל החתם סופר זצ"ל וגם הי' תלמיד של הישמח משה זצ"ל, וכשחזר המעגלי צדק מפרעשבורג שאלו אביו בעל מראה יחזקאל מה עשה עם אכילת בשר בשב"ק) כי הי' איזה קול שהשוחטים בפרעשבורג היו קצת אנשים קלים, ובתשובות חתם סופר מדבר הרבה אודות השוחטים הקלים, והחתם סופר כותב בעצמו שהי' הולך הרבה לבית השחיטה, לראות אודות השחיטה אם הכל מתנהל כראוי, ובודאי שבחול לא עלה כלל על דעת המראה יחזקאל שבנו יאכל בשר, רק שאלו על שבת) והשיב רבי מענדעלע, אכלתי אצל החתם סופר בעצמו, כי אני מאמין באמונה שלימה שממה שאוכל החתם סופר, אפילו אם הי' ח"ו הסכין פגום ג"כ בא מלאך למלאות ולישר הפגימות, ועל זה תמכתי יתדותי.

וכאן המקום להזכיר עוד סיפור מענין השחיטה בפרעשבורג, שהי' איש אחד שהי' חסיד של הייטב לב מסיגוט זצ"ל ושל המעגלי צדק מדעש זצ"ל, ופעם הי' לו שאלה קשה, ושאל את שני רבותיו, הן הייטב לב והן המעגלי צדק. אחר זמן אמר הייטב לב בבית המדרש להאיש, בטח שאלת גם את הרב מדעש, הגד נא לי מה היתה תשובתו לשאלתך. ואמר האיש את כל התשובה להייט"ל, פלפול ארוך ומקיף. והתאונן אח"כ הייטב לב בפני האיש, שהוא (המעגלי צדק) למד אצל החתם סופר בפרעשבורג (כנראה שהתכוון לומר דלכן עונה תשובות כאלו) אבל אנכי, לא הניח אותי זקני הישמח משה ללמוד בישיבת החת"ס מחמת השחיטה שהיתה בפרעשבורג (והיינו שלא רצה שיאכל שם בשר, ע"כ לא שלחו ללמוד בישיבת החת"ס).

חזינן מסיפור זה, דאף שהמעגלי צדק למד גם אצל הישמח משה, וידוע שכשהישמח משה לא הי' מרצה השיעורים לפני התלמידים מחמת איזה סיבה, הי' הייטב לב אומר השיעור, ונמצא מזה דלפעמים הי' יכול להזדמן

שהמעגלי צדק למד גם אצל הייטב לב, מ"מ אחז כעת הייטב לב ברוב ענוותנותו שהמעגלי צדק עונה תשובות להלכה יותר טוב ממה שהוא - הייטב לב - עונה, ובענוותנותו תלה הייטב לב את הדבר בזה שלא זכה ללמוד בישיבת החתם סופר.

